

UiO • Universitetet i Oslo

Smittevern eller personvern?

En diskursanalyse av Smittestopp-debatten

Josefine Lysnes

SOS4090 – Masteroppgave i sosiologi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Høst 2021

© Josefine Lysnes

2021

Smittevern eller personvern? En diskursanalyse av Smittestopp-debatten

Josefine Lysnes

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Koronapandemien tok landet med storm våren 2020 og brakte med seg en rekke nye problematikker. Vår verden var i krisetilstand, og det ble iverksatt en rekke tiltak for å begrense pandemiens potensielle skadeomfang. Blant annet iverksatte regjeringen Solberg en sosial nedstenging av landet den 12. mars 2020. Utover dette, ble det også jobbet med å få på plass en ny, effektivisert smittesporingsløsning. Allerede 16. april 2020 ble den første Smittestopp-appen lansert. Smittestopp vakte stor debatt i offentlige medier. I denne oppgaven har jeg gjort en diskursanalyse av Smittestopp-debatten, med mål om å undersøke hvordan Smittestopp ble godtatt eller avvist av det norske sivilsamfunnet. Problemstillingene jeg har arbeidet ut ifra lyder som følger:

1. På hvilken måte ble den første Smittestopp-appen konstruert som 'problem' og 'løsning' under koronapandemien?
2. Hvordan har Smittestopp-debatten mellom sivilsamfunnet og myndighetene bidratt til å problematisere tiltaksbyrden under pandemien gjennom diskurser tilknyttet smittevern og personvern?
3. Hvilken betydning har debatten hatt for beslutningene vedrørende Smittestopps avvikling?

Det metodiske og teoretiske rammeverket som ligger til grunn for oppgaven er *What's the problem represented to be?* - tilnærmingen utviklet av Carol Bacchi. Denne typen diskursanalyse tar utgangspunkt i hvordan noe blir representert som et 'problem' i policytekster. Datamaterialet jeg benyttet meg av består av en rekke tekster fra norske myndigheter, Aftenposten og VG. Jeg behandler disse tekstene som policy, fordi de er tekster som foreskriver en form for endring.

Gjennom analysen forstod jeg raskt at debatten i stor grad var en diskursiv kamp om riktig problemforståelse, som var delt inn i tre faser. I starten lå fokus ved at forbedret smittevern gjennom digital smittesporing ville veie opp for eventuelle personvernsutfordringer, før det skjedde et skifte der personvernet vant mer og mer frem. De deltagende aktørene i debatten trakk på en rekke politisk ladde konsepter, som for eksempel 'dugnad' og 'overvåkning'. Dette er begreper som gis mening når

de brukes diskursivt. Jeg har derfor også benyttet meg av teori som gir innsikt i måten slike konsepter og bruken av disse kan forstås.

Hovedfunnene fra analysen baserer seg på denne diskursive kampen, og debatten var tydelig delt inn i de to overordnede diskursene *personvern* og *smittevern*. Smittevernssiden av debatten ble for det meste dominert av tekster fra regjeringen, mens jurister og andre kommentatorer fra aviskildene stod for store deler av personvernssiden. Debatten var delvis styrt av smittetrykket i landet, siden omfanget av krisen hadde direkte innvirkning på vurderinger av personvern og formål. Datatilsynets varsel om å nedlegge forbud mot å behandle personopplysninger innhentet gjennom Smittestopp i midten av juni 2020 presenterte et drastisk vendepunkt i debatten. Smittevernssiden måtte til slutt erklære nederlag, og den første Smittestoppappen ble avviklet til fordel for en helt ny app (som bærer samme navn). Smittestopp-debatten strakk seg over et halvt år, og holdt på gjennom appens livsløp. Denne debatten er et godt eksempel på hvordan demokratiet kan fungere i praksis gjennom diskursive kamper mellom myndighetene og befolkningen.

Forord

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på mine fem innholdsrike år som sosiologstudent ved Universitetet i Oslo. Den faglige og personlige veksten jeg har gjennomgått disse årene er uvurderlig, og jeg vil rette en stor takk til alle som har heiet meg frem. Uten dere ville det ikke vært noen oppgave.

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min fantastiske veileder, Anniken Hagelund. Du har vært en enorm støtte og inspirasjonskilde fra start til slutt. Jeg har hatt stor glede og nytte av møtene våre.

Jeg vil også takke Kjell Erling Kjellmann, som inspirerte meg til å gå videre på masternivå etter seminarene til bacheloroppgaven.

Takk til moren min, Nina, som har holdt meg gående i møte med motgang. Du har en helt spesiell evne til å motivere meg til å jobbe videre når ting blir vanskelig.

Til slutt vil jeg takke Christoffer, Inger, Ingrid og Rebeca for uvurderlige tilbakemeldinger, og for støtten deres disse årene.

Josefine Lysnes

Larvik, november 2021

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling	1
1.2	Oppgavens oppbygning.....	3
2	Kontekst	4
2.1	Hva er Smittestopp?	4
2.2	Korona i Norge og Smittestopps livsløp.....	5
3	Tidligere forskning.....	12
4	Teori.....	15
4.1	WPR-tilnærmingens teoretiske grunnlag	15
4.1.1	Forståelsen av problemer, problematiseringer og problemrepresentasjoner	16
4.1.2	Policy	18
4.1.3	Makt	19
4.1.4	Subjekter, objekter og identitet.....	20
4.2	Hva driver endring?	22
4.2.1	Kunnskap og diskurs.....	22
4.2.2	Historie.....	25
4.2.3	Ekspertkunnskap	26
4.2.4	Eksogene sjokk, policy og diskursiv endring.....	28
4.3	Personvern og overvåkning.....	31
4.3.1	Hvordan definere personvern og overvåkning?	32
4.3.2	Moderne overvåkning som (u)sikkerhetstiltak	35
4.3.3	Det teknologiske aspektet.....	36
5	Metode	38
5.1	Hvorfor studere Smittestopp-debatten?.....	38
5.2	WPR-metoden i praksis.....	39

5.2.1	Om å etablere en tydelig kontekst.....	39
5.2.2	WPR-tilnærmingens analytiske spørsmål	40
5.3	Empirisk grunnlag.....	44
5.3.1	Data	44
5.3.2	Dokumenter	45
5.3.3	Sjangermangfoldet.....	46
5.4	Innhenting og bearbeiding av data	48
5.4.1	Innhenting av data	48
5.4.2	Utvalgskriterier	49
5.4.3	Koding.....	50
5.5	Utfordringer ved det analytiske arbeidet	52
6	Analyse og diskusjon	54
6.1	De mest sentrale aktørene	55
6.1.1	Myndighetsaktører	56
6.1.2	Medieaktører.....	56
6.1.3	Ekspertaktører	56
6.2	Debattens tre faser	57
6.2.1	Tidslinje.....	57
6.2.2	Første fase: «Nye og gamle metoder».....	59
6.2.3	Andre fase: «Smittestopp skal forbedres»	63
6.2.4	Tredje fase: «Veien videre for digital smittesporing»	65
6.3	Smittevern	67
6.3.1	Krise- og fryktretorikk: <i>tiltak og koronasjokk</i>	67
6.3.2	Nye og gamle metoder.....	73
6.3.3	Fellesskapsidealer og dugnadsretorikk.....	76
6.3.4	Verktøytenkning og konstruksjonen av fellesskap	78
6.4	Personvern	80

6.4.1	Tiltaksbyrde og definisjonskamp	81
6.4.2	Formål og frivillighet.....	85
6.4.3	Anonymitet og (u)sikkerhet	87
6.4.4	Funksjon, teknologi og debatt	90
7	Konklusjon	93
	Teoretisk litteratur.....	98
	Empirisk litteratur.....	100
	Vedlegg 1: Anvendte koder	107
	Vedlegg 2: Tabeller over aktører, bidrag og sjanger.....	109

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Det er nesten to år siden en av vår tids største helsekriser inntok verden. Redselen for koronaviruset og dens skadepotensiale førte til sosiale nedstenginger verden over. I Norge besluttet regjeringen 12. mars 2020 at landet skulle stenge ned for å begrense skadeomfanget for liv og helse (Solberg, 2020A). Det var en svært usikker tid fylt med mange frustrasjoner. Den 20. oktober 2021, nesten to år etter pandemiens utbrudd har viruset medført 4,912,112 dødsfall verden over (World Health Organization, 2021). I Norge har den ført til 893 dødsfall (Folkehelseinstituttet, 20. oktober 2021). Dette er en krise som har hatt store konsekvenser for verden, og den medførte et behov for å gjøre store samfunnsendringer på kort tid. Store deler av vår frihet ble innskrenket i kampen mot viruset, og en rekke tiltak ble innført i et forsøk på å holde kontroll over smittespredningen. De raske endringene førte til at regjeringen i en periode hadde daglige pressekonferanser om koronasituasjonen. I tillegg ble det etablert temasider med oppdatert informasjon og tidslinjer på hjemmesidene til blant annet Helsenorger, regjeringen og Folkehelseinstituttet. Pandemien har medbrakt en rekke nye spennende utfordringer for sosiologisk forskning. Særlig interessant er hvordan samfunnet endret seg, og hvilke nye problemstillinger som dukket opp i samfunnsdebatten.

I håp om å få kontroll over smitten ble det utviklet nye smittesporingsløsninger verden over.

Smittestopp var Norges forsøk på å kartlegge og begrense smitte i samfunnet, og i min avhandling ser jeg på debatten tilknyttet den første Smittestopp-appen (heretter kun kalt «Smittestopp»). Smittestopp er et godt eksempel på hvor vanskelig det kan være å vurdere overvåkningsteknologier. På den ene siden kan slik teknologi beskytte samfunnet mot ytre trusler og kriser, samtidig som teknologien i seg selv kan anses som risikofylt i forhold til enkeltindividers personvern. Mitt mål er å analysere debatten med fokus på måten smittevern og personvern blir problematisert gjennom debatten, og hvordan dette har skjedd over tid. For å gjøre dette har jeg samlet inn en rekke tekster fra Aftenposten, VG og regjeringens nettsider.

Dette er en debatt som foregår innenfor flere sosiale kontekster som for eksempel koronahåndtering, personvern og overvåkning. Koronapandemien har vært en svært spesiell situasjon som drev store endringer over korte tidsperioder. Det er viktig å forske på slike kriser, slik at vi kan ta lærdom til neste gang en lignende krise inntreffer. Lanseringen av Smittestopp var et forsøk på å få økt kontroll over smittespredningen i samfunnet, med et håp om å forkorte de ulike tiltakene som ble satt i gang for å begrense smittespredning. Smittestopp ble omdiskutert fra den først ble annonsert og frem til den ble avviklet og etter hvert erstattet med en helt ny app (som fikk samme navn). Formålet med oppgaven er å finne ut av hvordan personvern og smittevern har blitt satt opp mot hverandre i krisetiden vi nå har opplevd ved å analysere debatten rundt Smittestopp. Problemstillingen min er tredelt og lyder som følger:

4. På hvilken måte ble den første Smittestopp-appen konstruert som 'problem' og 'løsning' under koronapandemien?
5. Hvordan har Smittestopp-debatten mellom sivilsamfunnet og myndighetene bidratt til å problematisere tiltaksbyrden under pandemien gjennom diskurser tilknyttet smittevern og personvern?
6. Hvilken betydning har debatten hatt for beslutningene vedrørende Smittestopps avvikling?

Jeg ønsker å undersøke disse problemstillingene ved å se på forholdet mellom ulike 'problemer' tilknyttet personvern og smittevern, slik de fremstilles i Aftenposten, VG og regjeringens nettsider. Målet er ikke å komme med en normativ vurdering av appen, men heller observere og tolke medias oppfatning av appen med utgangspunkt i disse overordnede temaene. For å gjøre dette, har jeg valgt å benytte meg av et «What's the problem represented to be?» (WPR) orientert utgangspunkt. Dette er en tilnærming som brukes for å analysere måten ulike myndighetspraksiser bidrar til å produsere forståelser av noe som «et fenomen» (Bacchi og Goodwin, 2016, s.13-14). Ut fra dette perspektivet er det å definere noe som et problem en produktiv handling som medbringer ulike konsekvenser (Bacchi og Goodwin, 2016, s.14). En del av analysen går ut på å definere disse konsekvensene og se hvordan debatten endrer seg over tid.

1.2 Oppgavens oppbygning

I kapittel to presenterer jeg oppgavens kontekst ved å gi en kort redegjørelse for koronapandemien i Norge og definerer hva den første Smittestopp-appen var.

I kapittel tre gjennomgår jeg tidligere forskning som på ulike måter har bidratt til å inspirere ulike aspekter ved oppgaven.

I kapittel fire gjennomgår jeg de teoretiske bidragene til oppgaven. WPR-tilnærmingen fungerer som en pakkeløsning med både teoretiske og metodiske føringer. Redegjørelsen min av WPR-tilnærmingen vil derfor være todelt. Her beskriver jeg de teoretiske aspektene ved metoden som har vært relevant for min avhandling. For å kunne sette meg inn i, og forstå debatten på best mulig måte, anvender jeg også teorier om endring, overvåkning og personvern. Jeg bruker hovedsakelig disse teoriene som bakgrunnsinformasjon for å forklare prosesser og argumenter som dukker opp i analysen.

I femte kapittel gjennomgår jeg mine metodiske valg. Her redegjør jeg for det metodiske aspektet ved WPR-metoden og argumentere for hvorfor jeg har valgt å anvende metoden i min oppgave. Jeg vil også beskrive empiriutvalget mitt, og måten jeg har gått frem for å sortere og kode de innsamlede dataene.

Sjette kapittel er en kombinasjon av analyse og diskusjon. Kapittelet er delt inn i fire underkapitler. Først beskriver jeg måten jeg definerer *aktører* i analysen. Deretter skriver jeg om debattens tre faser. Det tredje underkapittelet handler om smittevernsdelen av debatten. Siste underkapittel tar for seg den delen av debatten som kan kobles opp mot *personvern*.

Avslutningsvis gjennomgår jeg hovedlinjene i oppgaven og hovedfunnene i analysen. Her trekker jeg også linjer til det bredere samfunn, og påpeker hva slags videre forskning på feltet som kunne vært interessant å se.

2 Kontekst

I denne oppgaven er det anvendt en WPR-orientert tilnærming, noe som også ga visse føringer for hvordan oppgaven ble strukturert. WPR-analysen er inndelt i seks overordnede spørsmål, der ett av disse griper inn i forskningsobjektets historiske kontekst. Dette er noe som diskuteres nærmere i teorikapittelet og metodekapittelet. Her vil jeg gjengi WPR-tilnærmingens tredje spørsmål, som har inspirert utarbeidelsen av kontekstkapittelet:

Spørsmål 3: Hvordan har denne representasjonen av spørsmålet blitt til? (Bacchi og Goodwin, 2016, s.20).

Dette spørsmålet handler grunnleggende sett om alle de valgene som har blitt gjort for at en representasjon av et problem skal være mulig. Bacchi og Goodwin (2016, s.22) skriver at målet med å stille dette spørsmålet er å belyse mangfoldet av alternative utviklinger. Spørsmålet bygger på et poststrukturalistisk utgangspunkt om at historien er skapt av sosialt produsert kunnskap og konkrete valg (Bacchi og Goodwin, 2016, s.46). Siden målet med oppgaven er å undersøke en konkret politisk debatt, er det nødvendig med en klargjøring av konteksten som oppgaven opptrer innenfor. Som Foucault (1982) skriver:

We have to know the historical conditions which motivate our conceptualization. We need a historical awareness of our present circumstance.

Ved å definere debattens og oppgavens kontekst, håper jeg å oppnå en form for historisk sensitivitet. Ved tidspunktet for oppgavens innlevering er det drøyt ett år siden Smittestopp-debattens slutt. Jeg vil også poengtere at arbeidet med oppgaven startet mens debatten fortsatt pågikk, og at dette er en oppgave som har vokst sammen med debatten og datamaterialet.

2.1 Hva er Smittestopp?

Smittestopp ble utviklet av Simula Research Laboratory (heretter Simula) på oppdrag fra Folkehelseinstituttet (FHI) under den første bølgen med koronasmitte i Norge (Simula, 2020). Simula eies av Kunnskapsdepartementet, og gjør langsiktig forskning på «[...] utvalgte områder innenfor programvare- og kommunikasjonsteknologi»

(Kunnskapsdepartementet, u.å.). Etter nedstengingen av landet 12. mars, gikk det bare to uker før daværende helse- og omsorgsminister Høie (2020A) kunngjorde at arbeidet med å utvikle en ny løsning for digital smittesporing var i gang. Denne kunngjøringen ble også publisert i Helse- og omsorgsdepartementets nyhetsartikkel fra samme dag (2020A). Fra Simulas egne nettsider, kan vi lese at Smittestopp hadde et todelt formål som innebar at

[...] den skulle begrense spredningen av koronaviruset gjennom digital smittesporing, samt bidra med anonym data om bevegelsesmønstre i befolkningen som kunne brukes til bevisbasert smitteverntiltak og forskning på pandemi (Simula, 2020).

Smittestopp var utformet slik at den skulle verifisere brukeren via telefonnummeret deres, for så å anvende GPS for å lagre posisjonsdata på den enkeltes telefon (Lilleng mfl., 2020A). Appen brukte også Bluetooth for å gjenkjenne andre Smittestopp-brukere og estimere avstanden mellom disse (Lilleng mfl., 2020A). Det var kun FHI som fikk tilgang på disse dataene, som skulle brukes til å definere nærkontakter, og til forskning og analyse av tiltak (Lilleng mfl., 2020A).

2.2 Korona i Norge og Smittestopps livsløp

Koronasituasjonen i Norge er fortsatt ny og ukjent for oss som samfunn, til tross for at det er halvannet år siden den førte til at norske myndigheter besluttet å iverksette det som har vært «[...] de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid» (Solberg, 2020A). I starten av pandemien visste vi lite annet enn at koronaviruset fører til luftveisinfeksjoner av varierende grad, men det var ennå ikke klart hvor omfattende eller farlig virusspredningen kunne bli. I et krisemøte om viruset 30. januar 2020 erklærte World Health Organization (WHO) virusspredningen for en «global krise» (WHO, 2020A). Dagen etter ble viruset definert som en meldepliktig og allmennfarlig sykdom av Helse- og omsorgsdepartementet (2020A). Til tross for advarsler og forebyggende arbeid, fortsatte viruset å spre seg verden over. Den 11. mars 2020 ble viruset erklært som en pandemi (WHO, 2020B). Denne dagen kom Høie (2020B) med en oppfordring til befolkningen om å delta i «[...] dugnaden mot viruset». Dette markerer starten på nedstengingen av Norge, som for alvor begynte dagen etter, med tidligere statsminister Solbergs (2020A) kunngjøring av de nye tiltakene. Nedstengingen ble innført med en begrunnelse om at vi på dette

tidspunktet hadde fått de første smittetilfellene i landet som ikke kunne spores tilbake til utlandet (Solberg, 2020A). Frykten for å miste kontrollen over dødsfall og alvorlig syke stod sterkt, og drev styresmakter over hele verden til å iverksette ulike tiltak. I og med at Høie (2020B) allerede hadde innkalt til den såkalte «nasjonale dugnaden» var ikke de nye tiltakene helt uventede. Det ingen kunne forberedt seg på, er imidlertid varigheten av disse tiltakene, og av pandemien som sådan.

Tiltakene var svært inngripende. Utdanningsinstitusjoner ble nødt til å stenge dørene, og all undervisning måtte flyttes over til digitale arenaer (Helsedirektoratet, 2020). Barn i barnehage og på grunnskolen med foreldre som hadde kritiske samfunnsroller, og barn med særskilte omsorgsbehov skulle likevel fortsatt ha mulighet til å møte opp til fysisk undervisning (Helsedirektoratet, 2020). En rekke andre sosiale arenaer ble også stengt, som for eksempel svømmehaller, virksomheter som tilbyr personlig pleie og treningssentre (Helsedirektoratet, 2020).

Denne hektiske perioden krevde at endringer og tilpasninger skulle skje på kort tid. Dette var særlig kritisk de første ukene etter nedstengingen, da flere av tiltakene var helt nye. Justis- og beredskapsdepartementet (2020) fremmet et forslag om en midlertidig «koralov» 18. mars. Loven skulle gi norske myndigheter hjemmel til å handle raskt under den pågående krisen. I tillegg ville en egen koralov gi regjeringen mulighet til å håndtere de koronarelaterte utfordringene som ikke falt under smittevernloven (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Denne nye loven skulle kun vare i seks måneder, og enhver forskrift gitt etter den skulle ikke kunne overskride de seks månedene (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Lovendringen ga regjeringen mulighet til å sikre velferdsytelser, i tillegg til at ulike frister ikke skulle stå i veien for nødvendige tilpasninger og tiltak som følge av koronakrisen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020).

Omfanget av krisen gjør at jeg kun har anledning til å beskrive en brøkdel av alt som ble publisert av pressekonferanser under pandemien. Likevel vil dette kapittelet illustrere den dramatiske konteksten som Smittestopp-debatten opptrådte i. Slik bakgrunnsinformasjon er viktig for at vi skal kunne forstå omfanget av Smittestopp-debatten, og prosessene som bidro til å drive den fremover. Koronapandemien ble konstruert som en ekstraordinær krise som følgelig krevde ekstraordinære tiltak.

Manuelt smittesporingsarbeid er krevende når forventningen er at mange kan bli smittet på kort tid. Myndighetene var raskt i gang med arbeidet for å skape en digital og mer effektiv tjeneste for smittesporing. Allerede 27. mars 2020 ble det bevilget 80 millioner kroner til tre ulike tiltak, der en ny digital smittesporingsløsning var ett av dem (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020B). Dette var første gang norske myndigheter offisielt nevnte appen som senere skulle bli Smittestopp. Samme dag kunngjorde Høie (2020A) at regjeringen hadde gjort «[...] *endringer i regelverket for å gjøre det mulig å ta den (Smittestopp) i bruk*».

I forbindelse med utviklingen av Smittestopp, ble ekspertgruppen ledet av Jeanine Lilleng oppnevnt for å gjennomgå koden til appen. Ifølge FHI var diskusjonen om hvorvidt appen skulle ha åpen eller lukket kildekode en av hovedårsakene til oppnevningen av ekspertgruppen (Folkehelseinstituttet, 2020). Gruppen ble oppnevnt 4. april, og fikk tilgang til koden neste dag (Folkehelseinstituttet, 2020). Dette arbeidet ble kunngjort på regjeringens egne sider 8. april, der det også ble forklart at gruppens medlemmer ble foreslått av IKT-Norge for å sikre uavhengighet fra departementet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020C). Den foreløpige rapporten stod klar 9. april, og ble publisert på regjeringens nettsider neste dag (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020D). Dette var også første gang Smittestopp ble nevnt ved navn på regjeringens nettsider.

Rapporten fra ekspertgruppen konkluderte med at det bør gjøres noen tekniske endringer før appen tas i bruk over hele landet (Lilleng mfl., 2020A). I rapporten presiseres det at gruppen er ingeniører og ikke jurister, noe som betyr at de ikke har tilstrekkelig kompetanse til å vurdere det juridiske aspektet ved personvern hensyn i appens oppbygging (Lilleng mfl. 2020A). Derfor valgte de å beskrive løsningene så detaljert som mulig, slik at andre med relevant kompetanse kan vurdere personvernet i appen (Lilleng mfl., 2020A). Utover dette kommenterer gruppen at det også var vanskelig å uttale seg om personvernet i Smittestopp siden deler av appen ennå ikke var ferdig (Lilleng mfl., 2020A). Dette er noe de planla å se nærmere på i den endelige rapporten.

I forbindelse med ekspertgruppens rapport, utdypet FHI (2020) det todelte formålet ved Smittestopp:

1. Brukere av Smittestopp vil få en sms om de har vært i nærheten av andre Smittestopp-brukere, som har fått påvist koronaviruset.

2. Brukere av Smittestopp gir Folkehelseinstituttet (FHI) anonyme data om hvordan grupper beveger seg i samfunnet. Disse dataene vil FHI bruke til å analysere i hvor stor grad folk og grupper holder avstand til hverandre og omfang av nærkontakter. Slik blir det mulig å følge bedre med på om tiltakene mot koronaviruset virker, og om de smittede får flere nærkontakter etter hvert som samfunnet letter på de svært strenge restriksjonene.

I etterkant av den første rapporten tok regjeringen grep og markedsførte sterkt for appen i forbindelse med lanseringen 16. april. I artikkelen *Ny app vil spore smitte raskere* (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor, 2020), ble Smittestopps funksjon beskrevet sammen med erklæringen om at den «[...] skal være trygg å bruke». Denne dagen publiserte regjeringen også to taler. I den første talen snakker Høie (2020C) om at «Norge er et samfunn med høy tillit og høy digital kompetanse». Han presenterte sine argumenter for hvorfor appen er et godt verktøy for Norge i krisetid, og hvilte sterkt på grunnleggende idealer om tillit og digitalitet i det norske samfunnet. Tillit og digital kompetanse blir presentert som to av hovedargumentene for hvorfor Smittestopp egner seg for den norske befolkningen.

I den andre talen ligger fokus ved at implementeringen av den nye appen er et tillegg til- og ikke en erstatning for det manuelle smittesporingsarbeidet (Solberg, 2020B). I talen kunngjør statsministeren lanseringen av appen, og oppfordrer flest mulig til å laste den ned. Dette til tross for at det kun skal utprøves i noen utvalgte kommuner i første omgang. Solberg går også inn på appens funksjonalitet, og vektlegger at appen, i motsetning til det manuelle smittesporingsarbeidet, er frivillig å ta i bruk (Solberg, 2020B). Dagen etter kunngjorde Høie (2020D) at en million brukere allerede hadde lastet ned appen, og takket befolkningen for innsatsviljen de hadde vist.

Etter lanseringen var det relativt lite å høre om Smittestopp fra regjeringens side. 29. april holdt Høie (2020E) en tale der han så vidt nevner at Smittestopp etter hvert vil føre til en «[...] mer effektiv og nøyaktig smittesporing». Det var ikke før

ekspertgruppens endelige rapport om kodegjennomgangen at det ble publisert mer om appen på regjeringens nettsider.

Den endelige rapporten fra ekspertgruppen stod klar 18. mai 2020. Den er langt mer omfattende, og mer detaljert i dens vurderinger av sikkerhet og personvern i appen. I rapporten beskrives det blant annet at ekspertgruppen i den midlertidige rapporten ikke ville anbefale å ta Smittestopp ut av testfasen fordi hensynet til personvern og sikkerhet ikke var godt nok ivaretatt (Lilleng mfl., 2020B). Konklusjonen fra den endelige rapporten spiller på samme spor, og gruppen mener at personvernet ikke var forsvarlig ivaretatt per 18. mai 2020 (Lilleng mfl., 2020B). Sikkerheten til appen var heller ikke tilfredsstillende, men på dette punktet hadde ekspertgruppen noen konkrete anbefalinger å komme med. Blant annet anbefalte de å dele opp formålene, slik at brukere kan velge å kun samtykke til et av dem, fjerne alle data som ikke er nødvendige og å offentliggjøre så mye som mulig av kildekoden (Lilleng mfl., 2020B).

Høie (2020F) holdt en tale i forkant av presentasjonen av ekspertgruppens funn 20. mai 2020. Han anerkjenner kritikken mot Smittestopp, og vektlegger samtidig appens mulige samfunnsnytte (Høie, 2020F). Det blir presisert at Smittestopp var i tråd med EUs personvernregler, og at både sikkerhet og personvern stod sentralt under utviklingen av appen (Høie, 2020F). Videre takker han ekspertgruppen for arbeidet de har gjort med å vurdere appens kode med hensyn til sikkerhet og personvern (Høie, 2020F).

Helse- og omsorgsdepartementet (2020E) publiserte en nyhetsartikkel på regjeringens sider samme dag. Artikkelen tar opp noe av den samme tematikken som Høie i sin tale før presentasjonen av den endelige rapporten. Her ligger fokuset imidlertid på veien videre for Smittestopp, ved at det presiseres at noen av anbefalingene fra ekspertgruppen allerede ble fulgt opp, og at resten av dem ville bli vurdert fortløpende. Det blir gitt en forklaring på at testingen av appen tok lengre tid enn planlagt, fordi det på denne tiden var veldig lavt smittetrykk med bare 10-20 smittetilfeller daglig (Høie, 2020F).

Den 12. juni 2020 kommer Datatilsynet med *varsel om vedtak om midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger – appen Smittestopp* (Thon og Lie, 2020). I varselet står det blant annet at bruken av Smittestopp ikke anses for å være et forholdsmessig tiltak sett ut fra den daværende smittesituasjonen (Thon og Lie,

2020). En av årsakene til det, var at Smittestopp var ansett for å medbringe personvernsinngrep som ikke kunne forsvares ut fra datidens øvrige smitte- og tiltakssituasjon (Thon og Lie, 2020). I tillegg kom Amnesty International med en slående kritikk av Smittestopp den 16. juni 2020, der de plasserte appen som en av de farligste smittesporingsløsningene for personvernet (Amnesty International, 2020). I kritikken heter det at Smittestopp, sammen med smittesporingsløsningene til Bahrain og Kuwait «[...] stood out as among the most alarming mass surveillance tools assessed by Amnesty» (Amnesty International (2020).

17. juni kunngjorde Høie (2020G) at appen skulle settes på pause, og innleder kunngjøringen ved å forklare hvorfor det er viktig å teste ut digitale smittesporingsløsninger. Etter dette gir han skryt til arbeidet FHI og Simula har gjort med Smittestopp frem til da. Kritikken mot at dataene fra appen også skulle brukes til forskning ble anerkjent. Høie (2020G) lovte at brukerne av appen skulle få større frihet til å bestemme hva dataene blir brukt til, i tillegg til at personvernet skulle forbedres (Høie, 2020G). Like etter publiserte Amnesty sin analyse av Smittestopp, etter at deres funn ble delt med norske myndigheter 2. juni (Amnesty International, 2020). De hadde også hatt et møte med lederen for utviklingen av Smittestopp 10. juni (Amnesty International, 2020).

Etter appen ble satt på pause stilnet store deler av debatten, og det kom heller ikke noen oppdateringer fra regjeringen. Det var ikke før slutten av september at regjeringen publiserte flere tekster om Smittestopp. I slutten av september kom Helse- og omsorgsdepartementet (2020F) med en artikkel der det ble kunngjort at Smittestopp skulle avvikles. I artikkelen står det at det skal lages en ny app basert på teknologi fra samarbeidet mellom Google og Apple (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020F).

Kunngjøringen om at den nye appen skulle baseres på teknologi fra Google og Apple, innebærer at den nye appen ville bli betydelig annerledes enn den første Smittestopp-appen. I ekspertgruppens endelige rapport står det blant annet at løsningen til Google og Apple ikke er kompatibel med den eksisterende Smittestopp-appen (Lilleng mfl. 2020B). Bruken av løsningen vil ikke gjøre det mulig å «[...] produsere data til de ønskede datasettene [...]» (Lilleng mfl. 2020B). Samarbeidet mellom Google og Apple ble kunngjort i samme tidsrom som Smittestopp først ble utviklet (Lilleng mfl., 2020B), og det er derfor ikke overraskende at Smittestopp ikke

var kompatibel med denne løsningen. En ny app basert på Google og Apple sin løsning ville være i tråd med EUs anbefalinger for digital smittesporing, i tillegg til at den vil muliggjøre smittesporing på tvers av landegrenser (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020F).

Samme dag som avviklingen av Smittestopp annonseres, holdt Høie (2020H) en tale der han blant annet gjenforteller hva den originale hensikten med Smittestopp var. Han går raskt gjennom noen av hovedårsakene som førte til beslutningen om å bytte ut appen. Blant disse var beslutningen om å sette appen på pause etter at Datatilsynet «[...] varslet vedtak om midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger knyttet til Smittestopp» (Høie, 2020H).

Smittestopp hadde altså et kort livsløp. I løpet av et halvt år gikk appen fra å bli ansett som en viktig løsning på koronapandemien i Norge til å bli ansett for å være så problematisk at den måtte byttes ut med en helt ny app. Denne oppgaven tar sikte på å forklare denne endringsprosessen, ved å se på måten Smittestopp blir problematisert gjennom debatten som fant sted i krysningen mellom avistekster og myndighetsaktører.

3 Tidligere forskning

Det er allerede gjort en del forskning på koronapandemien og dens effekt på samfunnet, i tillegg til at det eksisterer en del forskning på overvåkning og personvern. I dette kapittelet gjennomgår jeg noen relevante eksempler på smittesporingsforskning og forskning på mediediskurser.

Ifølge Bacchi (2009, s.20) bør forskeren ha en så god som mulig bakgrunnsforståelse for fenomenene de ønsker å analysere, og etterstrebe å se hvordan de passer inn i større sammenhenger. For å forstå Smittestopp-debatten, er det derfor sentralt å ha en viss bakgrunnsforståelse for de problematiserende prosessene som eksisterte før appen ble lansert og den bredere forskningskonteksten. Smittestopp passer inn i flere større forskningsfelt basert på temaer innenfor smittevern, endring, politikk, overvåkning og personvern. Dette er en oppgave som raskt kan bli svært omfattende. Derfor nøyer jeg meg med å plassere Smittestopp-debatten i to overordnede politiske diskurser: en om pandemi- og endring med utgangspunkt i smittevern, og en diskurs med vekt på personvern og overvåkning i offentlige debatter.

Nature Biotechnology publiserte i juni 2020 en kort artikkel som diskuterer smittesporingsappers rolle under koronapandemien. I artikkelen diskuteres det hvordan de fleste slike apper har feilet fordi befolkninger ikke vil ta dem i bruk (*Nature Biotechnology*, 2020). For at en smittesporingsapp skal ha noe for seg, må 60-80% av befolkningen ta den i bruk, men undersøkelser viser at det som oftest er langt færre som gjør dette (*Nature Biotechnology*, 2020). Dette fører blant annet til tap av mye god informasjon om bevegelses- og smitemønstre blant verdens befolkninger, men det er også dette som er en av hovedgrunnene til at folk ikke ønsker å ta i bruk disse appene (*Nature Biotechnology*, 2020). De frykter videre en selvoppfyllende profeti tilknyttet de nye appene med høyere informasjonssikkerhet (*Nature Biotechnology*, 2020). En smittesporingsapp kan ikke fungere uten at mesteparten av befolkningen tar den i bruk, og de er redde for folk ikke ønsker å ta en slik app i bruk med mindre man føler at den fungerer (*Nature Biotechnology*, 2020). Derfor faller den digitale smittesporingsoppgaven på aktørene på mellomnivå, og de antar at man vil se utspringet av flere lokale fremfor få nasjonale smittesporingsapper (*Nature Biotechnology*, 2020).

Budd mfl. (2020) undersøker bredden av digital innovasjon i verden under koronapandemien. De har fokusert på begrensninger og implementeringshindringer som lovlige, etiske og personvernmessige barrierer (Budd mfl., 2020). De poengterer at kriser ofte driver utviklingen av og forskningen på nye teknologiske løsninger, fordi dette er tidspunkter der innovasjon er nødvendig (Budd mfl., 2020). Deres hovedfokus har vært å analysere teknologikappløpet som har funnet sted under pandemien. I artikkelen går de dypere inn på hvordan denne nyskapende teknologien fungerer i praksis, samtidig som forfatterne har vurdert hvorvidt mobil smittesporing er en fruktbar tilnærming til pandemibekjempelse. De konkluderer med at offentlige helsevesen mest sannsynlig kommer til å gå i en mer og mer digital retning, og at større aktører i det digitale markedet bør gjøres til faste samarbeidspartnere i den digitale utviklingen av helsevesenet og forberedelser til nye kriser (Budd mfl., 2020, s.1189).

Kristin Sandvik (2020) skrev en intervensjon i *Big Data & Society*, som tok utgangspunkt i en oppfatning om at Smittestopp delvis ble muliggjort gjennom en mobilisering av tillit og dugnadsidealene. Dette resulterte i lanseringen av et uferdig produkt med en rekke svakheter som samlet inn store mengder data (Sandvik, 2020). Intervensjonen til Sandvik er en gjennomgang av de viktigste innvendingene mot appen, sett ut fra et sosialt, teknologisk og politisk perspektiv. Den er grunnleggende kritisk mot Smittestopp og myndighetenes praksis når det kommer til utviklingen og bruken av den. I likhet med meg trekker hun også på en rekke kilder fra både regjeringen og norske nyhetskilder.

Hornmoen (2011) har skrevet en omfattende forskningsartikkel om norske mediers dekning av svineinfluensa. Han påpeker at det på daværende tidspunkt var lite forskning på norske mediers håndtering av lignende kriser (Hornmoen, 2011, s.34). Hornmoens arbeid ble utført ut fra en antagelse om at fryktretorikk og kriediskurs dominerer i norske mediers dekning av svineinfluensaen. Dette finner han også beviser for, selv om det er noe variasjon i de ulike kildene (2011, s.39, 63). Han har henholdsvis analysert artikler fra VG, Dagbladet, Aftenposten og Stavanger Aftenblad, i tillegg til at han også så på myndighetsinformasjon. Hornmoen benyttet seg både av kvantitative analyser og en kritisk diskursanalyse som trekker på Faircloughs rammeverk (Hornmoen, 2011). Utgangspunktet hans var å se på hvilke av de to diskursive mønstrene, kriediskurs og risikodiskurs, som dominerte avisenes

fremstillinger av svineinfluensa (Hornmoen, 2011, s.38). Noen interessante poenger han trekker frem er at nyhetsdekningen fremstod som kritikkløs, og at dette, sammen med kriseretorikken kan ha hatt motsatt effekt enn ønskelig (Hornmoen, 2011, s.64).

Barnard-Wills (2012) har skrevet boken *Surveillance and Identity: discourse, subjectivity and the state*, der han søker å identifisere Storbritannias overvåkningsdiskurser og identitetsdiskurser, med utgangspunkt i debatten om fornyelse av de anvendte id-systemene. Boken fremstår både som tidligere forskning på overvåkningsdiskurser i nyhetsmedier og myndighetskanaler, og som er teoretisk bidrag i oppgaven. Barnard-Wills ser på problematiseringer tilknyttet debatter om overvåkningsteknologier, og hviler på en diskursanalyse basert på Laclau og Mouffe sin terminologi. I boken er han spesielt opptatt av konstruksjonen av identitet i offentlige debatter om overvåkningsteknologier (Barnard-Wills, 2012).

For mer relevant forskning, se Newlands mfl. (2020) «*Innovation under pressure: implications for data privacy during the Covid-19 pandemic*», Eck og Hatz (2020) «*State Surveillance and the COVID-19 crisis*», samt Spears og Padyab (2021) «*Privacy risk in contract tracing systems*».

4 Teori

Før jeg går i gang med det teoretiske grunnlaget for oppgaven, vil jeg komme med noen avklaringer. For det første vil jeg presisere at denne oppgaven er skrevet med et poststrukturalistisk utgangspunkt. Metoden jeg har valgt å benytte meg av, innebærer også en rekke grunnantagelser om hvordan den sosiale virkeligheten er konstruert. I tillegg vil store deler av teorikapittelet vies til å redegjøre for diskursteorien bak WPR-tilnærmingen. Det er vanlig å tenke på diskursanalyser som en pakkeløsning bestående av både teoretiske og metodiske føringer (Johannesen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s.52). Dette er også tilfellet for WPR-tilnærmingen. I dette kapittelet går jeg først gjennom de delene av WPR-tilnærmingens teoretiske grunnlag som har hatt betydning for min oppgave. Deretter ser jeg på ulike teoretiske tilnærminger om endring, før jeg til slutt redegjør for noen relevante teorier tilknyttet personvern og overvåkning. Kapittelet om personvern og overvåkning er informert av datamaterialet, og brukes for å gi mening til- og sette ord på funnene fra datamaterialet mitt. Oppgaven bærer et preg av intertekstualitet. Flere av de teoretiske bidragsyterne jeg har valgt å bruke som utgangspunkt trekker på hverandres verker. Det hovedtekstene har til felles, er at de er skrevet med et poststrukturalistisk utgangspunkt, og at de kan spores tilbake til Foucault og/eller Marx sine teoretiske arbeider.

4.1 WPR-tilnærmingens teoretiske grunnlag

WPR-tilnærmingen ble i utgangspunktet utviklet som et nytt verktøy for policy-analyse (Bacchi, 2012, s.1), men egner seg også godt til å analysere sosiale debatter (Bletsas og Beasley, 2012, s.2), som for eksempel debatten rundt Smittestopp. Denne tilnærmingen representerer en original metode for å utforske sosiale problemer. Dette gjøres ved en kritisk bruk av en moderne poststrukturalistisk forståelse av makt, aktører og sosial endring (Bletsas og Beasley, 2012, s.1). Under det teoretiske arbeidet med WPR-tilnærmingen har jeg hovedsakelig latt meg inspirere av *Poststructural Policy Analysis* av Carol Bacchi og Susan Goodwin (2016).

Tilnærmingen er grunnleggende kritisk fordi den oppfordrer til å vurdere ens egen virkelighetsoppfatning ved å se på alternative konstruksjoner av virkeligheten (Bacchi

og Goodwin, 2016, s.4). Det er nettopp dette som er hovedpremisset for WPR-tilnærmingen, og en kan si at metode og teori henger tett sammen, fordi analyse spørsmålene er skapt med utgangspunkt i at verden vi tar for gitt, alltid kunne sett annerledes ut (Bacchi og Goodwin, 2016, s.4). Dette innebærer blant annet at det ikke eksisterer naturlig gitte politiske problemer, men at disse skapes gjennom policy. Målet ved analysen er at man kritisk stiller spørsmål til såkalte 'fakta' og problematiseringer av ulike fenomener (Bletsas og Beasley, 2012). Ut fra dette perspektivet, er den sosiale virkeligheten forstått som grunnleggende politisk, og er på ingen måte nøytral (Bletsas og Beasley, 2012, s.2). Alt som produseres og formidles av mennesker er bærere av et sosialt og politisk endringspotensial (Bletsas og Beasley, 2012, s.2). Det er også sentralt for tilnærmingen at selv løsningsforslag og antatte 'fakta' også sier noe dypere om hva som blir ansett som problematisk (Bacchi, 2012, s.21). Dette er en tilnærming med klare teoretiske og metodiske føringer som lett kan gli over i hverandre. I dette kapittelet går jeg dypere inn i tilnærmingens overordnede teoretiske føringer og de begrepene som er relevante for min oppgave, mens jeg i metodekapittelet skriver om WPR-tilnærmingens analytiske oppbygning, og hvordan den har påvirket arbeidet med datamaterialet.

4.1.1 Forståelsen av problemer, problematiseringer og problemrepresentasjoner

Målet ved WPR-tilnærmingen er å undersøke hvordan sosial og politisk endring blir til ved å se på hvordan bestemte fenomener blir problematisert. Et av de viktigste kjennetegnene ved WPR-tilnærmingen er dens nyanserte forståelse tilknyttet hva et 'problem' er, både som noe man gjør og representerer. Dette er noe Bletsas (2012) beskriver godt i sitt kapittel i boken *Engaging with Carol Bacchi*. Hun forklarer at det å stille spørsmål til hvorvidt noe representeres som et problem, ikke undergraver fenomenets eksistens. Hennes utgangspunkt er egen forskning på fattigdom. I eksempelet illustrerer hun at fattigdom alltid vil eksistere som et problematisk fenomen, men at måten det problematiseres på ikke er naturlig gitt. Poenget er at måten ulike løsninger på fattigdom beskrives i policy, sier noe grunnleggende om hva som *egentlig* er fattigdommens problematiske aspekter. For eksempel kan man se på en problemrepresentasjon om hvorvidt ansvaret for 'problemet' tilegnes samfunnet/myndighetene eller enkeltgrupper/individer (Bletsas, 2012, s.39).

Eksempelet fra Bletsas illustrerer godt problem-begrepets kompleksitet.

Grunnleggende sett er et problem et sosialt objekt eller fenomen som defineres som problematisk (Bletsas, 2012, s.41). Videre kan man også si at problemer er i konstant endring gjennom ulike former for praksis og debatt (Bletsas, 2012, s.41). Forskerens analyse av denne prosessen defineres også som en form for problematiserende praksis. Her handler problematisering om å stille spørsmål til det som tas for gitt, som også kalles for «[...] *the unexamined ways of thinking* [...]» (Bacchi og Goodwin, 2016, s.16). I mitt tilfelle er det måten Smittestopp-debatten har bidratt til å produsere og representere appen som både et problem og en løsning.

Problematisering er grunnbegrepet i WPR-tilnærmingen og defineres ut fra to overordnede betydninger. For det første kan problematisering være en form for kritisk analyse som stiller spørsmål ved noe, og for det andre kan det innebære måten ulike myndighetspraksiser problematiserer bestemte fenomener gjennom policy (Bacchi og Goodwin, 2016, s.16). Med andre ord kan man si at WPR-tilnærmingen tar avstand til oppfatningen om at 'problemer' er ting som allerede eksisterer og som må fikses av policy-arbeidere (Bacchi og Goodwin, 2016, s.14). Det å problematisere noe gjennom policy-arbeid er en produktiv praksis som sier noe om nøyaktig hvilke aspekter ved et fenomen som anses for å være det grunnleggende 'problemet'.

Et eksempel fra oppgaven er måten Smittestopp både ble produsert som en løsning på nedstengingen av Norge i møte med koronapandemien, og som et 'personvernsproblem'. Den større debatten handlet i stor grad om hvordan Smittestopp passet inn i større sammenhenger om smittevern og personvern. Poenget med analysen er altså ikke å analysere hvordan enkeltpersoner fremstiller noe som et problem, men hvordan *policyer* bidrar til å konseptualisere bestemte fenomener som problematiske (Bacchi og Goodwin, 2016, s.39). Mitt mål var å bruke WPR-tilnærmingen som et verktøy for å analysere måten Smittestopp ble konseptualisert gjennom Smittestopp-debatten.

Ved å se på problematiseringer i policy, får man muligheten til å analysere bestemte spørsmål om vår relasjon til faktorer som andre individer, ting og oss selv i sin historisk unike form (Bacchi og Goodwin, 2016, s.34). Dette gjør at vi får et helt unikt innblikk i hvilke konkrete aspekter ved et fenomen som blir problematisert (Bletsas, 2012, s.39).

En representasjon er en språklig fremstilling av et fenomen (Johannesen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s.53). Representasjoner vil alltid bære preg av avsenderens perspektiver på og forståelser av omverdenen, og vil aldri kunne beskrive fenomenet nøyaktig eller i sin helhet (Johannesen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s.55). Som Johannesen, Rafoss og Rasmussen (2018, s.57) skriver, kan man «[...] *alltids si noe mer, og man kan alltids si noe annet*». Et sentralt poeng er at man kan få tak på bakenforliggende måter å forstå verden på ved å analysere representasjoner av omverdenen (Johannesen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s.57). En problemrepresentasjon blir måten noe fremstilles som et problem gjennom språklig praksis. Grunnpremisset til WPR-tilnærmingen baserer seg på en slik forståelse av representasjoner, men strekker det lenger. En representasjon må produseres av noen, enten det er enkeltstående individer eller gjennom et samarbeid mellom flere aktører. Likevel er det ikke nødvendigvis det grunnleggende personlige som ligger bak representasjonen som er i fokus. Utgangspunktet er å se på representasjoner av problemer i en *policy*. Det er selve teksten og dens funksjon som er av interesse. En slik analyse bør ikke være psykologiserende. Den kan brukes for å si noe om hvordan aktørers holdninger og idealer kommer frem i policytekster, og hvordan disse samhandler med andre motstridende idealer og holdninger.

4.1.2 Policy

For å kunne analysere 'problemer' er det en forutsetning at vi vet hva *policy* innebærer. Jeg tolker *policy* som en politisk strukturert tekst, som er fremstilt med hensikt om å skape endring i den sosiale verden. En *policy*-tekst vil i den forstand fremme et tiltak som løsning på et 'problem'. WPR-tilnærmingen har som utgangspunkt at *policy* handler om hvordan orden opprettholdes gjennom politikk (Bacchi og Goodwin, 2016, s.5). Bacchi og Goodwin (2016, s.6) definerer politikk som heterogene og strategiske relasjoner som former liv og sosiale verdener. Mer direkte kan man si at *policy* er en måte ulike sosiale relasjoner blir symbolisert og konseptualisert (Bacchi og Goodwin, 2016, s.7). *Policy* kan inkludere en rekke sjangre, slik som for eksempel taler, kronikker, rapporter og lignende (Bacchi og Goodwin, 2016, s.18). Hovedpunktet som skiller *policy* fra andre typer tekster er at *policy*-tekster på en eller annen måte alltid fremmer en form for forslag eller veiledning for handling (Bacchi og Goodwin, 2016, s.18). Dette er altså tekster som eksisterer med den hensikt om å gi populasjoner retningslinjer og anbefalinger for

hvordan vi bør handle (Bacchi og Goodwin, 2016, s.34). Av den grunn har jeg valgt å definere kritiske nyhetsartikler, debatter og kronikker som policy. Tekstene i datamaterialet har som fellesnevner at de alle bedriver en problematiserende praksis, og at de kommer med råd og veiledning til bestemte handlinger og endringer. Polycysjangeren kan oppsummeres som et myndighetsverktøy ulike aktører anvender med hensikten om å produsere effekter som påvirker endringer i ulike sosiale kategorier (Bacchi og Goodwin, 2016, s.7). For eksempel i kategoriene personvern og smittevern. Smittestopp-debatten er et eksempel på dette, siden den dreier seg om hvorvidt man burde ta i bruk appen eller ikke ut ifra personverns- og smittevernhensyn.

Policy blir typisk sett på som en problemløsende sjanger, noe WPR-tilnærmingen stiller seg kritisk til og utfordrer (Bacchi og Goodwin, 2016, s.39). I en WPR-orientert analyse er det ikke de problemløsende sjangertrekkene ved policy som er i fokus, men heller hvordan løsningsforslagene i seg selv bidrar til å produsere visse forståelser av et sosialt fenomen som noe 'problematisk' (Bletsas, 2012, s.38). Anvendelser av WPR-tilnærmingen kan heller ikke anses for å eksistere utenfor policy-arbeid. Slike analyser eksisterer på innsiden av policy ved at de gjør dype kritiske vurderinger av hva som blir skapt av policy og hvordan denne skapelsesprosessen skjer (Bacchi og Goodwin, 2016, s.11). Smittestopp ble i utgangspunktet fremstilt som en policy, som løsningen på problemet 'smittesporing'. Ved å analysere Smittestopp-debatten vil jeg vise at ulike aktører baserer seg på og produserer ulike problematiseringer tilknyttet appen. Debatten endte opp med å bli en diskursiv kamp om å oppnå korrekt forståelse av problemet smittesporing, og dets relasjon til 'personvern' som er et nærliggende problemområde.

4.1.3 Makt

WPR-tilnærmingen følger Foucault sin forståelse av makt. Derfor går jeg først kort igjennom hva Foucaults maktbegrep innebærer, før jeg gjør rede for hvordan begrepet kan anvendes i en WPR-orientert analyse.

I etterordet til *The subject and power* gir Foucault en grundig gjennomgang av hva han legger i maktbegrepet. For det første hevder han at makt kun eksisterer når det brukes, og at det er en form for handling som påvirker andre (Foucault, 1982, s.219). Dette forutsetter at den andre parten i maktforholdet står fritt til å svare på handlingen

med sin egen form for handling (Foucault, 1982, s.220). Målet med maktforholdet er å få den andre parten til å handle som man selv vil, og slik kan makt forstås som *handling over handling* (Foucault, 1982, s.220). Slik sett er makt en form for kreativ handling, fordi den bidrar til å muliggjøre og begrense andres handlinger (Foucault, 1982, s.220). Maktforhold åpner dermed opp for at bestemte felt av nye muligheter og reaksjoner blir til (Foucault, 1982, s.220). Dette gjør at vi kan forstå maktbruk som en handlingsstruktur bestående av handlinger som påvirker andre handlinger gjennom begrensninger, muligheter, konsensus og motstand (Foucault, 1982, s.220).

For WPR-tilnærmingen innebærer dette at makt anses som en pågående prosess i samfunnet (Bacchi og Goodwin, 2016, s.28). Denne prosessen finner sted på et spekter som strekker seg fra skiftende til dominerende forhold (Bacchi og Goodwin, 2016, s.28). Mellom disse ytterpunktene finnes etablerte systemer som er med på å regulere måten styring styres (Bacchi og Goodwin, 2016, s.29). Dette gjør at motstand er en avgjørende del av ethvert maktnettverk, fordi det er alle de store og små maktkampene som driver endring og påvirker styringsmekanismer (Bacchi og Goodwin, 2016, s.31). En av de viktigste oppgavene i en WPR-orientert analyse er å spore og analysere spesifikke virkelighetsformer som skapes av maktprosesser gjennom problematisering i policyer (Bacchi og Goodwin, 2016, s.29). I oppgaven handler dette om hvordan Smittestopp-debatten var preget av en rekke maktkamper som trakk på ulike problematiseringer av appen i forhold til koronaviruset og personvern. Etter hvert som representanter fra regjeringen argumenterte for å bruke appen, tok en rekke individer til media for å argumentere imot appen. På denne måten ble det utøvd motstand i form av kronikker og artikler skrevet av ulike eksperter og politikere. Produksjonen og distribueringen av disse tekstene kan, etter Foucault og WPR-tilnærmingens forståelse av makt, defineres som motstandshandlinger i møte med policy. Maktnettverket er på denne måten avhengig av politiske subjekter og objekter for å kunne eksistere.

4.1.4 Subjekter, objekter og identitet

Begrepene *subjekt*, *objekt* og *identitet* forstås som grunnleggende politiske begreper. Subjekter og objekter kan forstås som provisoriske 'ting' som hele tiden forhandles om (Bacchi og Goodwin, 2016, s.30). Dette er relasjonelle statuser som opptas i bestemte sammenhenger, og henger nært sammen med forståelsen av identitet som noe man praktiserer (Bacchi og Goodwin, 2016, s.30). Disse tre begrepene kan både

knyttet opp mot maktnettverket, og anvendes som analytiske verktøy for å identifisere de mest sentrale bestanddelene ved en debatt. Derfor skal jeg nå gjennomgå hvordan disse begrepene kan identifiseres, hva de innebærer og hvordan de fremstår i Smittestopp-debatten.

Politiske subjekter er kun provisoriske kategorier som kontinuerlig formes gjennom aktørers interaksjoner med policypraksiser (Bacchi og Goodwin, 2016, s.4 og 49). Dette innebærer de karakteristikkene, atferdsmønstrene og disposisjonene som 'politiske subjekter' oppfordres til å påta seg (Bacchi og Goodwin, 2016, s.49). Disse innebærer blant annet forventninger om identitetspraksiser og personlige egenskaper, i tillegg til de profesjonelle rollene individet opptre innenfor. Under Smittestopp-debatten stod det frem en rekke individer som trakk på sine roller som menneskerettighetseksperter, politiske ledere og helsetalspersoner. Disse individene plasserte seg selv som politiske subjekter i debatten ved å trekke på kunnskaper og vurderinger som er å forvente av de ulike rollene. For eksempel trakk menneskerettighetseksperterne på sine kunnskaper om menneskerettigheter i utformingen av sine argumenter for og imot bruken av Smittestopp.

Et sosialt objekt blir skapt gjennom flere objektiviseringer av et bestemt fenomen (Bacchi og Goodwin, 2016, s.33). Da ideen om Smittestopp ble lansert, medbrakte den et enormt potensial for ulike konseptualiseringer, og ble gjentatte ganger objektivisert som problem, løsning og problematisk løsning. Slike relasjoner er det som bidrar til å konstruere noe som et sosialt objekt (Bacchi og Goodwin, 2016, s.33). Smittestopp kan med andre ord forstås som et sosialt objekt på flere ulike måter, avhengig av hvilken subjektposisjon man velger å innta og på hvilken måte man trekker på og utfyller de tilhørende forventningene til denne. De ulike politiske subjektene trakk på sine aktive identiteter som menneskerettighetseksperter, politiske ledere og helsetalspersoner for å objektivisere Smittestopp som problem, løsning eller problematisk løsning.

Både subjekter og objekter er tett sammenknyttet til forståelsen om at identitet er noe som *gjøres*, og henger derfor sammen med maktprosessene i samfunnet (Bacchi og Goodwin, 2016, s.30). Identitet er ikke noe som kan fullføres, og vil alltid ha rom for å bli utfordret og endret på (Bacchi og Goodwin, 2016, s.32). Et eksempel fra Smittestopp-debatten er hvordan ulike 'personvernseksperter' i utgangspunktet var kritiske til implementeringen av en statseid sporingsapp. Som *personvernsekspert*

medfølger det en forventning om at personvernet skal stå høyest i prioritet i møte med ny teknologi. Denne forventningen ble utfordret i møte med koronapandemien og Smittestopp. Pandemien fungerte som en ytre kraft som bidro til å skifte balansen ved disse ekspertenes subjektposisjon og identitetsforståelse, slik at nye muligheter ble skapt. På den ene siden utgjorde appen en potensiell trussel for deres selvforståelse som personvernseksperter, men på den andre siden representerte appen en mulig løsning på et større problem om liv og helse. Grensene for aktørenes selvforståelse som eksperter på personvern og menneskerettigheter ble utfordret, noe som resulterte i at flere aktører i første fase av debatten ga et «forsiktig ja» til Smittestopp.

Det som er interessant her er å se på hva som måtte til for at identiteten som *personvernseksperter* ble muliggjort og utfordret (Bacchi og Goodwin, 2016, s.32). Til tross for at disse *personvernseksperterne* vanligvis ville sagt nei til bruken av en slik app, var det et eksternt sjokk i form av pandemien som muliggjorde deres vurdering av appen som en 'problematisk løsning'. Pandemiens potensielle skadeomfang destabiliserte etablerte meningsrelasjoner i personverndiskursen. I dette tilfellet var det snakk om at pandemien potensielt kunne føre til en større samfunnsskade enn bruken av appen. Som jeg vil vise i analysen, er dette noe som endret seg med tiden, og omtalen av appen utviklet seg til å bli mer og mer kritisk.

4.2 Hva driver endring?

Endring er et avgjørende tema under koronapandemien, og i politisk forskning som sådan. Det finnes mange perspektiver på hva som driver endring, og jeg tar for meg et utvalg teorier som beskriver ulike måter kunnskap bidrar til å drive endring. Først presenterer jeg WPR-tilnærmingens forståelse av kunnskap og diskurs som endringsdrivende, politiske begreper. Deretter går jeg kort inn på hvordan historie kan kobles sammen med denne formen for kunnskapsforståelse, før jeg avslutter delkapittelet med en gjennomgang av andre teorier om politisk kunnskap og eksterne sjokk som endringsdrivende krefter.

4.2.1 Kunnskap og diskurs

Ordet *kunnskap* spiller en kritisk rolle for WPR-tilnærmingen, og henger tett sammen med tilnærmingens forståelse av diskurs. De forstås nesten som synonymmer til hverandre, og henger igjen tett sammen med maktbegrepet. Kunnskap kan forstås

som det som er *anerkjent for å være sant* (Bacchi og Goodwin, 2016, s.31), mens diskurs brukes for å betegne sosialt produserte former for kunnskap (Bacchi og Goodwin, 2016, s.35). I oppgaven har jeg som utgangspunkt at diskurs er underlagt kunnskapsbegrepet. Som både Bacchi og Goodwin (2016) og Barnard-Wills (2012) er tydelige på, har diskursanalyser ofte et utpreget fokus på det politiske feltet og politisk teori. Man kan også si at språket på mange måter fungerer som et politisk verktøy, og derfor ikke er nøytralt (Barnard-Wills, 2012, s.80).

WPR-tilnærmingen er en tradisjon som er svært kritisk til ideen om en objektiv sannhet, og tar utgangspunkt i at verden består av politiske subjekter som skaper 'virkeligheten' gjennom maktprosesser i form av policy (Bacchi og Goodwin, 2016, s.31). Derfor blir det en av tilnærmingens hovedoppgaver å undersøke måten kunnskap skapes i bestemte sosiale og historiske kontekster, noe som gjør at tilnærmingen fungerer svært godt til å analysere Smittestopp-debatten.

Oppgaven er skrevet med utgangspunkt i en slik tilnærming til kunnskap og diskurs. Det at diskurs forstås som sosialt produserte former for kunnskap, innebærer også at dette er en kunnskapsform som setter grenser for hva som kan skrives, sies eller tenkes om Smittestopp som sosialt objekt (Bacchi og Goodwin, 2016, s.35). Hva som anerkjennes for å være sant i debattens kontekst er ifølge dette perspektivet kulturelt og sosialt situert, og avhenger i stor grad av de deltagende aktørenes bakgrunnskunnskaper. Slik Bacchi og Goodwin (2016, s.35) beskriver, handler kunnskap om hva som anerkjennes for å være sant og er dermed et kulturelt produkt. En viktig oppgave blir derfor å analysere hvordan aktørenes utsagn muliggjøres, ved at jeg analyserer det som tas for gitt i debatten (Bacchi og Goodwin, 2016, s.36).

I tillegg til å forstås som et kunnskapsbegrep, er diskursbegrepet også svært praksisnært. Mangfoldet av prosesser som skaper diskurs kalles for diskursiv praksis, og innebærer alle praksisene og relasjonene som må til for å produsere den formen for 'sosial kunnskap' som diskurser består av (Bacchi og Goodwin, 2016, s.37). Dermed blir en videre tolkning av begrepet at diskurser på en eller annen måte alltid vil ha en effekt på samfunnet (Bacchi og Goodwin, 2016, s.37). Diskurser er ikke bare med på å gjenspeile virkeligheten, de bidrar også til konstruksjonen av den (Bacchi og Goodwin, 2016, s.37). Diskurser bidrar på denne måten til å både formidle og produsere det som anerkjennes for å være sant om et fenomen. Dette gjør at man som forsker er interessert i å se på hvilke reelle konsekvenser sosialt produserte

former for kunnskap har på livet. Dette kalles for *levde effekter* (Bacchi og Goodwin, 2016, s.37). En svakhet ved WPR-tilnærmingen er imidlertid at den ikke gir forskeren tydelige retningslinjer for hvordan disse kan identifiseres.

Med utgangspunkt i tilnærmingens forståelse av kunnskap og diskurs, kan man si at teksten får en meningsbærende funksjon utover forfatterens intenderte mening (Bacchi og Goodwin, 2016, s.36). Enhver tekst opptrer i et bredt nettverk av andre tekster som til sammen skaper en bestemt forståelse av et fenomen, som igjen bidrar til å produsere sosialt akseptert 'kunnskap' (Bacchi og Goodwin, 2016, s.36). I forskningsprosjekter basert på WPR-tilnærmingen er man interessert i å se på hvordan ulike fenomener forstås og konseptualiseres som 'problemer', noe som gjøres ved å behandle policy som 'diskurs'. Ved å analysere problematiseringer av fenomener, arbeider man ut fra antagelsen om at policyer er grunnleggende politiske og sosialt konstruerte. Policy, forstått som diskurs, kan dermed ikke ses på som objektive gjenspeilinger av problemer i virkeligheten.

I datamaterialet mitt var det flere begreper som stod sentralt, men som ikke ble presentert med noen åpenbar definisjon. For å forklare hvordan disse begrepene gis mening gjennom debatt, vil jeg se på Laclau og Mouffes begrep om *tomme tegn* slik det blir fremstilt i Jørgensen og Phillips (1999) og Barnard-Wills (2012). I likhet med Bacchis WPR-tilnærming, har Laclau og Mouffe også et poststrukturalistisk utgangspunkt for deres teori (Jørgensen og Phillips, 1999, s.35). De mener at man hele tiden forsøker å fastslå tegns betydning ved å sette dem i sammenheng med andre tegn, noe som i seg selv er en sosial prosess (Jørgensen og Phillips, 1999, s.35). Diskursanalysens mål blir å kartlegge definisjonskampene som oppstår (Jørgensen og Phillips, 1999, s.36).

Vi kan videre snakke om flytende betegnere og tomme tegn. Flytende betegnere er tegn som ulike diskurser kjemper om å fylle på deres måte (Jørgensen og Phillips, 1999, s.39). For eksempel blir Smittestopp sett på som et overvåkningsverktøy av personvernssiden av debatten, mens smittevernssiden ser på appen som et pandemibekjempende verktøy. Flytende betegnere er en måte å konseptualisere definisjonskampen som foregår på tvers av diskurser (Jørgensen og Phillips, 1999, s.39), fordi de er tegn ingen diskurs har dominans over (Barnard-Wills, 2012, s.70). Tomme tegn på sin side, inneholder akkurat nok mening til at de har visse universelle føringer, til tross for at de også kan tilpasses og tolkes etter konteksten de opptrer i

(Barnard-Wills, 2012, s.70). De sier ikke så mye på egenhånd, før de settes sammen med en serie av andre tegn som utfyller dem (Jørgensen og Phillips, 1999, s.63).

4.2.2 Historie

Vår sosiale virkelighet har ikke oppstått ut av ingenting. Policyer bygger på en lang rekke hendelser, oppfatninger og praksiser. De har altså en historie. WPR-tilnærmingen bygger videre på Foucault sin forståelse av historie som et aktivt felt bestående av en rekke definisjonskamper. Bacchi og Goodwin (2016, s.46) vektlegger at historien alltid kunne sett annerledes ut, og at historien på den måten er skjør. Historien er ikke lineær, men består av en rekke veiskiller der maktkamper om definisjoner har utspilt seg. Begrepet *genealogi* kan brukes for å betegne denne 'sannhetskonstruerende' prosessen (Bacchi og Goodwin, 2016, s.46). Med et genealogisk utgangspunkt vil man avvise påstanden om at vår samtid er et nødvendig slutt punkt (Bacchi og Goodwin, 2016, s.46). Dette betyr at vårt utgangspunkt er at historien alltid kunne utspilt seg annerledes (Bacchi og Goodwin, 2016, s.46). Blant annet kunne pandemiens inntog over landet utspilt seg svært ulikt, noe som igjen kunne endret måten Smittestopp ble konstruert og diskutert. For eksempel ville andre tiltak kunne ført til høyere smittetall, som igjen kunne bidratt til at Smittestopp ville registrert flere nærkontakter. Dette kunne potensielt ført til en raskere kvalitetssikring og utbedring av appen. Det kunne også ført til et annet utfall av Datatilsynets vurdering av appen i juni 2020, da de varslet vedtak om midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger innhentet via Smittestopp.

I Hornmoens (2011) analyse av norske nyhetsmediers dekning av svineinfluensa, ble det påpekt at mediene og myndighetenes beskrivelser av sykdommen fikk motsatt effekt enn ønskelig. Han skriver blant annet at fryktretorikken som var representert under svineinfluensa-krisen kan ha ført til «[...] *unødig angst eller likegyldighet* [...]» (Hornmoen, 2011, s.63). På en måte er det vanskelig å sammenligne svineinfluensa med korona. Til tross for at begge sykdomsutbruddene ble kategorisert som pandemier, har koronapandemien hatt langt større sosiale og økonomiske ringvirkninger enn svineinfluensa-pandemien i 2009. Likevel er svineinfluensa-pandemien den mest nærliggende helsekrisen vi har hatt i nyere tid i Norge, og Hornmoens forskning vekker et interessant poeng. Under analysen av Smittestopp-debatten fant jeg at nyhetsmediene problematiserte appen fra starten av, selv når ekspertaktører valgte å anbefale den. Fremfor å reprodusere regjeringens retorikk,

inntok medieaktørene og ekspertaktørene en tilnærming som best kan oppsummeres som 'appen er problematisk, men pandemien og de andre tiltakene er verre'.

4.2.3 Ekspertkunnskap

Nå som jeg har gjennomgått WPR-tilnærmingens forståelse av begrepene *kunnskap*, *diskurs* og *historie*, ønsker jeg å gå videre med å gjøre rede for ekspertenes rolle i politikken. Det finnes flere eksempler på ekspertkunnskapens rolle i styringen av samfunnet, som for eksempel Christensen (2017) sin redegjørelse av økonomiske eksperters påvirkning av norsk økonomipolitikk etter andre verdenskrig. I denne sammenhengen har jeg valgt å ta utgangspunkt i Christensen, Gornitzka og Holst (2017) sin forklaring av kunnskapsregimer i Norden.

Ekspertkunnskap spiller en sentral rolle for det sosiale og politiske liv, og det norske samfunnet kan karakteriseres som et såkalt 'kunnskapsdemokrati' (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.239). Et kunnskapsdemokrati kjennetegnes blant annet av at kunnskap er lett tilgjengelig, i tillegg til at råd fra eksperter og kunnskapsbaserte policy-forslag har en sentral plass i politikken (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.239). Dette kan forklares med at vi lever i et svært spesialisert samfunn, noe som gjør at de folkevalgte lederne umulig kan sette seg inn i all relevant informasjon til enhver tid. Kunnskap anses som viktig i utformingen av ulike verdenssyn, og for å finne løsninger på 'problemer' (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.239). Dette gjør at vi også kan omtale det norske samfunnet som et kunnskapsregime. Til tross for at kunnskap alltid har vært et viktig element ved politikktutforming, har teknologiske fremskritt og økt spesialiseringsbehov gitt kunnskapen en langt større rolle enn tidligere (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.240). Fra etterkrigstiden utviklet det seg en tanke om at utformingen av policy burde være rasjonell og kunnskapsbasert (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.240). Dette idealet om rasjonalitet strider imot WPR-tilnærmingen som anser policy for å gjenspeile verdier tilknyttet bestemte sosiale fenomener. Likevel er dette et dokumentert ideal for policy-utforming. Til tross for at eksperter konsulteres og deltar i policyutforming, vil aktørenes politiske standpunkt alltid påvirke eventuelle problematiseringer og løsningsforslag.

Kunnskapsregimer karakteriseres nemlig av at organisatoriske og institusjonelle prosesser påvirker og produserer ulike former for data, forskning og policyforslag

som bidrar til den offentlige debatten og utviklingen av policy (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.241). Det skjer en høyt spesialisert kunnskapsproduksjon som vil være politisk informert basert på de aktuelle ekspertenes faglige og verdimeslige bakgrunn. Dette gjør at policy-prosesser grunnleggende sett ikke kan være politisk nøytrale. Til tross for at kunnskapsprodusentene ikke har en aktiv politisk tilnærming til 'problemet' de forsker på, vil det alltid være et øvre politisk organ som fatter de endelige beslutningene. Av den grunn er det viktig å også påpeke at kunnskapsregimer inneholder systemer for rådgivning tilknyttet utformingen av policyer (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.241). Disse systemene består av aktører og organisasjoner med kompetanse til å gi råd og anbefalinger til policyskapere (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.241). I kunnskapsregimet finnes det en rekke organisasjoner og institusjoner som produserer og distribuerer kunnskap til politikerne, blant annet forskningsinstitutter, faste eller midlertidige rådgivningsorganer og tenketanker (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.241). Et eksempel på et slikt rådgivningsorgan kan være ekspertgruppen som ble oppnevnt for å vurdere Smittestopps kildekode.

Videre kan man si at dokumenter som bidrar til kunnskapsproduksjon kan anses som et slags *kunnskapsverktøy* (Asdal og Reinertsen, 2020, s.53). Slike dokumenter brukes ofte som hjelpemiddel for å treffe politiske beslutninger (Asdal og Reinertsen, 2020, s.53). For eksempel brukte regjeringen rapportene fra ekspertgruppen som begrunnelse for hva slags tiltak tilknyttet Smittestopp som skulle prioriteres. Dette er de norske myndighetene tydelige på, noe som blant annet kommer frem i FHIs (2020) svar på den foreløpige rapporten, eller i talen der Høie (2020C) for første gang appellerer til den norske befolkningen om å laste ned Smittestopp.

I analyser av bestanddelene til et kunnskapsregime, er det relevant å gjøre en rekke vurderinger. For det første vil det være lurt å se på området for kunnskapsproduksjonen ved å se på om det befinner seg innenfor eller utenfor statsapparatet (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.242). For det andre er det nyttig å se på hvor stor grad av kontroll myndighetene har over kunnskapsproduksjonen og rådene som blir gitt (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.242). For det tredje bør man også se på hvor lett tilgjengelig den produserte kunnskapen er for allmenheten (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017, s.242). For eksempel vet vi at ekspertgruppen ble oppnevnt av Helse- og

omsorgsdepartementet, mens medlemmene ble foreslått av IKT-Norge for å sikre uavhengighet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020C). Både den foreløpige rapporten og den endelige rapporten fra gruppen ligger offentlig tilgjengelig på regjeringens nettsider. Kunnskapen angående Smittestoppes kildekode er produsert av en gruppe eksperter uavhengige av regjeringen, og er i prinsippet godt tilgjengelig for allmennheten. Her har mediene også en viktig rolle. Til tross for at rapportene fra ekspertgruppen er tydelig og ryddig skrevet, kan språket fortsatt virke teknisk for enkelte. Det at medieaktører og ekspertaktører i media representerte disse rapportene, kan ha bidratt til å gjøre kunnskapen fra rapportene mer tilgjengelig for allmennheten.

4.2.4 Eksogene sjokk, policy og diskursiv endring

Hagelund (2020) har gjort en diskursanalyse på flyktningkrisen fra 2015. I artikkelen diskuterer hun hvordan problemkonstruksjoner og diskursive prosesser i den nasjonale offentligheten og politiske sfærer bidrar til endring og stabilitet i policy (Hagelund, 2020, s.3). Hun beskriver flyktningkrisen som et eksogent sjokk som hadde direkte innvirkninger på nasjonal immigrasjonskontroll og integrasjon av flyktninger (Hagelund, 2011, s.1). Et eksogent sjokk kan forstås som en ytre drivkraft som påtvinger endring på et felt, og dette sjokket skaper et behov for endring og tilpasning på sosiale felt som ellers er relativt stabile. Når eksisterende policyer ikke er tilstrekkelige for å hankes med de nye omstendighetene det eksogene sjokket medbringer, må policyaktører forsøke å finne nye løsninger som er bedre egnet til å håndtere den nye situasjonen (Hagelund, 2020, s.2). Dette er ikke alltid en enkel prosess, siden det eksogene sjokket fremstiller en helt ny situasjon som må gis mening og bearbeides av både policyaktørene og det bredere samfunnet (Hagelund, 2020, s.2). Her spiller nyhetsmediene og offentlige kommunikasjonskanaler en viktig rolle (Hagelund, 2020, s.2). Dette er kunnskapsdrivende arenaer som har direkte påvirkningskraft på den offentlige debatten om et fenomen. Hagelund (2020, s.3) vektlegger at man bør analysere måten policyproblemer konstrueres og presenteres på måter som tillater dem å påvirke den offentlige meningen om et fenomen. Hun bygger på Vivien Schmidt sin forståelse av diskursiv institusjonalisme som går ut på at diskursive analyser på policyutvikling bør ta høyde for to overordnede ting i analysen (Hagelund, 2020). For det første må man se på innholdet til policyutvikleres

utsagn, i tillegg til måten de relaterer til hverandre og den generelle offentligheten gjennom massemediene (Hagelund, 2020, s.4).

Hagelund (2020, s.4) gir en god representasjon av hovedtrekkene ved Schmidts diskursive institusjonalisme, men kritiserer den for å ikke vurdere hvordan ideene bak policy oppstår. Grunnelementene ved Schmidts diskursive tilnærming til policy består av to dimensjoner, som begge har to funksjoner hver:

1. Den ideelle dimensjonen.
 - a. En kognitiv funksjon som utdyper logikken og nødvendigheten bak en policy (Hagelund, 2020, s.4).
 - b. En normativ funksjon som demonstrerer hvorfor policyen er passende ved å appellere til delte verdier (Hagelund, 2020, s.4).

For at kognitive argumenter skal ha gjennomslagskraft, må de følges opp av gode normative argumenter (Schmidt, 2002, s.171). Policyforslag som gir mening på et kognitivt plan vil nemlig være vanskelige å gjennomføre dersom de strider mot nasjonale verdier (Schmidt, 2002, s.171). På lik linje må normative argumenter følges opp av pålitelige kognitive argumenter fordi man ikke kan kreve endring uten å gi gode begrunnelser for hvorfor de er nødvendige (Schmidt, 2002, s.171).

2. Den interaktive dimensjonen.
 - a. En koordinativ form for diskurs som finner sted mellom policyaktører og de som blir berørt (Hagelund, 2020, s.4). Målet med denne formen for diskurs er å utvikle et felles språk og rammeverk i konstruksjonen av et policyforslag (Hagelund, 2020, s.4; Schmidt, 2002 s.171).
 - b. En kommunikativ diskurs som er rettet mot offentligheten (Schmidt, 2002, s.171). Målet med en slik diskurs er å etablere offentlig legitimitet for et policyforslag gjennom presentasjon og overveielse av policyforslag overfor sivilsamfunnet (Hagelund, 2020, s.4; Schmidt, 2002, s.171).

Schmidt (2002, s.172) skriver at policyforslag i noen land blir fremmet av en myndighetssentrert politisk elite. Dette kaller hun for enkeltaktørsystemer. I disse tilfellene vil den kommunikative delen av diskursen innebære å informere befolkningen om politiske beslutninger som allerede er tatt, og gi legitimerende beslutninger for disse (Schmidt, 2002, s.172). Debatt og overveielse av større

beslutninger foregår gjerne i den bredere offentligheten, og beslutningene tatt av den politiske eliten blir vurdert av sivilsamfunnet (Schmidt, 2002, s.172). Dersom disse beslutningene ikke faller i god jord, kan den politiske eliten bli sanksjonert gjennom protester og valgresultater (Schmidt, 2002, s.172).

I andre tilfeller, finner vi fleraktørsystemer som innebærer at policyforslag er et produkt av et langt større utvalg av policyrelaterte eliter (Schmidt, 2002, s.172). Debatt og overveielse av policyforslag er i disse systemene langt mer preget av en koordinativ diskurs (Schmidt, 2002, s.172). I disse tilfellene vil politikken som utformes være rettet mot de aktørene som er direkte involvert i policyutviklingen (Schmidt, 2002, s.172). I slike systemer er overveielse av og debatt tilknyttet politiske vedtak stort sett internt begrenset til policyaktørene, og myndighetenes rolle overfor offentligheten er å informere om beslutningene som har blitt tatt (Schmidt, 2002, s.172).

Smittestoppdebatten slik jeg har analysert den kan i stor grad karakteriseres som en kommunikativ diskurs. Store deler av datamaterialet består av tekster fra nyhetsmediene og regjeringen som er rettet mot sivilsamfunnet. Likevel finnes det også koordinative elementer bak debatten, som for eksempel rapportene fra ekspertgruppen og samarbeidet mellom Simula og norske myndigheter. Selv om rapportene er offentlig tilgjengelig, er det intenderte publikummet utviklerne og ansvarsholderne for Smittestopp. Hensikten ved rapportene er å skape rasjonelt basert kunnskap om appen for å kunne justere den og skape et logisk grunnlag for å forsvare den som løsningstiltak. De delene av tekstene fra regjeringen som er myntet på befolkningen har en langt mer normativ tilnærming, ved at de hviler på idealer om dugnad og tillit. Ut fra denne fremstillingen av Schmidts (2002) definisjon av policydiskurser, kan man si at den sosiale nedstengingen og tiltakene den medbrakte bar preg av å i alle fall delvis være en koordinativ diskurs. Den opplevde trusselen pandemien medbrakte, førte til at norske myndigheter måtte bli enige om enkelte beslutninger som i liten grad var åpen for debatt. Smittestopp ble på sin side presentert som en mulig løsning på tiltaksbyrden, og ble fremstilt som en mulighet til å få tilbake en mer normalisert hverdag.

Som Hagelund (2020, s.4) påpeker, kan komplekse situasjoner konseptualiseres på ulike måter avhengig av hvilke aspekter som blir vektlagt og hvordan de blir presentert. Hvor effektiv en problemrepresentasjon er varierer ut fra maktposisjonen

til de som fremmer den, hvilke metaforer og narrativer som anvendes og hvilke verdier som blir vektlagt (Hagelund, 2020, s.4). Som Hornmoen (2011) viser i sin studie, vil ikke kriseretorikk alltid vinne frem under helsekriser. Han peker på at svineinfluensakrisen bar preg av en kresediskurs og fryktretorikk, som ikke målte seg med det opplevde farenivået i befolkningen (Hornmoen, 2011, s.63-64). Det er altså avgjørende at verdiene og metaforene som anvendes i presentasjonen av løsninger på 'problemer' oppleves som passende.

Under Smittestopp-debatten var det særlig to konsepter som utpekte seg. For det første, hvilte regjeringen sterkt på tillitsidealer mellom befolkning og myndigheter. For det andre, hvilte de sterkt på bruken av dugnadsmetaforen. Denne metaforen ble brukt for å markedsføre Smittestopp som en mulighet for hele befolkningen å bli med på å stanse smittespredningen i samfunnet, noe som til en viss grad fungerte i starten av debatten. Etter hvert som manglene ved appen fikk mer oppmerksomhet, ble bruken av dugnadsretorikk imidlertid snudd mot regjeringen, og på den måten ble Smittestopp avslått som tiltak. Hagelund (2020) fant at dugnadsretorikk også stod sterkt under flyktningkrisen i 2015, noe som kan tyde på at dugnadsretorikk er et sentralt legitimeringsverktøy som brukes i offentlige debatter i Norge. Under flyktningkrisen var det i hovedsak aktører fra nyhetsmediene som brukte denne formen for retorikk, og myndighetene stilte seg kritiske til dette og hvilte på kognitive motargumenter (Hagelund, 2020, s.13).

4.3 Personvern og overvåkning

Det er en krevende oppgave å definere hva begreper som *overvåkning* og *personvern* skal inneholde. Overvåkning assosieres ofte med en diskursiv kamp om godt og ondt, noe som gjør definisjonsarbeidet vanskelig (Aas, Gundhus og Lomell, 2009, s.5). Jeg vil ikke ta sikte på å gi en utfyllende normativ forklaring av disse begrepene, og målet med dette kapittelet er å etablere et teoretisk-kontekstuell bakteppe til analysen. Jeg presenterer noen mulige definisjoner av begreper som relevante til Smittestopp-debatten. Kildene jeg anvender inkluderer overvåkningsteoretiske bøker og forskningsartikler skrevet om overvåkningsproblematikk. I tillegg trekker jeg på deler av Schartum og Bygrave (2016) sin bok, *personvern i informasjonssamfunnet* som har en detaljert og juridisk situert beskrivelse av hva *personvern* er i en norsk kontekst. Min forståelse er at

personvernsteori er mer kontekstuellet sensitivt enn overvåkningsteori. Derfor anser jeg det som relevant for oppgaven å inkludere litteratur som er myntet på en norsk personvernskontekst. Dette fungerer også som en del av analysearbeidet, fordi Smittestopp-debatten befinner seg innenfor en større debatt om personvern og overvåkning i Norge.

4.3.1 Hvordan definere personvern og overvåkning?

Oppgavens tilnærming til overvåkning og personvern vil følge det empiriske grunnlaget. Det vil si at jeg ikke tar sikte på å gi noen utdypende beskrivelse av personvernsteori eller overvåkningsteori, fordi min hovedinteresse er å analysere hvordan disse begrepene har blitt anvendt diskursivt under debatten. Siden overvåkning og personvern gjerne ble sidestilt som naturlige paralleller i tekstene fra datamaterialet mitt, vil jeg også anvende personvernsteori og overvåkningsteori som et begrepspar.

Den teoretiske og sosiale diskursen tilknyttet personvern og overvåkning har allerede pågått i flere tiår. På 1960-tallet skjøt digitaliseringen av fysiske arkiver fart, noe som også medbrakte helt nye spørsmål om sikkerhet og beskyttelsen av personlige data (Lyon, 2007, s.171). Fra 1970-tallet av ble det et økende fokus på det menneskelige aspektet ved personlige data, og vi ser at personvernlovgivning og menneskerettigheter stod sentralt (Lyon, 2007, s.172). I denne perioden ble et av grunnprinsippene for personvern utviklet, nemlig at informasjon kun skal brukes til konkrete formål, og ikke brukes til andre formål uten autorisering fra de involverte partene (Lyon, 2007, s.172). Schartum og Bygrave (2016, s.23, 26) skriver at personvernsteori best kan defineres som en systematisering av «[...] den løpende diskursen om personvernsspørsmål», og har i en norsk kontekst tradisjonelt sett handlet om å identifisere og utdype konfliktlinjer i norsk politikk og lovgivningsvirksomhet. Noen grunnleggende antagelser tilknyttet personvernsteori fremmet av Schartum og Bygrave (2016, s.31) er at mennesket anses som grunnleggende fritt og at livet er inndelt i ulike intimitetssfærer med varierende sensitivitet. Informasjon som anses for å være sensitiv, privat eller personlig bør derfor beskyttes (Schartum og Bygrave, 2016). Eksempler på slik informasjon kan være målinger av kroppen, ens fysiske tilstedeværelse eller private områder (Schartum og Bygrave, 2016, s.31-32). For å opprettholde individets frihet, skal

produksjon og deling av personlig informasjon være frivillig og begrenses til det som er nødvendig i en bestemt situasjon (Schartum og Bygrave, 2016, s.32-33).

Dette kan kobles sammen med maktforholdet mellom stat og individ (Schartum og Bygrave 2016, s.37). Innsamlet informasjon kan brukes til å treffe beslutninger (Schartum og Bygrave, 2016, s.35). Et av de to formålene ved Smittestopp var å bruke innsamlet informasjon på befolkningsnivå for å vurdere hvor effektive de iverksatte tiltakene var. Schartum og Bygrave (2016, s.36) skriver at «[...] *dess større betydning en avgjørelse har for den enkelte, dess viktigere kan de tilknyttede personvernspørsmålene sies å være*». Av den grunn er det kanskje ikke så rart at formålene ved Smittestopp ble så tungt debattert. I tillegg kan personvern også knyttes opp mot vurderingen av tiltak. Til tross for at hvert enkelt tiltak kan oppleves som forholdsmessige, kan summen av disse føre til unødvendig store inngrep i personvernet (Schartum og Bygrave, 2016, s.39).

Schartum og Bygrave setter et skarpt skille mellom begrepene 'kontroll' og 'overvåkning'. De definerer kontroll som de aktivitetene «[...] *som gjelder innsamling av informasjon for å vurdere om folks handlinger er i samsvar med rettslige og sosiale handlingsnormer*» (2016, s.73). Overvåkning definerer de som en «[...] *vedvarende eller systematisk innsamling av opplysninger [...]*» som kan forstås som en «[...] *systematisk kontroll som utføres ved å samle inn og prosessere personinformasjon*» (Schartum og Bygrave, 2016, s.73). I tillegg er de nøye med å påpeke at hverken kontroll eller overvåkning nødvendigvis er et onde i seg selv (2016, s.73). Lyon (2007) setter på sin side ikke et tydelig skille mellom kontroll og overvåkning. Kontroll fremstår ikke som et selvstendig begrep i hans bok, annet enn at kontroll kan være et aspekt ved praksiser relatert til overvåkning og styring. Lyons (2007, s.14) forståelse av overvåkning tar utgangspunkt i at det finnes prosesser i samfunnet der spesiell oppmerksomhet rettes mot bestemte menneskelige atferder. Overvåkning kan ifølge Lyon defineres som en fokusert, systematisk og rutinert oppmerksomhet viet til personlige detaljer med hensikt om å påvirke, styre eller beskytte (2007, s.14). Dessuten anser han digitaliseringsprosessene av fysiske arkiver fra slutten av 1900-tallet som delaktig i det han omtaler som 'overvåkningssamfunnet' der digitalisert informasjon spiller en sentral rolle for hvordan samfunnet fungerer (Lyon, 2007, s.172). Til tross for at det er flere måter å definere overvåkningsbegrepet på, ser det ut til at disse definisjonene har noen

likhetstrekk. Rammene for begrepet ser ut til å handle om innsamling og bruk av informasjon som kan knyttes til et eller flere individer, noe som også faller innunder personvernstatistikken. Av den grunn kan man si at personvernet alltid vil eksistere uavhengig av overvåkning, men at overvåkning alltid innebærer personvernspørsmål. Representasjonen av overvåkning i offentlige diskurser differerer ofte fra akademiske beskrivelser av overvåkning (Barnard-Wills, 2012, s.168). Enkelte tekster beskriver praksiser som i teoretisk forstand kan defineres som overvåkning, selv om dette ikke er eksplisitt uttalt. Dette gjelder for eksempel tekster om kontroll, målrettet informasjonsinnsamling tilknyttet individer eller befolkninger, styring eller kontroll (Barnard-Wills, 2012, s.88). Man må derfor være forsiktig med å ikke legge ord i munnen på informantene. En måte å gjøre dette på, er å være tydelig på når informantene selv definerer noe som *overvåkning*, og når de kun beskriver en praksis som kan assosieres med begrepet. Barnard-Wills (2012, s.88) har funnet frem til en mulig løsning på den definitoriske utfordringen. Han anser en tekst for å handle om overvåkning dersom den «[...] depicts, describes, argues for or against, debates, critiques, legitimises, questions, contemplates or provides an account of surveillance» (Barnard-Wills, 2012, s.88). Barnard-Wills (2012) fant at britiske myndighetsaktører ikke definerte det nye ID-systemet som overvåkning, til tross for at andre aktører gjorde det. Han kobler dette sammen med det faktum at 'overvåkning' ofte er et negativt ladet begrep, og at aktører som var kritiske til det nye systemet allerede hadde omtalt det som en type overvåkningspraksis (Barnard-Wills, 2012, s.96). På denne måten kan man si at det definitoriske arbeidet tilknyttet overvåkningsdiskursen delvis også handler om å ta avstand fra kritikk.

Overvåkningsbegrepet kan også bli sett på som et paraplybegrep for en rekke ulike praksiser. Man kan blant annet skille mellom overvåkning av den enkelte på individnivå, og overvåkning på samfunnsnivå. Eck og Hatz (2020, s.604) definerer statlig overvåkning som «[...] monitoring, collecting, and/or processing of personal data by a government». Dette er en form for praksis som brukes for å identifisere individer, sortere samfunnet og sikre disiplin (Eck og Hatz, 2020, s. 604). Et poeng som kan knyttes opp mot risikoer assosiert med statlig overvåkning, er at enhver regjering som ønsker å minimere kostnader og risiko ofte kan bli fristet til å ta i bruk digital sporing av befolkningen for å øke produktivitet og effektivitet (Lyon, 2015, s.24). Vi kan også snakke om masseovervåkning, ved at 'ingen' kan unngå

overvåkningspraksisene i samfunnet (Lyon, 2015, s.126). Dette understreker ytterligere det demokratiske og grunnleggende politiske aspektet ved debatter om overvåkningspraksiser (Lyon, 2015, s.126). Konseptene statlig overvåkning og masseovervåkning ble ofte brukt synonymt med hverandre under Smittestopp-debatten. Likevel vil jeg understreke en forskjell mellom de to begrepene. Statlig overvåkning innebærer at den overvåkende aktøren er en del av myndighetene, mens masseovervåkning på sin side også kan inkludere rent kommersielle aktører.

4.3.2 Moderne overvåkning som (u)sikkerhetstiltak

Overvåkningsteknologi har i moderne tid utviklet seg på en måte som åpner opp for nye måter å utøve kontroll på (Salter, 2010, s.188). Bruken av slik teknologi kan potensielt være svært skadelig for den enkeltes personvern, men blir likevel ofte normalisert og oppmerksomheten rundt mulige skadevirkninger blir minimert (Barnard-Wills, 2012, s.102). Tilbakeholdelse eller minimering av mulig skade kan ses på som en del av rasjonaliseringsarbeidet i forkant av å iverksette et overvåkningstiltak. Derfor er det viktig at overvåkningspraksiser blir vurdert ut fra hvor nødvendige og passende de er, og hvorvidt de fremstår som legitime og frivillige, og vurderes ut fra et moralsk plan (Barnard-Wills, 2012, s.102-103).

Moderne overvåkningspraksiser kan kobles sammen med kroppens bevegelse, og brukes ofte for å skape begrensninger og muligheter for folks bevegelser i samfunnet (Aas, Gundhus og Lomell, 2009, s.6). Blant annet så har mobiltelefonen blitt en sentral arena for overvåkningsteknologier, fordi den på mange måter fungerer som en slags forlengelse av kroppen (Aas, Gundhus og Lomell, 2009, s.14). Når mobilen til enhver tid er med oss, blir sporingen av individets ferdsel og atferd enklere, noe som kan forklare hvorfor så mange land valgte å utvikle smittesporingsapper under koronapandemien. Smittestopp var en mobilapp som skulle spore våre bevegelser i samfunnet for å skape høyere sikkerhet under pandemien i form av effektivisert smittesporing.

Aas, Gundhus og Lomell (2009) skriver om måten sikkerhetstiltak i form av overvåkningspraksiser kan føre til større usikkerhet. Til tross for at deres fokus ligger på sikkerhetstiltak med hensikt om å begrense kriminalitet, kan en rekke av poengene deres også være relevante i andre politiske sammenhenger. De skriver blant annet at aktører som i utgangspunktet er kritiske til overvåkning, gjerne

reagerer på nye tiltak som om de markerer inngangen til et totalitært overvåkningssamfunn (2009, s.3). I motsetning pleier støttespillere å feire tiltakene som en magisk løsning for å løse eller forminske problemet (Aas, Gundhus og Lomell, 2009, s.3). Dette gjenspeiles også delvis i Smittestopp-debatten, ved det klare skillet mellom den kritisk innstilte personvernssiden og den optimistiske smittevernssiden. (U)sikkerhetsteknologier er praksisnære i den forstand at de innebærer sosial interaksjon, kommunikasjon og handling som utfordrer det tradisjonelle binæret mellom de som styrer og de som styres (Aas, Gundhus og Lomell, 2009, s.5).

Sikkerhetstiltak i form av overvåkningspraksiser handler grunnleggende sett om sosial utelukkelse, ved at man forhåndsvelger bestemte uønskede grupper (Aas, Gundhus og Lomell, 2009, s.9-10). Dette kan henge sammen med en konstruksjon av identitet der identiteten defineres ut fra sosialt meningsfulle forskjeller (Barnard-Wills, 2012, s.128). For eksempel kan man se på skillet mellom 'friske' og 'smittede'. Dette kan også ses på som et binært skille mellom den ønskede og uønskede gruppen, som i pandemiens kontekst er friske og smittede individer. Kategorisering av informasjon tilknyttet individer kan noen ganger være mer meningsfylt for de som behandler informasjonen enn individene som informasjonen er basert på (Barnard-Wills, 2012, s.130). Likevel er det viktig å ha i bakhodet at dette også kan føre til økt stigmatisering av individer og grupper. Som Spears og Padyab (2021, s.14) skriver, kan slik teknologi virke stigmatiserende ved at individer med mange nærkontakter blir kalt for 'superspredere' som innebærer negative assosiasjoner til individets fornuft og moral. Den sosiale nedstengingen førte i tillegg til at de fleste fikk langt færre nærkontakter enn hvis samfunnet hadde fungert som normalt. Dette kan blant annet føre til at nærkontakter kan bli stigmatisert som om de er smittet, til tross for at det ikke nødvendigvis er tilfelle (Spears og Padyab, 2021, s.14). Disse formene for stigmatisering kan i verste fall føre til at nærkontakter ikke blir varslet når de har vært i kontakt med en som har blitt smittet (Spears og Padyab, 2021, s.15).

4.3.3 Det teknologiske aspektet

Smittestopp-debatten hadde både tekniske, juridiske og sosiale aspekter ved seg. Selv om jeg kun har anledning til å si noe om det sosiale aspektet ved debatten, er det nødvendig med en kort avklaring av hva som menes med *kildekode*.

Kildekode defineres av Store norske leksikon som «[...] koden til et dataprogram», som lagres som en tekstfil og oversettes til et kjørbart program (Rossen, 2020). Kildekode er underlagt lovgivning om opphavsrett, og er ofte hemmeligholdt i kommersielle sammenhenger (Rossen, 2020). Åpen kildekode derimot, er kildekode som er underlagt «[...] av flere lisenser som tillater innsyn i kildekoden [...]» (Rossen, 2020). Typisk gjøres kildekoder åpne slik at tredjeparter kan gjenbruke enten hele, eller deler av koden i andre programmer (Rossen, 2020). Kildetekster og protokoller kan forstås som en fryst form for policy (Barnard-Wills, 2012, s.42). De inkluderer politiske og sosiale verdier uavhengig av om dette er gjennomtenkte eller ikke (Barnard-Wills, 2012, s.42). Teknologit utvikling kan på denne måten forstås som en form for politisk praksis (Barnard-Wills, 2012, s.42). Dette politiske aspektet ved teknologien, understreker viktigheten av eksperters gjennomgang av kildekoden til teknologier som for eksempel Smittestopp. For å få grep om de spesifikke politiske beslutningene i et dataprograms kildekode, må man forstå programmeringsspråket det er skrevet på (Barnard-Wills, 2012, s.42). Derfor er spesielt viktig at eksperter gjennomgår kildekoden i programmer til offentlig bruk i tilfeller der kildekoden er lukket, siden en lukket kildekode dermed også fører til produksjonen av lukket policy.

Deler av kritikken mot Smittestopp handler om beslutningen om at kildekoden skulle holdes lukket av sikkerhetsårsaker. Som flere av aktørene i datamaterialet nevner, kan åpen kildekode bidra til økt sikkerhet, ved at andre datakyndige kan studere koden og slik oppdage svakheter ved den. Siden det ble besluttet at kildekoden til Smittestopp skulle holdes lukket, ble det utnevnt en uavhengig ekspertgruppe med ansvar for å gjennomgå og vurdere appens kildekode (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020C). Ekspertgruppen produserte i alt to rapporter, en midlertidig rapport i forkant av Smittestopps lansering, og en endelig rapport som kom en drøy måned etter appen ble tatt i bruk av regjeringen (Lilleng mfl., 2020A, 2020B). Disse rapportene stod sentralt i debatten, og det var flere aktører som brukte dem som grunnlag for sine argumenter. Jeg vil gå nærmere inn på dette i analysen.

5 Metode

I dette kapitlet redegjør jeg for det metodiske rammeverket for avhandlingen, og hvordan det har fungert i praksis. Først gir jeg en begrunnelse for hvorfor jeg har valgt å gjøre en diskursanalyse av Smittestopp-debatten. Deretter gir jeg en kort gjennomgang av det metodiske aspektet ved WPR-tilnærmingen. Til slutt gjennomgår jeg det empiriske grunnlaget for oppgaven min.

5.1 Hvorfor studere Smittestopp-debatten?

Som samfunn ble vi sterkt preget av pandemien gjennom de strenge tiltakene som ble iverksatt og konsekvensene av disse. Som Ragin og Amoroso (2019, s.104) skriver, påvirker vår forståelse av viktige hendelser og fenomener hvordan vi forstår oss selv som samfunn. Et av forskningens overordnede mål er å tolke og gi mening til slike fenomener for å kunne videreføre og forsterke kunnskap om samfunnet (Ragin og Amoroso, 2019, s.104). Mitt mål med oppgaven er å bidra til produksjonen av kunnskap om hva som skjedde med samfunnet under pandemien.

Ragin og Amoroso (2019, s.105) skriver at forskeren bør starte med en viss grad av åpenhet ovenfor feltet man ønsker å forske på. Jeg var i utgangspunktet interessert i å se nærmere på hvordan overvåkningsteknologier omtales i media. Vi befant oss i tillegg i oppstarten av pandemien da oppgaven skulle planlegges, og det falt meg naturlig å skrive om Smittestopp. Når man ønsker å se på fenomener som er historisk eller kulturelt relevante, velger man ut noen bestemte hendelser eller deler av det sosiale liv (Ragin og Amoroso, 2019, s.105). For meg ble dette *debatten* rundt Smittestopp, på grunn av min interesse for det sosiale aspektet ved språket. Et av mine mål med denne oppgaven, er å bidra i produksjonen av kunnskap om hvordan overvåkningsteknologier omtales og problematiseres i offentlige debatter. Til tross for at Smittestopp introduserte en ny teknologisk løsning, hører debatten inn i en bredere samfunnsdebatt om overvåkning og personvern som allerede har pågått i lang tid. På denne måten fremstår Smittestopp-debatten som både ny og et ledd i et bredere diskursivt felt.

5.2 WPR-metoden i praksis

Det er vanlig å begynne arbeidet med et løst og åpent rammeverk av teorier og konsepter som man tilpasser underveis (Ragin og Amoroso, 2019, s.107). I oppstartsfasen av oppgaven, arbeidet jeg ut fra generelle forklaringer av diskurs og overvåkning, før jeg etter hvert justerte det teoretiske og metodiske grunnlaget til å passe empirien jeg ønsket å arbeide med.

Jeg bestemte meg raskt for at jeg ville analysere dokumenter om Smittestopp publisert av regjeringen, og gikk i gang med et begynnende søk der jeg leste gjennom materialet og markerte nøkkelord som dukket opp. Dette førte meg videre til WPR-tilnærmingen, og jeg ble interessert i å se på debatten og samspillet mellom befolkningen representert gjennom avisene og regjeringen.

5.2.1 Om å etablere en tydelig kontekst

Man vil alltid ha en form for bakgrunnskunnskap eller forståelse av fenomenet man ønsker å belyse og konseptene som kan brukes for å beskrive det (Ragin og Amoroso, 2019, s.107). Siden jeg arbeidet med oppgaven parallelt med debattens avslutning, anså jeg det som desto viktigere å inkludere et eget kapittel om konteksten debatten inngår i. Dette er en del av kvalitetssikringen av mitt eget arbeid. Ved å hele tiden arbeide ut ifra en empirisk definert kontekst, unngår jeg å la mine egne opplevelser og minner fra perioden påvirke analysen. I tillegg til å skrive kontekst-kapittelet valgte jeg også å presentere en enkel tidslinje over Smittestopps livsløp i analysen. Dette har jeg blant annet gjort for å tydeliggjøre appens korte livsløp og for å holde oversikt over de raske vendingene som skjedde i løpet av dens levetid.

Jeg er av den oppfatning om at Smittestopp-debatten kunne utspilt seg annerledes, og at den følger en viss kronologi basert på samspillet mellom regjeringen og andre aktører. Ambisjonen min med kontekstarbeidet er å presentere nok informasjon til å etablere et bakteppe som kan bidra til å belyse hvordan debatten utartet seg som den gjorde. Dette arbeidet har jeg gjort utfra en genealogisk tilnærming, og jeg anser det for å være en sentral del av arbeidet med WPR-tilnærmingens tredje analytiske spørsmål.

5.2.2 WPR-tilnærmingens analytiske spørsmål

I dette kapittelet presenterer jeg WPR-tilnærmingens seks analytiske spørsmål. Man trenger ikke nødvendigvis ta sikte på å besvare alle spørsmålene for å få en god analyse (Bacchi og Goodwin, 2016, s.24). Så lenge man er selvkritisk i måten tilnærmingen anvendes, er det altså mulig å kun bruke de spørsmålene og konseptene som er relevante til sin egen analyse (Bacchi og Goodwin, 2016, s.24). Jeg presenterer de analytiske spørsmålene ved å beskrive de konseptene som er aktuelle i min analyse.

1. Hva er problemet representert for å være i en bestemt policy?

Målet med dette spørsmålet er å identifisere impliserte problemrepresentasjoner i bestemte policyer eller policyforslag (Bacchi, 2009, s.4). Spørsmålet danner grunnlaget for analysen, ved at det tillater forskeren å stille spørsmål til selv tilsynelatende naturlige og selvsagte problemstillinger (Bacchi og Goodwin, 2016, s.20). Dette gjøres ved å først se på den aktuelle teksten, for deretter å gå nærmere inn på hva teksten *egentlig* problematiserer (Bacchi og Goodwin, 2016, s.20). Arbeidet med dette spørsmålet henger tett sammen med kodingen som gjøres i forkant av å skrive analysen.

Enhver policy-tekst inneholder tanker om hva som anses for å være problematisk, siden løsningen på et 'problem' sier noe grunnleggende om hva som anses for å være problematisk (Bacchi, 2009, s.2-3). Empirien gir ikke alltid klare svar, og denne mangelen på klare svar gjør at forskeren kan se hva som er problematisert siden problemrepresentasjoner noen ganger ligger skjult i løsningsforslag (Bacchi og Goodwin, 2016, s.20). Policyer inneholder ofte flere problemrepresentasjoner, noe som kan gjøre arbeidet med dette spørsmålet krevende (Bacchi, 2009, s.4). Dette gjør det ekstra viktig å være klar over hvor i teksten de kan ligge, og finne ut av hvilke problemrepresentasjoner som er mest utpregede.

2. Hvilke dyptgående forantagelser ligger under denne representasjonen av problemet?

I arbeidet ved dette spørsmålet ønsker man å ta tak i alle antagelsene som må ligge 'bak' problemrepresentasjonene for at de skal gi mening (Bacchi, 2009, s.5). Selv om forfatterens holdninger til det sosiale objektet ofte reflekteres i antagelsene bak

problemrepresentasjonene, så er man ikke interessert i å gjøre en eksplisitt holdningsanalyse (Bacchi, 2009, s.5). Målet med dette spørsmålet er å identifisere de implisitte grunnantagelsene som kommer frem gjennom tekstens innhold (Bacchi og Goodwin, 2016, s.21), slik at vi får et innblikk i hvilke holdninger som har muliggjort produksjonen av et 'problem' (Bacchi, 2009, s.5).

Dette gjøres blant annet ved å se på måten ulike binærer og konsepter anvendes i teksten (Bacchi og Goodwin, 2016, s.21). Binære ord legger frem et er/er ikke forhold mellom to parter, der den ene fremstår som mer 'riktig' og privilegert enn den andre (Bacchi, 2009, s.7).

Policytekster inneholder også en rekke nøkkelkonsepter. Dette er nøkkelord som gis en bestemt kontekstuell mening (Bacchi, 2009, s.8). I enkelte tilfeller har jeg supplert dette begrepet med Laclau og Mouffes begrep om tomme betegnere, slik Barnard-Wills (2012) og Jørgensen og Phillips (1999) definerer det. Noen nøkkelkonsepter i Smittestopp-debatten er for eksempel *koronasjokk*, *dugnad*, *personvern* og *overvåkning*.

3. Hvordan har denne representasjonen av problemet blitt til?

Det tredje spørsmålet er todelt. For det første dreier det seg om å reflektere over utviklingene og valgene som ligger bak produksjonen av et fenomen som et 'problem' (Bacchi, 2009, s.10). For det andre bør man anerkjenne at det alltid vil eksistere konkurrerende problemrepresentasjoner, og at 'ting alltid kunne sett annerledes ut' (Bacchi, 2009, s.10).

Spørsmålet bygger på Foucaults genealogi-begrep, og tar utgangspunkt i at nåtiden eksisterer som følge av en rekke valg og tilfeldigheter (Bacchi, 2009, s.10). Ved å belyse dette får man en mulighet til å destabilisere problemrepresentasjonene vi analyserer slik at vi får bedre innsikt i maktrelasjonene som har muliggjort konstruksjonen av problemrepresentasjonene over tid (Bacchi, 2009, s.11). Dette har jeg gjort metodisk, ved å etablere en klar kontekst og tidslinje for Smittestopps vurderinger og utvikling. WPR-tilnærmingen arbeider ut fra antagelsen om at slikt historiserende arbeid bidrar til å belyse eventuelle skjevheter i maktforholdene mellom ulike grupper, noe som påvirker hvordan de ulike problemrepresentasjonene fremstilles (Bacchi, 2009, s.11).

4. Hva fremstår som uproblematisk i denne problemrepresentasjonen? Kunne 'problemet' vært konseptualisert annerledes?

I arbeidet med dette spørsmålet er målet å utfordre problemrepresentasjonene ved å se på dem med et kritisk blikk (Bacchi, 2009, s.12). Dette gjøres ved å se på uproblematiskerte faktorer, eller stillheter, ved problemrepresentasjonen (Bacchi og Goodwin, 2016, s.22). Til tross for at flertallet kan være enige om et 'problem', kan løsningsforslagene likevel innebære uønskede effekter for enkeltgrupper (Bacchi, 2009, s.13). Motsatt kan problematiseringer også ignorere hvordan fenomenet som problematiseres også kan medbringe positive konsekvenser for noen grupper, som skiller seg fra det antatte flertallet.

5. Hvilke effekter produseres av denne representasjonen av 'problemet'?

Problemrepresentasjoner vil alltid inneholde et mangfold av potensielle implikasjoner og konsekvenser. En refleksjon over disse vil potensielt kunne belyse måter man kan unngå unødvendig skadelige konsekvenser for menneskegrupper (Bacchi og Goodwin, 2016, s.23). Effekten på menneskets liv er svært viktig å ta hensyn til, og analyseres basert på tre overordnede kategorier: diskursive effekter, subjektiveringseffekter og levde effekter. Identifisering og analyse av disse effektene kan bidra til å besvare spørsmålet om hvem som drar nytte av policyen og hvem som stiller som 'taperne' (Bacchi, 2009, s.18). De tre effektene er:

1. *Diskursive effekter* er måten grensene for hva som kan bli tenkt og sagt påvirkes. (Bacchi, 2009, s.15). Her er vi i all hovedsak interessert i å se på hvordan problemrepresentasjonene gjør dette (Bacchi og Goodwin, 2016, s.23).
2. *Subjektiveringseffekter* er måtene subjekter defineres og plasseres i bestemte subjektposisjoner (Bacchi og Goodwin, 2016, s.23). Vi konstrueres som subjekter gjennom måten teksten setter opp bestemte sosiale relasjoner på, og vår sosiale relasjon til disse (Bacchi, 2009, s.16). Delingspraksis kommer ofte på banen som et binært skille mellom ulike subjektposisjoner, og problemrepresentasjonene konstruerer en ide om hvem som er 'ansvarlige' og 'ansvarsfrie' i tilknytning problemet (Bacchi, 2009, s.16-17). For eksempel legges mye av skylden for utfordringene ved Smittestopp over på regjeringen

fra personvernssiden i debatten, mens smittevernssiden legger deler av smittesporingsarbeidet over på den norske befolkningen.

3. *Levde effekter* handler om hvordan liv og død påvirkes av problemrepresentasjonene, og handler om materielle implikasjoner ved en policy (Bacchi, 2009, s.15, 17). Levde effekter har å gjøre med individets sosiale posisjon i forhold til 'problemet', og strekker seg utover de materielle konsekvensene som blir satt ord på i policyen (Bacchi, 2009, s.18). Dette begrepet anser jeg som ikke spesielt relevant for min analyse. For det første fant jeg ingen åpenbare levde effekter utover de som blir italesatt i datamaterialet. For det andre er en svakhet ved WPR-tilnærmingen at den ikke gir tydelige føringer på hvordan levde effekter bør identifiseres.

6. Hvordan og hvor har denne representasjonen av 'problemet' blitt produsert, forsvart og formidlet? Hvordan har det blitt slik og hvordan kan det forstyrres og erstattes?

Det siste spørsmålet i analysen bygger videre på spørsmål tre om hvordan problemrepresentasjonen har blitt til. Her er vi også opptatte av å utfordre 'sannhetene' som ligger bak problemrepresentasjonene (Bacchi og Goodwin, 2016, 23-24). Fokus ved dette spørsmålet ligger imidlertid ved måten den aktuelle problemrepresentasjonen har nådd ut til sin aktuelle målgruppe og oppnår anerkjennelse (Bacchi, 2009, s.19). Jeg har tatt sikte på å gjøre dette i det første analysekapittelet ved å presentere en tidslinje over Smittestopp. I tillegg anser jeg det kontekstuelle forarbeidet med oppgaven for å delvis bidra til å besvare dette spørsmålet. På dette stadiet av analysen vil det også være relevant å se på hvordan disse problemrepresentasjonene utfordres (Bacchi, 2009, s.19), som for eksempel da regjeringen anerkjente Smittestopp's mangler, men likevel argumenterte for videre bruk av appen. Motstand til etablerte og overbevisende problemrepresentasjoner er et sentralt element når man ønsker å se på hvordan en problemrepresentasjon styrkes, svekkes eller erstattes (Bacchi og Goodwin, 2016, s.24). Dette kom blant annet frem gjennom antall eksperter som stod frem i debatten, og bruken av ekspertgruppen for å vurdere Smittestopp sin kildekode.

5.3 Empirisk grunnlag

En styrke ved å anvende tekster som datamateriale i politisk forskning, er at foreliggende tekster egner seg godt for å vise endring over tid (Barnard-Wills, 2012, s.81). Et kjennetegn ved kvalitativ forskning er at forskeren samler inn empiri om en rekke tilfeller av fenomenet man ønsker å si noe om (Ragin og Amoroso, 2019, s.106). Dette gjorde jeg i form av å inkludere tre empiriske kilder i datamaterialet. Det er også ofte nødvendig å analysere flere tekster når man anvender en WPR-basert metode, fordi problemrepresentasjoner alltid er en del av en større sammenheng som bør forstås for at analysen skal gi mening (Bacchi, 2009, s.20). I dette underkapittelet gjennomgår jeg kjennetegnene ved det empiriske grunnlaget for oppgaven.

5.3.1 Data

Datamaterialet til denne oppgaven består av 53 tekster, der 20 er hentet fra Aftenposten, 17 fra VG og de resterende 17 fra regjeringen sine egne nettsider. Siden oppgaven tar sikte på å analysere den første Smittestopp-appens livssyklus, var det hensiktsmessig å samle inn artikler fra første gang appen nevnes i mars 2020 til like etter det ble besluttet at appen skulle avvikles. Den siste måneden i debatten var det bare 2 tekster som handlet om Smittestopp, og en av disse var Høies (2020) redegjørelse om koronapandemien. Til tross for at det ble besluttet at appen skulle avvikles i slutten av september, ble ikke appen helt avsluttet før etter denne redegjørelsen. Smittestopp-debatten var mest aktiv i april og hele 28 av de 55 tekstene ble publisert i løpet av måneden. Allerede fra mai avtok dekningen av appen. Til tross for at det ikke var noen relevante artikler om Smittestopp i august, valgte jeg å ta med de påfølgende månedene for å inkludere den avsluttende fasen ved Smittestopps livssyklus i analysen. Tabellen under viser hvordan datamaterialet er fordelt etter kilde og måned. Som vi ser i tabellen, er det Aftenposten som har hatt størst dekning av Smittestopp, mens VG hadde ganske stor dekning av appen i en periode der de andre to kildene ikke var spesielt aktive.

Måned	Aftenposten	VG	Regjeringen
Mars	5	0	4
April	11	10	7
Mai	2	2	2
Juni	0	4	1
Juli	1	1	0
August	0	0	0
September	1	0	2
Oktober	1	0	1
Totalt	21	17	17

Tabell 1 Fordeling av dokumenter etter måned.

5.3.2 Dokumenter

Tekstene jeg har brukt som empirisk grunnlag i oppgaven kan betegnes som *dokumenter*. Asdal og Reinertsen (2020) har en tredelt forståelse av hva dokumentbegrepet innebærer. For det første er et dokument noe som har blitt skrevet og bevart av en grunn (Asdal og Reinertsen, 2020, s.15). Dette fører videre til at et dokument alltid innebærer en aktiv handling, fordi noen må ha skrevet det. Ethvert dokument er «[...] resultatet av konkret, håndfast arbeid» (Asdal og Reinertsen, 2020, s.13). Til slutt kan man også si at dokumenter er relasjonelle fordi de alltid vil kunne knyttes opp mot noe annet enn seg selv (Asdal og Reinertsen, 2020, s.15). De medbringer et potensiale til å gripe inn og forandre konteksten de inngår i (Asdal og Reinertsen, 2020, s.15-16). Dokumenter er både informasjonsbærende verktøy og kilder til makt ved at de etablerer handlingsrom og nye muligheter (Asdal og Reinertsen, 2020, s.21). Slike dokumenter er passende datamateriale for en WPR-analyse så lenge de er foreskrivende, altså at de på en eller annen måte fremmer en form for politisk forslag.

Dokumenter er involvert i enhver samfunnsprosess, både i dagliglivet, arbeidslivet og samfunnslivet (Asdal og Reinertsen, 2020, s.14). De kan også forstås som styringsverktøy som er med på å gjøre større og mindre saksfelt oversiktlige og mer håndterbare (Asdal og Reinertsen, 2020, s.48). Dette er noe som passer godt overens med Bacchi og Goodwins (2016) og Barnard-Wills (2012) sine konseptualiseringer av språket som et politisk verktøy. Når dokumenter anses for å være verktøy, åpner det opp for nye muligheter til å analysere politikk i praksis, og hvordan en sak endrer seg over tid (Asdal og Reinertsen, 2020, s.50). Dokumenter

kan forstås som en teknologi, eller et verktøy, som får en sak i bevegelse (Asdal og Reinertsen, 2020, s.47). Dette er noe Barnard-Wills (2012) også ser ut til å være enig i, ved at han definerer tekst som et politisk verktøy. Dokumenter egner seg derfor svært godt i en analyse av problemrepresentasjoner tilknyttet Smittestopp.

5.3.3 Sjangermangfoldet

Det empiriske grunnlaget for oppgaven består av en rekke ulike sjangre, fordi jeg ønsket å fremheve Smittestopp-debatten på en mer helhetlig måte. En sjanger kan defineres ut fra fellestrekk i «*form, innhold og funksjon*» (Svennevig, 2019). Asdal og Reinertsen (2020, s.25) kommer med en oppfordring om å møte dokumentene i det empiriske datamaterialet med både åpen nysgjerrighet og kritisk distanse. De oppfordrer hele tiden til å være årvåken til hvilke effekter dokumenttekstene har, og hvilke hensikter og ringvirkninger de søker å oppnå (Asdal og Reinertsen, 2020, s.25). Grunnleggende sett kan man si at en sjanger er en del av en sosial situasjon, ved at den legger føringer for kommunikasjon (Asdal og Reinertsen, 2020, s.84). Tekster med ulike sjangre vil ikke bare se annerledes ut, de vil også leses og tolkes på ulike måter (Asdal og Reinertsen, 2020, s.84). En kronikk og en ekspertrapport vil bli møtt med ulike forventninger til innhold og tekstlig utforming. Likevel er det ikke til å legge skjul på at både kronikker og ekspertrapporter kan inngå i den samme konteksten. Smittestopp-debatten var drevet fremover av tekster med ulike sjangre, og fra ulike aktører.

Asdal og Reinertsen (2020, s.96) poengterer at et sjangertrekk ved offentlige dokumenter er at de skaper autoritet, tillit og legitimitet. Dette bidrar til å effektivisere potensiale for styring og endring slike tekster medbringer, noe som også kan gjøre det vanskeligere for andre aktører å motsi det som står skrevet i regjeringsdokumentene. Det at regjeringen er en legitim produsent av policy, har helt klart hatt betydning for debatten. Jeg så at regjeringens argumentasjoner for å bruke Smittestopp delvis vant frem i starten av debatten, noe som kan peke mot deres posisjon som myndighetsaktør. Likevel vil jeg også argumentere at det er *fordi* det er regjeringen som fremmet appen at debatten ble muliggjort. Maktforholdet mellom regjeringen og sivilsamfunnet kan på en måte sies å være sirkulært. På den ene siden er det regjeringen som produserer og iverksetter tiltak, mens det på den andre siden er opp til sivilsamfunnet å enten akseptere eller fornekte disse beslutningene. Når sivilsamfunnet stiller seg i opposisjon til policyforslag, blir regjeringen tvunget til å

lytte til kritikken og gjøre eventuelle forandringer på policyen. Slik sett kan man si at Smittestopp-debatten har vært et eksempel på demokrati i praksis.

Offentlige debatter i etablerte medier, slik som Smittestopp-debatten, utvikler seg ofte parallelt med saksgangen på høyere nivå (Asdal og Reinertsen, 2020, s.16). Det er etablert fenomen at redaktører har en avgjørende rolle for utviklingen av dokumenter. Som Asdal og Reinertsen skriver (2020, s.70), har de en sentral rolle i utformingen av debattinnlegg, kronikker og artikler. Redaktører har et ansvar for å forme samfunnsdebatten slik at den gjenspeiler helheten i befolkningen på best mulig måte (Asdal og Reinertsen, 2020, s.70). Selv om redaktører slik sett har definisjonsmakt over hvordan offentlige debatter utvikler seg, anser jeg ikke dette som noe problem i denne sammenhengen. Jeg valgte VG og Aftenposten som empiriske kilder *fordi* de er blant Norges største aviser. Dette er seriøse aviser som når ut til svært mange, og derfor anser jeg tekstene deres som relevante i analysen av den offentlige debatten om Smittestopp.

Datamaterialet i denne oppgaven består av nyhetsartikler, taler, debatter, kronikker og replikker. Skjevhetene i antall artikler fra de ulike nyhetskildene kommer av at jeg ikke ønsket å utelukke noe relevant informasjon, og reflekterer hvordan de ulike kildene har forholdt seg til Smittestopp. Antallet artikler jeg satt igjen med utgjorde et godt grunnlag for koding og analyse. Tabellen under viser en oversikt over sjangerfordelingen ved de ulike kildene.

Kilde	Artikler	Taler/innlegg	Debatter	Kronikker	Replikker	Leder	Kommentar
Aftenposten	10	0	3	3	0	0	3
VG	6	0	2	4	2	1	1
Regjeringen	7	11	0	0	0	0	0

Tabell 2 Fordeling av dokumenter etter sjanger.

Jeg har med andre ord valgt å ikke inkludere rapporter, stortingsmeldinger og forskrifter som en del av det empiriske grunnlaget for analysen i denne oppgaven. Dette er tekster jeg anser for å ha en hovedsakelig informativ funksjon for debatten, fordi dette er tekster som ofte er lite leservennlige for allmennheten selv om disse også ligger offentlig tilgjengelige på myndighetsaktørenes nettsider.

5.4 Innhenting og bearbeiding av data

I dette underkapittelet beskriver jeg fremgangsmåten jeg benyttet meg av for å samle inn og bearbeide det empiriske grunnlaget til denne oppgaven.

5.4.1 Innhenting av data

I forkant av datainnsamlingen er det fordelaktig å gjøre et innledende søk etter relevante tekster der man identifiserer mulige diskurser for å bedre kunne utføre et strategisk empirisk søk (Barnard-Wills, 2012, s.84). Dette innledende søket markerer et startpunkt for analysen (Barnard-Wills, 2012, s.84). Før jeg gikk i gang med den endelige datainnsamlingen, satte jeg meg inn i Smittestopp-debatten gjennom regjeringens sider. Gjennom de innledende søkene mine, identifiserte jeg de mulige diskursene *overvåkning*, *personvern* og *tiltak*. Etter hvert som jeg leste, ble det klart at debatten dreide seg om ulike forståelser av Smittestopp som enten en løsning eller et problem.

I denne oppgaven har jeg benyttet meg av flere tilnærminger til innsamling av datamateriale. Jeg har både brukt Atekst, Nasjonalbibliotekets databaser og Regjeringen.no sin egen søkemotor. UiO har nylig endret på avtalen de hadde med Retriever, og tilgangen til Atekst ble dermed veldig begrenset. I første runde av innhenting av data søkte jeg om tillatelse og fikk tilgang til Atekst, men dette var såpass tidlig i arbeidet med oppgaven at jeg ennå ikke hadde ferdigutviklet oppgavens omfang og problemstilling. Da det senere ble klart at den første Smittestopp-appen skulle avvikles, endte jeg naturlig opp med en tydelig definert tidsperiode å arbeide etter. Tidsperioden er bestemt etter når artiklene ble publisert og varer fra 27. mars 2020 med en artikkel fra regjeringa til den siste artikkelen publisert av Aftenposten 29. oktober 2020. Dette gjorde at jeg fikk snevret inn omfanget til oppgaven ytterligere, noe som også førte til at gratistjenesten fra Nasjonalbibliotekets databaser var tilstrekkelig for min datainnsamling.

Etter jeg definerte datamaterialet mitt, lastet jeg dem ned i mapper etter kilde. Jeg ønsket å lese tekstene i kronologisk rekkefølge for å bedre kunne etablere tidsperspektivet ved debatten. For å gjøre dette på en oversiktlig måte, byttet jeg filnavnene slik at de var sortert etter måned, dag og år. Ved å sortere og lese dokumentene etter kilde og dato, fikk jeg anledning til å skille ut både likheter og forskjeller i retorikken fra de ulike kildene. Dette gjorde også at

problemrepresentasjonene tilknyttet Smittestopp ble synliggjort på en måte som gjorde det mulig å se hvordan disse utviklet seg over tid og på tvers av kilder.

5.4.2 Utvalgskriterier

Da jeg skulle gjennomføre den endelige empiriske datainnsamlingen, søkte jeg strategisk etter de bestemte temaene jeg var interessert i. Som Barnard-Wills (2012, s.87) poengterer i boken sin, holder det ikke å kun søke på «overvåkning» (eller i hans tilfelle, surveillance). Det var derfor viktig at jeg innhentet datagrunnlaget gjennom et sett med utvalgskriterier som gjenspeiler dette.

I og med at jeg har et så lite case, gjorde jeg enkle søk på «Smittestopp» i de ulike databasene. Deretter lastet jeg ned alle relevante artikler og ryddet dem slik at de ble sortert etter dato og type artikler. Aftenposten hadde ved et par anledninger publisert den samme artikkelen flere ganger, og disse ble luket ut. I tillegg var det flere artikler der Smittestopp kun var nevnt i en bisetning, og disse ble også luket ut. Jeg ønsket å samle inn tekster som hadde Smittestopp som hovedfokus, og som i tillegg inneholdt enten «personvern» eller «overvåkning». Overvåkningsbegrepet er ofte negativt ladet, noe som blant annet fører til at tekster som behandler overvåkningstematikk ikke alltid bruker begrepet eksplisitt (Barnard-Wills, 2012, s.87). Et av Barnard-Wills' (2012) funn var at de nye ID-systemene i Storbritannia ikke ble definert som overvåkning av britiske myndigheter, noe jeg også har sett under Smittestopp-debatten. Dette understreker at det var desto viktigere at jeg også inkluderte «personvern» som jeg mener er et sentralt aspekt ved den offentlige overvåkningsdiskursen. Slike søk innebærer likevel alltid en risiko for at relevante dokumenter ikke kommer med.

Jeg har valgt å kun inkludere dokumenter som er lett tilgjengelig for befolkningen. Dette tilgjengelighetskravet satte jeg fordi Smittestopp-debatten i aller høyeste grad var en offentlig debatt som pågikk i en norsk kontekst. Siden jeg er interessert i å forske på hvordan Smittestopp ble problematisert i den offentlige debatten, ga det mening å begrense datautvalget etter et slikt kriterium. Jeg ønsket kun norske kilder. Utenlandske kilder, som for eksempel Amnesty International (2020) sin kritikk av appen stiller derfor ikke som empiri, men som kontekstuell relevant bakgrunnskunnskap fordi den trekkes på av aktørene. I tillegg til dette, besluttet jeg å inkludere dokumenter fra regjeringen, fordi dette var en tid der vi hadde en helt

annen nærhet til regjeringen enn vanlig. På grunn av koronapandemiens omfang, produserte regjeringen store kvanta av informasjon for å berolige og veilede befolkningen. Før oppgavens omfang ble fastslått, gikk jeg gjennom regjeringens egen tidslinje over koronasituasjonen, der alle relevante dokumenter står listet¹. Da omfanget av oppgaven ble fastslått, gjorde jeg et nytt søk etter «Smittestopp» gjennom søkefunksjonen på regjeringens nettsider og lastet ned de aktuelle dokumentene.

Noe annet som er verdt å vurdere, er at dokumentets materialitet kan påvirke hvordan det leses og brukes (Asdal og Reinertsen, 2020, s.97). De kan sies å ha en dobbel materialitet, ved at de både er *tekst* og en *ting* (Asdal og Reinertsen, 2020, s.20). Dokumenter er også fysiske i den forstand at de er fenomener som flyttes over i dokumentform (Asdal og Reinertsen, 2020, s.19). Dokumenter inngår i maktkamper og styringsmekanismer i samfunnet, og er derfor en viktig empirisk kilde for sosiologiske analyser (Asdal og Reinertsen, 2020, s.21). Hvorvidt dokumentet eksisterer i fysisk kopi eller digitalt kan ha store virkninger på hvordan dokumentet beveger seg og når ut til sine mottakere (Asdal og Reinertsen, 2020, s.97). En mulig svakhet ved oppgaven, er at mitt empiriske materiale består av tekster publisert på regjeringens nettsider, i tillegg til trykte avisartikler. På den ene siden kan inkluderingen av digitale og fysiske kilder som interagerer med hverandre sørge for økt bredde i min dekning av Smittestopp-debatten. På den andre siden, kan det hende at lesere av fysiske kopier av VG og Aftenposten ikke er så opptatte av å følge med på regjeringens nettsider, eller motsatt. Jeg valgte å anvende papirutgavene til avisene fremfor nettutgavene av praktiske årsaker. Innholdet i papir- og nettutgavene til avisene er ofte svært like, og dermed ser jeg ikke på dette som en ulempe.

5.4.3 Koding

Kodearbeidet var delt i to. Først kodet jeg alle tekstene i Nvivo². Når jeg importerte tekstene til Nvivo, la jeg dem i mapper som samsvarte med hvem som hadde utgitt teksten, og hvilken sjanger det var. Jeg utviklet et sett med tematiske koder inspirert av WPR-tilnærmingens seks analyse spørsmål. I og med at dette er en analysemetode som er bygget opp av seks overordnede spørsmål, anså jeg denne

¹ Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/Koronasituasjonen/tidslinje-koronaviruset/id2692402/> lastet ned 15.10.2021

² Se vedlegg 1 for liste over anvendte koder.

løsningen som mest oversiktlig. Jeg begynte med tretten koder som var direkte informert av de seks spørsmålene i metoden, og utdypet disse med underkoder jeg hentet fra teksten. Dette førte til at jeg til slutt landet på om lag 40 koder. Siden det ikke er alltid man behøver å anvende alle de seks spørsmålene i WPR-analysen (Bacchi og Goodwin, 2016, s.24), synes jeg dette virket som en god måte å synliggjøre hvilke av spørsmålene og konseptene som er mest relevante til den innsamlede empirien. Dette resulterte i et veldig stort kodet materiale, som var grovt ordnet etter tema. Selv følte jeg at dette var en god måte å løse koding på til mine data. Alternativt kunne jeg gått systematisk gjennom datamaterialet og kodet for hvert enkelt spørsmål. En slik løsning ville også bidratt til å grovsortere data etter hvilke spørsmål og teoretiske konsepter som passer best med datamaterialet, men det kunne også fort blitt tidkrevende. Jeg hadde et ønske om å bearbeide kodene på flere måter, for å se om jeg ville finne frem til de samme funnene med ulike tilnærminger. Derfor utviklet jeg et eget referansesystem for å lett finne igjen til bestemte sitater.

For å skape disse referansekodene, eksporterte jeg først kodene over til Word-format, slik at jeg enkelt kunne lese dem og sikret rask navigering i datamaterialet. Hver kilde fikk tildelt sin egen kode som viser til hvor kilden kommer fra, hvilken dato teksten ble publisert og hvilken referanse som ble kodet. Et eksempel på en slik kode kan være A032820.2. Bokstaven tilsier at sitatet er hentet fra Aftenposten. Deretter følger publiseringsdatoen for teksten som også er det samme som filnavnet. Tallet etter punktum tilsier hvilket sitatnummer fra teksten som er kodet. I noen tilfeller hadde en kilde publisert flere tekster på en dag. I de tilfellene hadde jeg en ekstra markør som skiller mellom de to kildene. Dersom for eksempel Aftenposten hadde publisert flere aktuelle tekster samme dag, ville referansekoden for den andre teksten kunne sett slik ut: A032820(1).4.

Under denne delen av det metodiske analysearbeidet skapte jeg et enkelt tabellbasert referansesystem, slik at poenger som er fremtredende i flere tekster kom tydeligere frem. Jeg leste gjennom alle de kodete sitatene som jeg hadde eksportert over til Word-format, og lagde tabeller med overordnet tematikk for hver kode. Dette tabellsystemet fungerte som et 'analysekart', ved at jeg hele tiden hadde de usorterte funnene mine foran meg og enkelt kunne bla opp til de relaterte sitatene. Tabellen under er kopiert fra analysekartet mitt, og er et eksempel på hvordan løsningen min

så ut i praksis. I venstre kolonne av tabellene skrev jeg ned poenget, og i høyre kolonne ble skrev jeg inn referansekodene.

Koronaviruset er problemet	A041420.1 A041720.1, 3, 8 A041820.1-5 A041920.1 A042020.1 A042220.2 A091120.1 R032720.2 R061720.3 V041620.2
----------------------------	--

Tabell 3 Eksempel på analysekart.

Et slik system gjorde også at jeg fanget opp de tilfellene der et dokument tok opp flere av de aktuelle temaene og problemene. Slike tekster anser jeg som spesielt relevante for analysen, fordi de virker oppsummerende for en rekke poenger som ellers var spredd over mange tekster. Analysekartet ga meg i tillegg et innblikk i hvilke temaer som skilte regjeringen og avisene i debatten, noe som ga meg en videre pekepinn på hva de underliggende 'problemene' i debatten var fremstilt som.

5.5 utfordringer ved det analytiske arbeidet

En av de desidert største utfordringene ved oppgaven, var å velge ut temaer til analysen. Som Barnard-Wills (2012, s.91) skriver, kan man kun si noe om de konkrete diskursene som har blitt undersøkt. Etter kodingen av dataene, og sorteringen av sitater etter tema satt jeg igjen med et flertall interessante funn, og det var vanskelig å velge ut hvilke som var mest fremtredende. Under utviklingen av analysen sørget jeg for å ta utskrift av et analysekart over koder og poenger som jeg sørget for å ha tilgjengelig hele tiden. Dette forenklet skriveprosessen, fordi det gjorde arbeidet med å dobbeltsjekk poenger og problematiseringer raskere. Som Bacchi (2009, s.21) påpeker, vil det noen ganger oppstå konkurrerende argumenter innad i en tekst, noe det er viktig å anerkjenne. Dette er nok en grunn til at jeg valgte å kode på den måten jeg har gjort. Ved å fokusere på sitater fremfor helhetlige tekster, fikk jeg også kategorisert motstridende posisjoner og holdninger på en systematisk måte. Det er viktig å være bevisst på at slike konkurrerende poenger kan eksistere i tekstene man anvender.

Dette fører også til at det blir ekstra viktig å sørge for at man ikke ender opp med å bevisst eller ubevisst finplukke sitater som støtter opp om ens egne antagelser og holdninger. Jeg valgte å fokusere på og gi dypere analyser av de mest fremtredende funnene fremfor å gi løse beskrivelser. På denne måten har store deler av det analytiske arbeidet vært 'usynlig' fordi det har blitt gjort ved å sortere data etter analytiske konsepter, temaer, sitater og aktører. Under arbeidet med analyseteksten gikk jeg dessuten tilbake til de helhetlige tekstene og kontrollerte sitatene som hadde utpekt seg i kodingsarbeidene. Ved å arbeide på denne måten, kvalitetssikret jeg kontinuerlig mitt eget fortolkende arbeid.

Til tross for at jeg kodet tematisk etter WPR-tilnærmingens spørsmål, valgte jeg å gå bort fra et slikt oppsett i analysen. For å få tak på Smittestopp-debattens helhet, har jeg valgt å heller anvende spørsmålene som analytiske temaer fremfor avgrensede bestanddeler av analysen. Selv om jeg mener dette har vært den ryddigste måten å løse oppgaven på, kan det tenkes at dette også kan gå i feil retning. Ved å analysere datamaterialet etter de konkrete spørsmålene, ville jeg fått tydeliggjort alle 'svarene'. Jeg fant imidlertid raskt ut at dette ble uoversiktlig og jeg klarte ikke få tak på de overordnede problemstillingene, og fikk heller ikke fatt på hva de overordnede diskursene dreide seg om.

Dette er en oppgave der jeg har latt det empiriske grunnlaget styre hvordan jeg har anvendt analytiske konsepter, slik at jeg ikke risikerer å tvinge dataene inn i forhåndskonstruerte og kunstige kategorier. Jeg har hele veien jobbet med utgangspunkt i flere arbeidsdokumenter som jeg også har dobbeltsjekket underveis i skriveprosessen. Likevel kan det tenkes at det kunne vært gjort flere analyser basert på det samme datamaterialet. Det ville for eksempel vært interessant med en analyse av hvordan norske myndigheters 'holdninger' til overvåkingsteknologi blir forstått av medieaktører. Alternativt kunne dataene vært kombinert med utenlandske kilder i en analyse av hvordan Smittestopp blir sammenlignet med lignende apper fra andre land.

6 Analyse og diskusjon

Ved første øyekast så det ut til å være overveldende mange problemrepresentasjoner til stede under Smittestopp-debatten. Etersom jeg arbeidet mer med empirien, ble det imidlertid klart for meg at det i hovedsak er snakk om de to overordnede diskursene *smittevern* og *personvern* som til sammen identifiserer tre problemer. Det første problemet er *koronapandemien* som ligger bak de to tiltaksproblemene *sosial nedstenging* og *Smittestopp*. I metodekapittelet diskuterte jeg at det ofte vil være lønnsomt å bearbeide WPR-metodens analysespørsmål på tvers av hverandre. Dette tar jeg sikte på å gjøre i analysen, ved å trekke inn konsepter og konkrete analytiske spørsmål der det faller seg naturlig. I tillegg legger det metodiske rammeverket til WPR-tilnærmingen til rette for å analysere empiri på en diskuterende måte. Derfor har jeg valgt å kombinere analysen og diskusjonen i denne avhandlingen.

Analysen er inndelt etter fem overordnede kapitler. Jeg har valgt å begynne analysen med å skrive om de ulike aktørene som deltok i debatten. Deretter definerer og analyserer jeg de tre ulike fasene av debatten. Etter dette har jeg skrevet et kapittel til smittevernsdelen av debatten, og et til personvernsdelen. Til slutt gir jeg en oppsummering av de viktigste funnene fra analysen. Hoveddelen av Smittestopp-debatten har handlet om hvilken plass personvernet bør ha i møte med bekjempelsen av koronapandemien, og hvordan vi på best mulig måte kan effektivisere smittesporingsarbeidet. Året 2020 beveget seg raskt på den måten at vi gjennom krisen deltok i et slags kappløp mot pandemien for å finne frem til de beste metodene for å bekjempe den på. Dette kappløpet anser jeg for å være en av debattens største pådrivere, siden de store endringene førte til et økt behov for å utvikle informasjon og holdninger, noe som også førte til at nettverket av problemer og aktører i datautvalget mitt er tilsynelatende stort. I realiteten handlet debatten om hvordan ulike aktører konstruerte de to problemdiskursene *smittevern* og *personvern* og måten disse ble satt opp mot hverandre. Regjeringen fremmet en tydelig smittevernsdiskurs gjennom hele debatten, mens det i offentligheten oppstod en motstemme i form av personverndiskursen. Denne motstemmen bestod av medieaktører, eksperter, en politiker og enkelte myndighetsaktører.

Verktøytenkning og dugnadsmetafor er to svært sentrale temaer som går igjen i begge sidene av debatten. Dugnadsretorikken brukes ulikt av de forskjellige aktørene, og kan ses som en måte å stille konkurrerende diskurser opp mot hverandre på. På smittevernssiden brukes begrepet som et forsøk på å motivere til handling, mens det på personvernssiden brukes med en sarkastisk undertone for å gå til angrep på en 'tom' ordbruk. I likhet med bruken av dugnadskonseptet, er det også et binært skille mellom hvordan de ulike sidene i debatten ser på Smittestopp som verktøy. På den ene siden ses Smittestopp som et verktøy for smittesporing, som kan føre til lettelsen av andre tiltak. På den andre siden ses Smittestopp som en form for usikker overvåkningsteknologi, siden vi ikke vet helt sikkert om den faktisk bidrar til å effektivisere smittesporingsarbeidet.

Måten de ulike delene av debatten har vunnet frem på har endret seg gjennom perioden. Underveis i debatten kom det flere aktører på banen, og enkelte endret standpunkt underveis. I hovedsak er det snakk om at aktører som i utgangspunktet var positive til smittestopp ut fra et smittevernsperspektiv, endret mening og skiftet over til en mer personvernskritisk holdning til appen.

Til tross for at datamaterialet består av drøyt 50 artikler, vil det komme frem at det er et par av disse som har utpekt seg som spesielt sentrale i debatten. Dette er tekster som enten har blitt henvist til av andre aktører, eller som tar opp flere av temaene som er gjennomgående i andre tekster. Et eksempel på en slik tekst er Mestad og Skre (2020) sin kronikk i Aftenposten fra 18. april 2020.

6.1 De mest sentrale aktørene

Noen aktører har utpekt seg mer enn andre som bidragsyttere til Smittestopp-debatten. I denne oppgaven anvender jeg 'aktør' som betegnelse på de som har skrevet dokumentene som analyseres. Aktørbenevnelsen er sammensetningen av individer som har skrevet en tekst. For eksempel har Skjeggstad og Hanssen skrevet to nyhetsartikler for Aftenposten, der Aarnes står listet som medforfatter av den ene. Dette regnes som to ulike aktører, siden individsammensetningen er ulik i de to artiklene. Aktørene i debatten har enten bidratt med egne tekster, eller blitt henvist til av andre i debatten. Jeg har valgt å dele aktørene inn i de tre overordnede kategoriene *myndighetsaktører*, *medieaktører* og *ekspertaktører*. For å etablere et klarere bilde av debatten og deltagerens rolle, definerer jeg de tre aktørkategoriene,

og gir en kort fremstilling av deres roller. I analysen henviser jeg til tekstene etter hva slags type aktør som har skrevet dem. Dette gjør jeg blant annet for å skille mellom empiriske, kontekstuelle og teoretiske kilder. Tekster som er en del av datamaterialet har et aktørmerke i referansen, mens kontekstuelle og teoretiske kilder henvises til som normalt.

6.1.1 Myndighetsaktører

Myndighetsaktører er aktører på et høyere politisk plan, som befinner seg i en posisjon der de kan få gjennomslag for konkrete policyer og vedtak.

Myndighetsaktørene i denne debatten er representert av regjeringen med statsminister Erna Solberg, helse- og omsorgsminister Bent Høie, Helse- og omsorgsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor. Andre myndighetsorganer slik som FHI og Datatilsynet stiller ikke som aktive myndighetsaktører i debatten fordi deres bidrag i all hovedsak var av kontekstuell karakter. Datatilsynet har historisk sett hatt en viktig rolle i norske diskurser om overvåkning, personvern og beskyttelse av data (Lohne, 2012, s.183) Noen av deres viktigste roller er å identifisere trusler mot personvernet og databeskyttelse, samt tilby råd om hvordan slike trusler best kan unngås (Lohne, 2012, s.188). Til tross for dette, foregikk debatten hovedsakelig mellom sivilsamfunnet i offentlige medier og myndighetsaktører fra regjeringen.

6.1.2 Medieaktører

Medieaktører er en betegnelse for kommentatorene som tok til avisene under debatten. Denne kategorien innebærer journalister fra de to avisene, i tillegg til Simula som er skaperne av appen, og den eneste partipolitiske deltageren som personlig tok til media i debatten, Åshild Bruun-Gundersen som var stortingsrepresentant fra FrP. Det var i alt 17 medieaktører representert i mitt datautvalg.

6.1.3 Ekspertaktører

Ekspertaktører er alle med spesialkompetanse som tok til orde i debatten. Denne kategorien omfavner også en rekke eksperter som stod frem i media, men som ikke er å regne som medieaktører fordi de trekker på sin spesialkompetanse på feltet. Det var i alt 14 ekspertaktører representert i datamaterialet.

6.2 Debattens tre faser

Dette underkapittelet er basert på WPR-tilnærmingens tredje spørsmål informert av en genealogisk tankegang. Det er ikke selvsagt at Smittestopp-debatten utviklet seg slik den gjorde, og det er relevant å ta hensyn til bestemte valg som bidro til å påvirke Smittestopps historiske kronologi. Målet med kapittelet er å belyse måtene de ulike problemrepresentasjonene ble til gjennom debatt og konkrete valg, og å gi en forklaring på hva jeg mener med at Smittestopp har blitt konseptualisert som løsning, problematisk løsning og problem. Jeg vil først etablere en tidslinje for Smittestopp-debatten der jeg kort definerer tidsaspektet ved de tre fasene. Deretter går jeg mer i dybden og beskriver de tre fasene.

6.2.1 Tidslinje

Den første fasen strekker seg fra arbeidet med appen begynte i slutten av mars og frem til slutten av mai. Her ble teknologisk og manuell smittesporing diskutert og sammenlignet. På dette stadiet var personvernssiden av debatten ennå usikre på appen, men ga uttrykk for en svak optimisme. Under denne fasen ble Smittestopp konseptualisert som en løsning på tiltaksbyrden som kom med myndighetenes håndtering av pandemien. Myndighetsaktørene og noen av medieaktørene hadde et slikt syn på Smittestopp i den første fasen. Ekspertaktørene og noen medieaktører var imidlertid skeptiske til appen allerede i første fase, og hadde et utgangspunkt i at Smittestopp kunne forstås som en problematisk løsning.

Den andre fasen overlapper den første fasen, og starter rundt Smittestopps lansering i april og ekspertgruppens midlertidige rapport. Likevel er det Datatilsynets avgjørelse om å varsle vedtak om å nedlegge forbud mot å behandle personopplysninger fra Smittestopp jeg anser som mest sentral og fasens toppunkt. I den andre fasen ble debatten spisset inn mot personvernproblematikken ved appen, i tillegg til at det ble formulert ideer om hvordan appen kunne forbedres. Det er også her aktørene fra personvernssiden endrer mening, og går fra å være svakt positive, til grunnleggende negative i forhold til bruken av Smittestopp. I denne fasen gikk appen altså fra å konseptualiseres som en problematisk løsning, over til å bli regnet som et problem av ekspertaktørene, medieaktørene og enkelte myndighetsaktører. Debatten går nærmest i dvale etter fase to, fordi det er så få tekster som blir publisert etter at regjeringen setter Smittestopp på pause.

Den tredje fasen inntreer like etter sommeren, og varer frem til appen avvikles. Fokuset skiftet over til hvordan Smittestopp på best mulig måte kunne erstattes, og det er ingen tvil om at den første Smittestopp-appen er å regnes som et problem, eller som en mislykket policy for å løse problemene tilknyttet tiltaksbyrden koronapandemien medbrakte. Det er på dette tidspunktet nederlaget fra smittevernssiden kommer tydeligst frem, noe som både vises diskursivt og ved medieaktørenes stillhet. Datamaterialet fra denne fasen består for det meste av tekster skrevet av myndighetsaktører fra regjeringen.

Alle de tre fasene overlapper og har vokst ut av hverandre, etter hvert som koronasituasjonen endret seg og nye vurderinger av appen ble tilgjengelig gjennom publiseringen av ekspertrapportene og datatilsynets vurderinger. De to første fasene overlapper hverandre rundt Smittestopps lansering, mens de to siste fasene overlapper når Smittestopp settes på pause. Et fellestrekk ved de tre fasene er at de eksisterer som følge av den grunnleggende antagelsen om at forbedrede smittesporingsrutiner også vil føre til lavere smittetall. Dette er noe som kan gjøre det mulig for regjeringen å lette på andre inngripende tiltak. Slik sett blir den overordnede problemrepresentasjonen at samfunnet ikke er utstyrt med gode nok smittesporingspraksiser i møte med større pandemier, noe som fører til en unødvendig stor tiltaksbyrde. Dette er en problemrepresentasjon der landets styresmakter og helsevesen implisitt får skylden for problemet, ved at de står bak manglende forberedelser og ineffektive praksiser.

Tabellen under er en tidslinje over noen av de viktigste datoene i Smittestopp-debatten. Disse tidspunktene var vendepunkter for Smittestopp, og debatten er sentrert rundt disse. De fleste avisartiklene ble publisert i dagene etter disse datoene, som svar på tekster publisert av ulike myndighetsaktører og ekspertgruppen.

27. mars	Regjeringens første artikkel som nevner utarbeidelsen av en løsning for digital smittesporing.
8. april	Det oppnevnes en ekspertgruppe med ansvar for å finne og vurdere sårbarheter i appens kildekode.
10. april	Ekspertgruppens foreløpige rapport publiseres på regjeringens nettsider, og det er første gang Smittestopp nevnes ved navn på siden.
16. april	Regjeringen holder en pressekonferanse i forbindelse med lanseringen av Smittestopp.
20. mai	Ekspertgruppens endelige rapport publiseres på regjeringens nettsider.

12. juni	Datatilsynet varsler vedtak om forbud mot å behandle personopplysninger fra Smittestopp.
15. juni	Det besluttes at Smittestopp skal settes på pause.
6. juli	Datatilsynet vedtar midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger tilknyttet Smittestopp.
28. september	Det besluttes at Smittestopp skal avvikles til fordel for en ny løsning.
29. oktober	Her ender datautvalget med en «kort sagt» artikkel fra Aftenposten.

Tabell 4 Tidslinje over Smittestopp-debattens mest sentrale datoer.

6.2.2 Første fase: «Nye og gamle metoder»

I denne fasen handler debatten først og fremst om ulike former for smittesporing. Dette er den fasen som har desidert størst dekning i de to avisene og i regjeringens taler og artikler. Sentrale temaer som blir diskutert er viktigheten av smittesporing, i tillegg til fordelene og ulempene ved både tradisjonelle og moderne metoder for smittesporing. Problemrepresentasjonen som er gjennomgående i denne delen av debatten er at tradisjonelle metoder for smittesporing ikke er tilstrekkelige for å stanse pandemien. Det er tre hovedtendenser i hvordan dette blir problematisert.

For det første ser jeg spor etter en grunnleggende antagelse om at nye problemstillinger (pandemien) også krever nye løsninger. På pressekonferansen 27. mars 2020 sier Høie (2020A, myndighetsaktør) blant annet at regjeringen den dagen hadde «[...] gjort endringer i regelverket for å gjøre det mulig å ta den (Smittestopp) i bruk». Uttalelsen peker på et problem om at det eksisterende regelverket ikke har rom for å modernisere smittesporingspraksiser. Ordleggingen gjør at det virker som om problemet ligger ved lovverket, som på denne måten konseptualiseres som utdatert, og ikke ved den mer moderne og digitaliserte løsningen som på den tiden fortsatt var under utvikling. Debatten tilknyttet Smittestopp startet tidlig etter nedstengingen 12. mars 2020, selv om appen ennå ikke hadde blitt navngitt eller klart definert.

For det andre blir mennesket sett på som grunnleggende feilbarlig. Tradisjonelle former for smittesporing er ikke tilstrekkelig i en krise på denne skalaen, fordi mennesket arbeider for tregt og har for mange egenskaper som kan føre til spredning av unøyaktig informasjon. For eksempel sier Solberg (2020B, myndighetsaktør) i en tale at manuelt smittesporingsarbeid avhenger av at «[...] du husker hvem du har møtt, ofte mange dager tilbake i tid». I en nyhetsartikkel fra 16. april 2020 skriver

Helse- og omsorgsdepartementet sammen med Statsministerens kontor at «[...] den nye appen vil bidra til bedre sporing [...]» og at Smittestopp skal «[...] være et viktig supplement til dagens arbeid» (Helse og omsorgsdirektoratet og Statsministerens kontor, 2020, myndighetsaktør). Her blir problemet presentert som at menneskelig arbeidskraft ikke er effektivt nok i møte med pandemien, og derfor trenger vi en tilleggsløsning. Likevel ser det ut til at det er den menneskelige arbeidskraften som blir tilleggsløsningen, fordi «Smittestopp skal effektivisere og automatisere smittesporingen» (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor, 2020, myndighetsaktør).

For det tredje kobles effektivisert smittesporing opp mot lettelser på de strenge tiltakene som ble iverksatt av regjeringen. Solberg uttrykker dette direkte under innlegget hennes på pressekonferansen om smittesporing når hun sier at:

For at vi skal kunne åpne mer i de neste ukene og månedene som kommer, er det flere forutsetninger som må være oppfylt. Mer automatisert og effektiv smittesporing er en av disse forutsetningene (Solberg, 2020B, myndighetsaktør).

Utviklingen av en digital smittesporingsløsning medbrakte et håp om å etter hvert kunne finne tilbake til samfunnet vi var vant med, og dette ble også reflektert i avisene. Johansen (2020A, medieaktør) skrev at «når appen blir lansert om kort tid, kan dette bli et banebrytende våpen i kampen mot viruset». I dette sitatet brukes krigsmetaforer, som viser til effekten pandemien har på samfunnet, og hvordan vi som samfunn får en mulighet til å opptre som 'krigere'. Kampen mot viruset er på denne måten en digital kamp, og i vår digitale krigføring mot koronapandemien er effektiv smittesporing nøkkelen til seier.

Den første fasen i debatten tilspisset seg ved appens lansering 16. april 2020. Statsminister Erna Solberg sitt innlegg på pressekonferansen om smittesporing tydeliggjør problematikken som er fremtredende på dette stadiet:

Vi må hele tiden forsøke å finne de beste tiltakene som oppfyller to kriterier på samme tid:

For det første: Tiltakene må være de best egnede til å slå ned smitten. Og for det andre: Tiltakene må være minst mulig inngripende. De tiltakene vi har nå, ser ut til å virke godt. Men de er svært inngripende.

For at vi gradvis skal kunne åpne samfunnet enda mer opp i ukene og månedene som kommer, er det flere forutsetninger som må være oppfylt. For det første må smittesporingen bli mer effektiv. For det andre må vi teste enda flere enn vi gjør i dag.

Og for det tredje må vi ha på plass et system for raskere og mer effektiv isolasjon av dem som får påvist smitte.

I dag lanserer vi en digital løsning som kan være ett steg på veien mot større frihet. Det er en ny app som vil gjøre smittesporingen mer effektiv. (Solberg, 2020B, myndighetsaktør)

I dette sitatet er statsministeren inne på alle de tre hovedtendensene til fasen. Hun nevner kampen mot viruset, effektivisering av smittesporing og håpet om å kunne lette på de implementerte tiltakene. Til tross for at hun ikke eksplisitt nevner menneskets feilbarhet i dette sitatet, ligger det implisitt i effektiviseringsretorikken hennes.

Denne formen for teknologioptimisme stod sterkest i de første to fasene av debatten, noe som tydelig vises i påstander som «Gjennom Smittestopp-appen får vi etter hvert til mer effektiv og nøyaktig smittesporing» (Høie, 2020E, myndighetsaktør), og «dagens teknologi gir oss muligheter som ingen tidligere har hatt til å stoppe smitte og forhindre sykdom» (Høie 2020F, myndighetsaktør). I den første påstanden ses et løfte for fremtiden. Det er akkurat som om appens nederlag er utenkelig på dette tidspunktet. Den samme tankegangen er også til stede i den andre påstanden, men her er ordbruken noe sterkere. Den første påstanden ble skrevet kort tid etter appens lansering, da den gikk til topps på listen over nedlastede gratis-apper. Den andre påstanden er skrevet en snau måned før Smittestopp ble satt på pause på grunn av personvernsproblematikken og de lave smittetallene i samfunnet. På denne tiden var brukertallene for Smittestopp på vei ned, og kritikken haglet. Dette kan tolkes som et forsøk på å utøve makt i form av overtalelsesstrategier fra smittevernens side, i kampen om å definere Smittestopp som løsning eller problem.

Relatert til teknologioptimismen, hviler det en slags latent pessimisme tilknyttet menneskelige svakheter. Menneskets feilbarhet kobles opp mot visse biologiske egenskaper, som er ansett for å være fellesnevnerne for oss alle. For det første er «*smittesporingen som foregår på tradisjonell måte i helsetjenesten [...] ikke frivillig, men veldig arbeidskrevende* (Høie, 2020A, myndighetsaktør). Dette peker altså mot at krisens omfang er langt større enn at menneskelig arbeidskraft er tilstrekkelig for å holde den i sjakk. Arbeidsmengden er *krevende*, noe som tyder på antagelser om arbeidets fysiske og psykiske tyngde, i tillegg til at det er praktisk vanskelig.

Den tradisjonelle smittesporingen fungerer «*[...] ved at helsepersonell og den smittede sammen går gjennom hvilke personer vedkommende har vært i kontakt med de siste ukene*» (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor, 2020, myndighetsaktør). Dette fører til en rekke problemer, slik som «*[...] at mange ikke varsles raskt nok, og noen ikke varsles i det hele tatt*» (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor, 2020, myndighetsaktør).

Resultatet av dette er økt smittespredning, og det må derfor utvikles *gode og automatiserte metoder* som kan virke supplerende til manuelt smittesporingsarbeid. En slik løsning vil effektivisere smittesporingsarbeidet betraktelig, og vil føre til at man i kampen mot viruset blir «*[...] mindre avhengig av menneskelig hukommelse*» ifølge en kronikk av Mestad og Skre (2020, ekspertaktør). I tillegg skriver de at «*de verdien smittevernappen kan ivareta, er ikke bare verdien av bedret smittesporing. De er også verdien av at andre, mer menneskerettsinngripende tiltak, kan reduseres*». På denne måten virker det som om viruset er bakgrunnen for problemet som de andre inngripende tiltakene representerer. Her hviler aktøren størsteparten av kampens utfall på Smittestopp sine skuldre. Det er imidlertid ikke bare Mestad og Skre som gjør dette, for vi ser at statsministeren i sitt innlegg på pressekonferansen om smittesporing sier at:

Ved å automatisere og effektivisere smittesporingen, kan Smittestopp-appen bidra til at vi kan trappe ned på inngripende tiltak på et tidligere tidspunkt enn vi ellers ville tort å gjøre. Slik at samfunnet kan komme raskere i gang igjen og vi kan få mer av friheten vår tilbake (Solberg, 2020B, myndighetsaktør).

Løsningen på smittesporingsproblemet ser altså ikke ut til å erstatte menneskelig arbeidskraft, men å supplere med moderne teknologi. Automatisert smittesporing letter trykket på helsearbeiderne i 'frontlinjen' under det som nærmest beskrives som en 'koronakrig'. I utgangspunktet er vi alle på samme lag i krigen mot koronapandemien og tiltakene. Problemet er sammensatt av smittespredning og tiltak. For å beskytte samfunnet, har vi blitt tvunget til å gi avkall på en rekke friheter og rettigheter vi tidligere tok for gitt. En mulig lettelse av disse inngripende tiltakene brukes som en motivator for å få flere til å ville laste ned appen. På denne måten blir Smittestopp konseptualisert som et frihetsverktøy i tillegg til et våpen mot viruset og tiltaksbyrden.

6.2.3 Andre fase: «Smittestopp skal forbedres»

I denne fasen handler debatten om å forbedre allerede eksisterende løsninger. Teknologioptimismen er fortsatt merkbar, men er noe dempet som følge av kritikken fra personvernensiden. Fasen markerer begynnelsen på slutten for Smittestopp, og inntreffer for alvor i siste halvdel av mai 2020, selv om den allerede melder sin ankomst ved appens lansering.

19. mai skriver Bruun-Gundersen et kritisk debattinnlegg i VG der hun går hardt ut mot regjeringen og bruken av Smittestopp, og går så langt som å si at appen bør «skrotes» (Bruun-Gundersen, 2020, medieaktør). Et interessant poeng er at hun i debattinnlegget presenteres som stortingsrepresentant (FrP), og er dermed debattens eneste partipolitiske aktør som stiller seg i opposisjon mot regjeringen i en egen tekst³. Dette var ingen partipolitisk debatt, og til tross for Bruun-Gundersens politiske rolle, fremstår hun som en medieaktør. I sin kritikk av Smittestopp, skriver hun blant annet at:

I sin iver etter å vise «handlekraft» i møte med Covid-19 viruset, har regjeringen sørget for å skape en app som i liten grad bekjemper viruset, sprenger grensene for personvern og skapt en sikkerhetsrisiko

³ Likevel er det ikke slik at ingen andre politikere var representert i avisene under debatten. I tillegg til Høies (2020) svarreplik, blir Stortingsrepresentant Solveig Schytz (Venstre) sin kritikk av Smittestopp henvist til i Veberg (2020A) sin artikkel. I datamaterialet mitt har Schytz imidlertid ikke skrevet en egen tekst om dette.

som kan få store konsekvenser for det norske samfunnet (Bruun-Gundersen, 2020, medieaktør).

I denne fasen kan vi altså se eksempler der regjeringens dømmekraft blir stilt spørsmål til, i tillegg til at Smittestopp i seg selv konseptualiseres som et grunnleggende problem.

Dagen etter Bruun-Gundersens debattinnlegg kommer på trykk, blir den endelige rapporten fra ekspertgruppen publisert på regjeringens nettsider. I rapporten konkluderer ekspertgruppen med at personvernet i tilknytning Smittestopp ikke blir ivare tatt på en god nok måte, og kommer med forbedringsforslag (Helse- og omsorgsdepartementet 2020E, myndighetsaktør). I likhet med Bruun-Gundersens debattinnlegg blir Smittestopp også konstruert som problematisk i ekspertgruppens rapport. Forskjellen ligger imidlertid ved det faktum at Bruun-Gundersen ønsker at regjeringen skal trekke appen, mens ekspertgruppen foreslår endringer som kan bidra til forbedringen av Smittestopps sikkerhet og funksjonalitet.

Regjeringen med Høie i spissen er heller ikke enige med Bruun-Gundersen i at appen bør «skrotes», men tar til seg kritikken fra de ulike aktørene og kunngjør at appen skal forbedres. Høie er eksplisitt på dette, og tar til VG for å svare Bruun-Gundersen ved å si at «*Jeg er ikke enig. Smittestopp skal forbedres. Ikke skrotes*» (Høie, 2020J, myndighetsaktør). Dette resonnetet lever videre i Høies (2020G, myndighetsaktør) tale der det blir annonsert at appen skal settes på pause. I talen blir det blant annet sagt at

Jeg mener fortsatt at digital smittesporing kan bli en viktig metode i arbeidet med å spore og stoppe smitte. Så får vi heller tåle at vi må prøve og feile noen ganger for å få den på plass (Høie, 2020G, myndighetsaktør).

På mange måter tilspisset debatten seg med Datatilsynets *varsel om vedtak om midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger – appen Smittestopp* 12. juni 2020 (Thon og Lie, 2020). De skriver at inngrepet i personvernet som Smittestopp medbringer «*[...] kun kan forsvares dersom løsningen er tilstrekkelig samfunnsnyttig*» (Thon og Lie, 2020). Noen av de mest sentrale problemene som blir påpekt, er at «*[...] datainnsamlingen som foregår i tilknytning til Smittestopp ikke er begrenset til det som er nødvendig for å nå målene*», og at «*[...] Smittestopp ikke er et*

forholdsmessig inngrep i personvernet ut fra dagens situasjon, ut fra løsningene som er valgt i appen, oppslutningen om Smittestopp og smittesituasjonen i Norge» (Thon og Lie, 2020). Dette innebærer blant annet at smittetrykket i samfunnet per juni 2020 ikke var stort nok til å forsvare bruken av Smittestopp med de utfordringene den medbrakte i forhold til lagring og bruk av innsamlet informasjon. Varselet til Datatilsynet hadde direkte innvirkning på regjeringens beslutning om å sette appen på pause. En snau måned senere, ble det nedlagt et midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger tilknyttet appen (Lie, 2020).

I Riisnæs' (2020, medieaktør) sin artikkel fra Aftenposten juli 2020, blir Smittestopp trukket frem som eksempel i en annen nærliggende debatt om Datatilsynets (manglende) undersøkelser av private aktørers håndtering av personinformasjon. Nave og Sfrintzeris (2020, medieaktør) skrev en oppsummerende artikkel om at Stortinget hadde bedt regjeringen om å innføre et todelt samtykke for Smittestopp, og at det nå skulle bli «[...] *en del for smittesporing rundt den enkelte smittede, og en del for innhenting av kunnskap om smitte*». Her er det snakk om å gjøre formål(ene) til Smittestopp tydeligere, for å imøtekomme deler av kritikken appen og regjeringen ble møtt med under debatten. Jeg vil skrive mer om formålsaspektet ved Smittestopp-debatten i analysens tredje kapittel, *personvern*. Nå går jeg over til å beskrive den tredje og siste fasen som karakteriserer Smittestopp-debatten og som markerer slutten av appens liv.

6.2.4 Tredje fase: «Veien videre for digital smittesporing»

Dette er den tredje og korteste fasen i debatten. I denne fasen ligger fokuset på hvordan den digitale smittesporingsteknologien på best mulig måte kan byttes ut. Til tross for at dette er den korteste fasen, strekker den seg over lengst tidsperiode. Fasen inntreffer ved høstens begynnelse og avsluttes i oktober, og er karakterisert av at den inneholder svært få tekster. Det er regjeringen som står for de fleste empiriske bidragene til denne delen av debatten, og det ble publisert få tekster i avisene. Datagrunnlaget for fase tre av debatten består i hovedsak av tekster fra myndighetsaktører, som på dette stadiet reproducerer andre myndighetsaktørers og ekspertaktørenes konseptualisering av Smittestopp som problematisk. Den tredje fasen er på den måten et eksempel på demokrati i praksis, ved at kritikken av Smittestopp får gjennomslagskraft på et høyere politisk plan. Kritikken mot

Smittestopp kan karakteriseres som et diskursivt samarbeid mellom medieaktører, ekspertaktører og noen myndighetsaktører.

Jeg anser den tredje fasen for å være debattens sluttspill. Her ser vi resultatet av debatten som på sitt mest aktive pågikk fra Smittestopp ble annonsert, og frem til appen ble satt på pause som følge av Datatilsynets innblanding. Datamaterialet fra avisene under denne delen av debatten består av kun to tekster fra Aftenposten, mens regjeringen bidro med tre tekster. Aftenposten bidro med en «kort sagt» artikkel der Klevstul (2020, ekspertaktør) anklager Simula-direktør Kyrre Lekve for å ha ignorert Amnestys kritikk av Smittestopp. I Aftenpostens andre bidrag, skriver Johansen (2020B, medieaktør) om fasens mest sentrale kjennetegn, nemlig at Smittestopp skulle byttes ut med en ny app basert på teknologi fra Google og Apple sitt samarbeid.

I slutten av september 2020, kunngjorde Høie (2020H, myndighetsaktør) at regjeringen hadde «[...] valgt å avslutte arbeidet med Smittestopp-appen og bestemt oss for å anskaffe en helt ny løsning som er basert på rammeverket til Google og Apple». I samme tale kommer det også frem at «[...] den nye appen er kun for digital smittesporing, ikke for forskning og analyse», noe som etterkommer deler av kritikken mot Smittestopp (Høie, 2020H, myndighetsaktør). I sammenheng med Høies tale, publiserte Helse- og omsorgsdepartementet en nyhetsartikkel som åpner med at «Regjeringen har besluttet å avvikle Smittestopp-appen» (Helse- og omsorgsdepartementet, 2020F, myndighetsaktør). I artikkelen redegjør departementet for måten appen skal byttes ut, og hvor lang tid det vil ta å få på plass den nye løsningen. Artikkelen er i stor grad en klargjøring og konkretisering av Høies tale, slik at informasjonen blir lettere tilgjengelig for befolkningen og de som ikke fikk med seg talen.

Fasen avsluttes med Høies redegjørelse om koronapandemien 13. oktober, der han gjennomgår måten pandemien har påvirket samfunnet og hvordan de ulike tiltakene har fungert (Høie, 2020I, myndighetsaktør). Talen er av oppsummerende karakter og markerer den endelige avslutningen for Smittestopp. Likevel kommer Høie (2020I, myndighetsaktør) med utsagn som bidrar til å skape en siste, krampaktig konseptualisering av Smittestopp som løsning:

Med Smittestopp mistet vi et verktøy som kunne gitt oss nyttig kunnskap om smittespredningen og befolkningens bevegelser, noe som ville vært et godt grunnlag for enda mer målrettede smitteverntiltak.

Den nye løsningen vil ikke gi oss den samme informasjonen, men vil være et nyttig verktøy for å kunne varsle nærkontakter raskere.

Jeg vil nå gå videre med den delen av analysen som i hovedsak dreier seg om smittevernsaspektet ved Smittestopp-debatten.

6.3 Smittevern

Denne delen av debatten innebærer konstruksjoner av Smittestopp som et verktøy til bruk mot koronasmitten. Kapittelet er delt inn i fire underkapitler som tar for seg de tydeligste temaene under smitteverndiskursen i debatten. I det første kapittelet tar jeg for meg måten kriseretorikk og nøkkelkonseptet «koronasjokk» spilte en stor rolle for måten Smittestopp først ble mottatt av publikum. Med en forståelse av Smittestopp som policy, argumenterer jeg for at appen ble forsøkt legitimert som en løsning på andre inngripende tiltak under pandemien. I det andre underkapittelet ser jeg på måten Smittestopp blir plassert i en større historisk sammenheng tilknyttet metoder for smittesporing og smittevern, og slik sett blir forhøyet som noe «bedre» og mer effektivt enn tradisjonelle metoder for håndtering av større smittetrykk under større helsekriser. I tredje underkapittel analyserer jeg bruken av dugnadsretorikk og fellesskapsidealer i myndighetsaktørers legitimeringsarbeid av appen. I det siste kapittelet ser jeg nærmere på hvordan fellesskapet konstrueres gjennom forståelser av Smittestopp som et verktøy, eller et 'våpen'.

6.3.1 Krise- og fryktrretorikk: *tiltak og koronasjokk*

Krise- og fryktrretorikk er gjennomgående temaer i datamaterialet, og kommer særlig frem gjennom skrivestil, argumenter og eksplisitt ordbruk. I dette delkapittelet går jeg nærmere inn på dette ved å se på hvordan koronaviruset og tiltaksbyrden problematiseres og hvordan menneskets beslutninger antas å bli påvirket av dette.

Koronaviruset er et eksogent sjokk og den muliggjørende faktoren for Smittestopp-debatten. Det ville ikke vært et behov for Smittestopp uten viruset, og dermed kan man si at koronaviruset ligger bak problemet som representeres gjennom

tiltaksbyrden. På denne måten kan koronaviruset forstås som en pådriver for offentlig debatt og (problematisk) endring. Dette vises blant annet i Erna Solbergs innledning på pressekonferansen der landet ble stengt ned da hun sa at:

De drastiske tiltakene vi nå iverksetter, gjør vi i håp om å stanse viruset.

Korona-viruset sprer seg raskt.

Det fører til frykt og redsel hos både barn og voksne.

Jeg forstår godt den frykten (Solberg, 2020A, myndighetsaktør).

I dette sitatet blir den sosiale nedstengingen representert som en løsning på den raske smittespredningen assosiert med koronaviruset. Fryktretorikken som brukes i talen har både en kognitiv og normativ funksjon, noe som gjør at presentasjonen av tiltakene fremstår som legitim og passende (Hagelund, 2020; Hornmoen, 2012; Schmidt, 2002). De «drastiske tiltakene» blir legitimert ved å henvise til den opplevde samfunnsfaren. Rask smittespredning brukes som en logisk forklaring på hvorfor den sosiale nedstengingen er en passende løsning. Den normative funksjonen til Solbergs (2020A, myndighetsaktør) retorikk innebærer å appellere til den delte frykten for viruset. Dette peker mot en grunnleggende antagelse om at pandemien må bekjempes gjennom aktiv handling, og virker som en subjektiveringseffekt (Bacchi og Goodwin, 2016). Som individer må vi opptre som deltagende aktører, og blir oppfordret til å påta oss et eget handlingsansvar i kampen mot viruset. Pandemien og tiltakene som ble iverksatt problematiseres i så høy grad at de andre 'problemene' i analysen springer ut fra dette. Det ville ikke eksistert en debatt om hverken smittevern eller personvern (i forhold til smittesporing) dersom disse ikke hadde blitt definert som problemer. Koronavirusets eksistens er på den måten både det som driver og muliggjør Smittestopp-debatten. Denne formen for krise- og fryktretorikk virker muliggjørende for debatten. Den etablerer to sentrale 'problemer' i form av tiltaksbyrden ved den sosiale nedstengingen og Smittestopp som tiltak som kan lette på denne.

Ordet 'tiltak' er et sentralt nøkkelkonsept i debatten, og kan forstås på to måter. For det første så utgjør summen av tiltak som ble iverksatt 12. mars 2020 (Solberg 2020A, myndighetsaktør) det vi ofte kaller for «den sosiale nedstengingen av Norge». I debatten anvendes disse som en samlet policy, fordi de samlet skulle være en

løsning på pandemiproblemet. For det andre er Smittestopp også et tiltak med hensikt om å løse nedstengingsproblemet. Dette kommer tidligst frem i Høies (2020A, myndighetsaktør) tale der han sier at «[...] hvis en stor andel av befolkningen laster ned denne appen, kan det bli mulig å gradvis trappe ned tiltakene som skal begrense smittespredning». På denne måten kan Smittestopp bli sett på som en løsning på en annen (problematisk) løsning. Til tross for at den sosiale nedstengingen anses av regjeringen som en legitim policy, er den ikke optimal. Smittestopp forstått som tiltak vil i beste fall «[...] føre til at skoler og arbeidsplasser kan starte opp igjen» (Høie, 2020A, myndighetsaktør). Her spiller Høie på både den kognitive forankringen om at arbeidsliv og skole ikke burde forbli stengt, og på friheten tiltakene tok fra oss. Pandemien er et eksogent sjokk som har tvunget norske myndigheter til å utvikle en rekke nye policyer på svært kort tid, noen som i seg selv er et problem. Denne formen for utprøvende policypraksis blir i seg selv ikke problematisert fra regjeringens side. Blant annet sier Høie (2020G, myndighetsaktør) at digital smittesporing er så viktig at vi må «[...] tåle at vi må prøve å feile noen ganger for å få den på plass». En stillhet her er at det ikke ble nevnt noen mulighet for å bruke lenger tid på å fullføre Smittestopp før lansering.

I Aftenposten og VG ble det trukket frem et annet nøkkelkonsept i debatten som kan henge sammen med forståelsen av pandemien som et eksogent sjokk. Under debatten finner jeg konseptet mediene kaller for *koronasjokket*. Slettholms (2020, medieaktør) artikkel i Aftenposten konseptualiserer koronasjokkets essens på en tydelig måte. Han skriver blant annet at:

Koronasjokket forandrer samfunnet. Ellers helt uaktuell politikk vedtas i høyt tempo. Mye av ren nødvendighet, selvsagt. Krisepakker må vedtas før man gjør konsekvensanalyser. Enormt inngripende helsetiltak iverksettes med enorm usikkerhet. Lover og forskrifter vedtas uten høringsrunder (Slettholm, 2020, medieaktør).

'Koronasjokket' driver endring. Ordlyden i dette sitatet er krass, noe som underbygger at dette sjokket også medbringer problemer, fordi befolkningen blir tvunget til å godta beslutninger vi ellers ville vært motstandere av. På godt og vondt brukes koronasjokket for å rasjonalisere og kritisere tiltakene som hurtig ble iverksatt i siste halvdel av mars 2020. Slik sett kan man si at dette 'koronasjokket' også har

bidratt til å forskyve maktforholdet mellom individ og stat i en mer autoritær retning. Slettholm (2020, medieaktør) skriver at ethvert tiltak under krisen medbringer spørsmålet: «*Er dette en rasjonell og riktig respons som følge av koronakrisen, eller skyldes tiltakene svekket dømmekraft som følge av koronasjokket?*». Slettholms artikkel kan leses i sammenheng med den sosiale nedstengingen (Solberg, 2020A, myndighetsaktør) og endringene i lovverket som muliggjorde utviklingen og bruken av Smittestopp (Høie, 2020A, myndighetsaktør).

På den ene siden anerkjennes tiltakene som delvis legitime, fordi de begrunnes kognitivt ved å trekke på det eksogene sjokket (Schmidt, 2002). Likevel fremstilles de som problematiske fordi de er iverksatt uten at de har blitt vurdert av eksterne aktører. Viruset har satt oss i en usikker situasjon uten fasit over hvilke tiltak som er riktige, og resultatet blir tvetydighet og usikkerhet. Et eksempel som er beskrevet i artikkelen, er hvordan landets jurister måtte bremse ned Stortinget i utarbeidelsen av krisefullmaktsloven (Slettholm, 2020, medieaktør). I ettertid skriver han at de norske myndighetene muligens led av svekket dømmekraft som følge av koronasjokket, og slik sett blir skylden for problemene 'sosial nedstenging' og 'Smittestopp' lagt over på regjeringen.

Koronasjokket påvirker også enkeltindivider utenom regjeringen (Slettholm, 2020, medieaktør). Koronasjokket er et kollektivt problem, som vi alle preges av under koronakrisen. I dette tilfellet er koronasjokket en diskursiv effekt som utspringer fra de to tiltaksproblemene (Bacchi og Goodwin, 2016). Endringene koronasjokket driver er sett på som problematiske og blir en pådriver for dårlige beslutninger. Videre er koronasjokket også en *krisetilstand* som påvirker hvordan berørte individer tenker og handler annerledes under kriser. Clemet (2020, ekspertaktør) skriver i Aftenposten at «*[...] en global viruskrise er på mange måter en test på hvordan et samfunn tåler og håndterer sjokk*», noe som igjen underbygger pandemiens alvorlighetsgrad og problemet med å finne frem til de mest effektive tiltakene for å bekjempe den. I artiklene er det imidlertid størst fokus på utfordringene samfunnet stod ovenfor, og lite om mulige løsningsforslag.

Det er ikke satt i stein at koronasjokket gjør at vi begår feil valg. Mestad og Skre skriver at «*Valgene vi må ta i denne krisen, er vanskelige. De står oftest mellom dårlige alternativer, for politikerne og for oss alle*» (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Som samfunn og enkeltindivider stilles vi hele tiden opp mot

dilemmaer uten et eneste ønskelig handlingsalternativ, og vi tvinges til å ta andre beslutninger enn vi ellers ville ha gjort. Samfunnet må velge det beste av to onder, og satse på at beslutningen er 'riktig' i forhold til valgalternativene. Denne problematikken kommer godt frem i en lederartikkel fra VG 16.04.2020:

Nedstengningen har så langt gitt gode resultater, når det gjelder smittespredning. Men prisen har vært - og er - høy. Isolasjon og ensomhet, barn og unge som ikke går på skole og i barnehage, et næringsliv i krise. Rekordhøy arbeidsledighet, som vi må tilbake til mellomkrigsårene for å finne paralleller til (Steiro, 2020, medieaktør).

Det overstående sitatet vektlegger «prisen» samfunnet har måttet betale for å oppnå et forsterket smittevern, og kan fungere som en legitimering av å utvikle en mindre inngripende policy (i form av Smittestopp). Denne prisen setter en direkte kobling mellom individ og samfunn, og fremmer en idé om at vi alle er sammen om krisen og dens utfordringer. Vi er både samfunn og individ, og blir definert som subjekter som har fått hverdagen snudd 'opp-ned' av pandemien. Her er den sosiale nedstengingen igjen problematisert, noe som nok en gang bidrar til å styrke Smittestopp som en mulig løsning for alle som velger å påta seg subjektposisjonen som tapere.

Nedstengingen 12. mars 2020 hadde direkte innvirkning på samfunnsstrukturen og hverdagslivene til befolkningen, og befolkningen er sett på som tapere. I artiklene er det imidlertid lite fokus på positive endringer som kan ha sprunget ut fra krisen, og vi ser at den problematiseres som noe grunnleggende negativt for både samfunnet og enkeltindividet. Individene som av ulike grunner har 'vunnet' frem under krisen er totalt utelatt, og det er heller ikke mye oppmerksomhet rettet mot behovene til de gruppene som er mest sårbare i møte med viruset. Slike grupper innebærer blant annet individer med nedsatt immunforsvar, eldre og individer med svake lunger. Grupper som har vunnet frem under pandemien kan blant annet innebære kronisk syke og andre med nedsatt funksjonsevne som har fått nye muligheter til å gjennomføre studier eller jobb på grunn av digital undervisning og hjemmekontor. Dette anser jeg som en sentral stillhet i debatten.

Pandemiens kostnad blir ytterligere fremhevet når Mestad og Skre (2020, ekspertaktør) skriver at «for å oppnå godet smittevern, ofrer vi svært mange andre goder som vi ellers tar for gitt». Tiltakene blir gjennomgående problematisert i den

grad at den eneste rasjonelle bekjempelsesstrategien har blitt vurdert til å være et godt smittevern. Stillheten om alternative policyløsninger er igjen til stede her. Denne vurderingen av den sosiale nedstengingen som et 'nødvendig problem' er det spesielt smittevernsiden ledet av regjeringen som hviler seg på. Ekspertaktører og medieaktører som i utgangspunktet hadde en lignende tilnærming, endret som regel standpunkt underveis i debatten, mens myndighetsaktører fra regjeringen beholdt sitt standpunkt frem til de besluttet å avvike Smittestopp.

Krisen medbringer en rekke menneskerettighetsutfordringer. Tiltak som karantene, reiseforbud, hytteforbud og isolasjonspåbud blir stadig trukket frem som problematiske i forhold til menneskerettighetene, og som velfungerende løsninger for smittevernet (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Disse tiltakene anses for å være problemer fordi de utfordrer retten til privatliv, bevegelsesfrihet og eiendomsrett (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Disse rettighetene er blant annet dokumentert i Schartum og Bygrave (2016) som sentrale elementer av personvernet. Likevel er det konsensus om at slike tiltak også er velfungerende for å få ned smittetallene på kort sikt, og fremstår som legitime så lenge de ikke vedvarer, noe som også kommer frem av Schartum og Bygrave (2016, s.25). Nedstengingen oppfattes som legitim fordi den kun inntreffer over en kortere periode, og er iverksatt for å forhindre sykdom (Schartum og Bygrave, 2016, s.25) mens regjeringen leter etter mindre inngripende løsninger (i form effektivisert smittesporing). Denne spenningen gjør at det både direkte og indirekte stilles spørsmål til de daværende tiltakenes bærekraftighet, men det kommer ikke frem noen større diskusjon av dette gjennom mine data⁴.

Til tross for at tiltakene er effektive, forårsaker de også en rekke konsekvenser som gjør at de er uegnede å implementere over lengre perioder. Dette skaper en spenning, og som stiller et av pandemiens viktigste dilemmaer: hvilke tiltak er best for å bekjempe pandemien? Denne delen av debatten bygger opp mot «[...] *det minste inngreps prinsipp* [...]» som Mestad og Skre oppsummerer på en tydelig måte:

Staten har en menneskerettslig plikt til å beskytte oss mot alvorlige pandemier. Og den kan lovlig gjøre inngrep i rettigheter for å håndtere en krise, så lenge inngrepet ivaretar et lovlig formål, er nødvendig og

⁴ Det var imidlertid en parallell debatt om hvorvidt samfunnet skulle stenges eller holdes åpent (ofte kalt den svenske løsningen), men dette er dessverre utenfor denne oppgavens omfang, i tillegg til at disse debattene ikke krysset hverandre i mitt datautvalg.

forholdsmessig. Sentralt for inngrep i menneskerettigheter er det minste inngreps prinsipp:

Hvis målet kan nås gjennom et mindre inngripende virkemiddel, skal dette velges (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør).

Utfordringen er å velge de tiltakene som fører oss til målet på minst inngripende måte. Vi må altså klare å velge det minste av to onder. Her er befolkningen igjen samlet i en subjektposisjon som felles tapere som følge av pandemien. Slike kriser medfølger ingen fasit, og det er utfordrende å vurdere nøyaktig hva som er minst inngripende for enkeltindividet. En annen stillhet som unnlates å bli problematisert i denne sammenhengen er hvorvidt man bør velge å benytte seg av tiltak som gagnar samfunnet på individ- eller samfunnsnivå. Samfunnsreaksjonene på viruset skremmer skribentene, og de skriver at vi ikke kan «[...] ta for gitt at den krisen vi nå opplever, ikke vil få varige følger for samfunnet vårt» (Clemet, 2020, ekspertaktør). Mestad og Skre (2020, ekspertaktør) legger fokus på en økende arbeidsledighet og bruken av hjemmekontor i sin bekymring for en senere økonomisk smell, og de spør seg om man burde implementere tiltak som sikrer økonomisk vekst eller menneskelig velferd og overlevelse. Det er imidlertid få andre tilfeller i datamaterialet der de økonomiske konsekvensene av tiltakene blir problematisert i sammenheng med Smittestopp-debatten. Under statsministerens innlegg på pressekonferanse om smittesporing uttrykker Solberg (2020B, myndighetsaktør) et håp om en fremtid der «[...] flere kan gå tilbake på jobb, der hjulene i økonomien vår igjen begynner å rulle og der samfunnet kan fungere mer slik vi husker at det gjorde før krisen startet». Dette vitner om en underliggende antagelse om at samfunnet vi kommer frem til etter krisen, er tilnærmet likt det vi hadde før den. I tillegg viser tiltakene og debatten til en underliggende antagelse om at pandemien er midlertidig, og at dette ikke kan være vår nye realitet. Sitatet fra Solberg (2020B, myndighetsaktør) har også en normativ funksjon som appellerer til befolkningens frihetssavn.

6.3.2 Nye og gamle metoder

Forholdet mellom nye og gamle metoder for smittesporing stod sentralt under første del av Smittestopp-debatten, og smitteverndiskursen i debatten hadde størst gjennomslagskraft i debattens første fase. Etter nedstengingen 12. mars 2020 var regjeringen raskt ute med å diskutere hvordan smittesporingsarbeidet kunne

effektiveres på best mulig måte. Den overordnede antagelsen var at effektiv smittesporing ville fungere som det viktigste verktøyet for å beskytte samfunnet mot smitte. I tillegg eksisterer det en underliggende antagelse om at nye problemstillinger også krever nye løsninger.

Moderne og tradisjonelle smittesporingspraksiser stilles binært opp mot hverandre. På den ene siden er «*smittesporingen som foregår på tradisjonell måte i helsetjenesten [...] ikke frivillig, men veldig arbeidskrevende*» (Høie 2020A, myndighetsaktør). Teknologisk drevet smittesporing ville være mindre arbeidskrevende. Dette bygger oppunder en forestilling om en form for menneskelig pessimisme, ved at mennesket er et grunnleggende feilbarlig vesen med klare begrensninger. Teknologi på sin side ses på som stabilt og mulighetsfylt. I denne sammenhengen blir det ikke diskutert hvorvidt nye sikkerhetsteknologier også kan feile og dermed fungere som (u)sikkerhetsteknologier (Aas, Gundhus og Lomell, 200). Arbeidsmengden assosiert med smittesporing beskrives som *krevende*, og peker mot antagelser om det manuelle smittesporingsarbeidets tyngde og omfang. Det er begrenset hvor raskt og effektivt et enkeltindivid kan arbeide. Et datasystem vil på sin side ikke ha de samme praktiske, fysiske eller psykiske begrensningene som et levende vesen. Dette er en form for kognitivt betinget retorikk som hviler innenfor en normativ oppfatning av teknologisk suverenitet og optimisme (Schmidt, 2002).

Det påpekes også noen grunnleggende forskjeller ved smittesporingsmetodene. Det er ikke bare avlastning av den menneskelige arbeidskraften som er årsak til behovet for nye smittesporingsmetoder. Tradisjonelle former for smittesporing fungerer «*[...] ved at helsepersonell og den smittede sammen går gjennom hvilke personer vedkommende har vært i kontakt med de siste ukene*» (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor (2020, myndighetsaktør). Dette fører i seg selv til en rekke problemer, slik som at «*[...] mange ikke varsles raskt nok, og noen ikke varsles i det hele tatt*» (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor (2020, myndighetsaktør). Man kan igjen se tegn til menneskets grunnleggende feilbarlighet, ved at tradisjonelle metoder for smittesporing i stor grad hviler på enkeltindividens hukommelse og samarbeidsevne med helsemyndighetene. Det stilles et binær mellom gamle og nye metoder for smittesporing, der de gamle er mangelfulle, mens de nye er mulighetsfylte. De lite

effektive og eldre metodene for smittesporing fører til økt smittespredning og lite pålitelig kunnskap om smitteveier i samfunnet.

Løsningen blir å se etter nye metoder som ikke baserer seg på menneskelig arbeidskraft i like stor grad som den gamle smittesporingspraksisen. Blant annet ble det skrevet at «*dagens teknologi gir oss muligheter som ingen tidligere har hatt til å stoppe smitte og forhindre sykdom*» (Høie 2020F, myndighetsaktør). Ved å ta i bruk moderne teknologi i smittesporingsarbeidet, blir man «*[...] mindre avhengig av menneskelig hukommelse*» (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Det er ikke uvilje eller latskap som har ført til at smittesporingspraksisen ikke er bedre rustet til å håndtere pandemien. Derimot har det vært en mangel på teknologi og kunnskap, noe som har kommet på plass i nyere tid. Dette fører til at vi gjennom dagens teknologi etter hvert får på plass «*[...] mer effektiv og nøyaktig smittesporing [...]*» (Høie 2020E, myndighetsaktør). Dette sitatet omtaler Smittestopp og ikke teknologi generelt, men i og med at Smittestopp var 'løsningen' på behovet for bedre smittesporingsteknologi har jeg valgt å sammenstille disse i dette argumentet.

Denne formen for teknologioptimisme tilknyttet smittevernet står desidert sterkest i artiklene fra regjeringen. I en tale erklærte Høie at «*for å stoppe smitte og redde liv må vi ta i bruk både gamle og nye metoder*» (Høie 2020F, myndighetsaktør). Det er nettopp denne sammenstillingen av «nye og gamle metoder» som har stått så sterkt i regjeringens retorikk tilknyttet utviklingen av Smittestopp og etter hvert Smittestopps erstatte. I *redegjørelse om koronapandemien* står det at «*smittesporing er viktig for å holde smitten nede. Som et hjelpemiddel ble Smittestopp-appen lansert i april*» (Høie 2020I, myndighetsaktør). Nøkkelordet i dette sitatet er *hjelpemiddel*. Smittestopp er kun et hjelpemiddel i smittesporingsarbeidet, og skal ikke bære hovedansvaret for å kartlegge smittespredningen i landet. Høie forteller at «*vi må tørre å utvikle nye metoder for å stoppe smitte, sykdom og død. Men vi må også tåle kritikk og debatt som gjør de nye metodene bedre*» (Høie 2020F, myndighetsaktør). Til tross for at vi har langt bedre teknologiske muligheter nå enn for noen år siden, er det sentralt å ha i mente at teknologien også må utvikles av menneskelig arbeidskraft, som er langt fra perfekt. Derfor ville det vært uansvarlig å la Smittestopp bære hovedansvaret for smittesporingen i landet. Dette kommer jeg nærmere inn på i kapitlet om personvern.

6.3.3 Fellesskapsidealer og dugnadsretorikk

Regjeringens retorikk bærer preg av en fellesskapsorientert språkbruk. Ord som *vi*, *oss* og *landet vårt* går igjen i de fleste tekstene. Denne fellesskapsorienterte språkbruken kan knyttes opp mot et felles ansvar for å få ned smittetallene, i tillegg til at Norges befolkning ses på som en symbolsk enhet. Ansvar for pandemibekjempelse blir på denne måten lagt ved *både* regjeringen og befolkningen. Lanseringen av Smittestopp blir en måte å invitere befolkningen til å ta på seg sin del av ansvaret – å gjøre sin del av arbeidet for «fellesskapet». En lignende ansvarliggjøring ovenfor fellesskapet finnes også i avisartiklene i debattens tidligste fase, og Slettholm skriver:

Jeg føler også en slags forpliktelse til fellesskapet: Det skal ikke være min skyld hvis dette mislykkes (Slettholm, 2020, medieaktør).

Budskapet i Slettholms sitat handler om en følelse av forpliktelse til fellesskapet. Det er ikke ønskelig å være en del av 'problemet' dersom det ikke er mange nok som laster ned og bruker Smittestopp. Følelsen av ansvar og fellesskap er altså direkte tilknyttet et ønske om å unngå fremtidige problemer for samfunnet som kan tilknyttes ens egne handlinger. Idealet om et samlet fellesskap kommer også tydelig frem i regjeringens seiersretorikk da smittetallene var på vei ned før sommeren 2020. I *Høy tillit og høy digital kompetanse gir muligheter* berømmes den samlede innsatsen til befolkningen i kampen mot viruset ved at «[...] vi sammen har tatt grep og sammen tatt kontroll over smittespredningen. Nå skal vi sammen åpne opp mens vi beholder kontrollen» (Høie 2020C, myndighetsaktør). Det er befolkningen som sammen får æren av å stanse viruset, noe som også dukker opp igjen i *statsministerens innlegg på pressekonferanse om smittesporing*, når Solberg sier: «Sammen har vi klart å slå ned viruset og fått kontroll over spredningen» (Solberg 2020B, myndighetsaktør). Det er ikke tvil om at Solberg fremmer fellesskapsidealers plass som sterk i norsk folkekultur og stolthet.

En sentral del av fellesskapsidealet ligger nemlig i den såkalte «dugnadsånden» i norsk kultur. Dugnaden skal som kjent være et krafttak som både gagnar en selv og fellesskapet. I stedet for å rydde opp i en skolegård, skal vi sammen rydde opp i smittetallene. I pressekonferansen ved appens lansering, ble ordet «dugnad» brukt for å motivere til handling (Solberg, 2020B, myndighetsaktør). Andre smittevernstiltak

(vaske hender, holde avstand osv.) hadde allerede blitt omtalt som dugnadsarbeid, og nå søkte regjeringen å utvide forståelsen av et dugnadsarbeid mot korona. Hagelund (2020) fant lignende diskursiv bruk av dugnadsbegrepet i sin studie av flyktningkrisen fra 2015, men da var det i all hovedsak opposisjonsaktører som brukte metaforen. Dersom man aksepterer dugnad som en norsk kjerneverdi, bør man altså gjøre det som gagnar fellesskapet, som i dette tilfellet defineres som å laste ned Smittestopp. Solberg var klar i sin tale:

Derfor ber jeg dere alle om å være med på nok en dugnad: Også arbeidet med å spore smitten må vi gjøre sammen. Blant annet ved å bruke Smittestopp-appen (Solberg 2020B, myndighetsaktør)

Nok en gang appellerer hun til fellesskapet, og tildeler befolkningen et felles ansvar for smittesporing i smittevernets navn. Her appellerer hun direkte til en norsk nasjonalfølelse, og sidestiller til en viss grad regjeringens og befolkningens ansvar under krisen. Et par dager senere skrev Aarnes (2020, medieaktør) at «statsminister Erna Solberg oppfordret alle til å bruke appen og delta i dugnaden mot viruset og for å åpne samfunnet igjen». Denne måten å formulere seg på, bidrar til å fremme en form for aksept til en slik bruk av «dugnad» som metafor for å arbeide mot en begrensning av pandemiens omfang. Det er interessant å tenke på hvordan dugnadsmetaforen har fått så stor plass i den offentlige debatten rundt Smittestopp og smitteverntiltakene. Dersom vi ser på en artikkel fra VG et par uker før appens lansering, finner vi en mulig forklaring.

Utfordringen fremover er å få med så mange som vi trenger for å gjøre appen til et virkelig effektivt verktøy for å hjelpe samfunnet i gang igjen. Simula vil fortsette å forbedre appen, men nå er hovedutfordringen å få til en felles, digital innsats mot corona-viruset (Wessel-Aas, 2020, ekspertaktør).

Et av hovedproblemene tilknyttet Smittestopps valgfrihet er å få så mange som mulig til å laste den ned uten bruk av tvang. Regjeringen sin påvirkningstaktikk var å spille på idealer om fellesskap, dugnad og ansvar. Dette er alle idealer som kan sies å stå sterkt i norsk kultur, og gjenspeiler en normativ legitimeringsfunksjon (Schmidt, 2002).

6.3.4 Verktøytenkning og konstruksjonen av fellesskap

Smittestopp ble sett på som et av periodens mest sentrale verktøy for å få ned smitten nok til å lette på den sosiale nedstengingen. Statsministeren erklærte selv at hun ville laste ned Smittestopp ved dens lansering (Solberg 2020B, myndighetsaktør). Solbergs erklæring om at hun selv ville laste ned appen fungerer som en måte å etablere nærhet og likhet mellom seg selv og befolkningen. Høie tok også til ordet og sa at «*jeg håper mange velger å gjøre som Erna og meg: Laste ned Smittestopp – og bli med på å stoppe smitte!*» (Høie 2020C, myndighetsaktør). Denne taktikken kan virke dempende for opplevd inngripen i personvern og rettigheter. Ved å stille seg på lik linje med befolkningen, blir Høie (2020C, myndighetsaktør) og Solbergs (2020B, myndighetsaktør) retorikk avsender av en subjektposisjon om menneskelig likhet på tvers av politisk status. Pandemien er like alvorlig for oss alle, og vi har et felles ansvar for å få samfunnet tilbake til en forholdsvis normal hverdag. Konstruksjonen av likhet mellom regjering og befolkning får i den forstand en tillitsvekkende funksjon, og vi blir indirekte oppfordret til å stole på samfunnskontrakten. Denne tilliten og likestillingen fungerer nesten som et svar på pandemiens utfordringer. Dette er en form for delingspraksis som stiller opp en konfliktposisjon med den samlede norske befolkning på den ene siden, og koronapandemien på den andre. Slik sett kan Smittestopp ses som en forlengelse av smittevernet, fremfor å se på den som et eget område for «digital smittesporing», noe sitatet under viser:

Vi må hele tiden forsøke å finne de beste tiltakene som oppfyller to kriterier på samme tid:

For det første: Tiltakene må være de best egnede til å slå ned smitten. Og for det andre: Tiltakene må være minst mulig inngripende. De tiltakene vi har nå, ser ut til å virke godt. Men de er svært inngripende.

For at vi gradvis skal kunne åpne samfunnet enda mer opp i ukene og månedene som kommer, er det flere forutsetninger som må være oppfylt. For det første må smittesporingen bli mer effektiv. For det andre må vi teste enda flere enn vi gjør i dag.

Og for det tredje må vi ha på plass et system for raskere og mer effektiv isolasjon av dem som får påvist smitte.

I dag lanserer vi en digital løsning som kan være ett steg på veien mot større frihet. Det er en ny app som vil gjøre smittesporingen mer effektiv (Solberg 2020B, myndighetsaktør)

I dette sitatet blir de største problemene i perioden trukket frem. For det første er det utfordrende å finne frem til de best mulige tiltakene for å begrense pandemien. For det andre er de allerede implementerte tiltakene svært inngripende, og man må finne nye og mindre inngripende alternativer. Det er et felles problem at samfunnet måtte stenges ned. Det er også et problem at vi hverken hadde gode nok rutiner for smittesporing eller testing ved pandemiens utgangspunkt. Til slutt skjer isolasjonen av smittede både for tregt og er lite effektivt. Løsningen som blir presentert for disse problemene er Smittestopp. Smittesporingsløsningen vil lette på arbeidstrykket slik at pandemiens arbeidere kan fokusere mer på andre oppgaver og løse problemene Smittestopp ikke får gjort noe med. Løsningen fremstår som både en forlengelse av, og en oppgradering av smittevernet, og det er en antagelse om at den vil være effektiv. Den driver handling, ved at den skal frigjøre tid og ressurser for smittesporingsteamene og helsevesenet. I tillegg til dette skriver Mestad og Skre at «*de verdiene smittevernappen kan ivareta, er ikke bare verdien av bedret smittesporing. De er også verdien av at andre, mer menneskerettsinngripende tiltak, kan reduseres*» (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Dette er sterke kognitive argumenter for å ta i bruk Smittestopp, og formuleringen fremmer en tanke om at store deler av smittevernskampen nå har blitt lagt på Smittestopps skuldre. Dette er noe Solberg ser ut til å være enig i da hun sa at:

Ved å automatisere og effektivisere smittesporingen, kan Smittestopp-appen bidra til at vi kan trappe ned på inngripende tiltak på et tidligere tidspunkt enn vi ellers ville tort å gjøre. Slik at samfunnet kan komme raskere i gang igjen og vi kan få mer av friheten vår tilbake (Solberg 2020B, myndighetsaktør).

Smittestopp, som er en oppgradering og forlengelse av smittevernet, ser ut til å være løsningen på nedstengingen av samfunnet. Denne formen for teknologioptimisme tilknyttet Smittestopp ble muliggjort av krisen og mangelen på andre tiltak ved

pandemiens oppstart. På den ene siden er det et problem at regjeringen og samfunnet ikke allerede var godt nok forberedt på koronapandemien. På den andre siden ville det vært umulig å forberede seg til en krise som ikke hadde skjedd enda.

Den sterke språkbruken på smittevernssiden av debatten med dugnadsmetaforer, kriseretorikk og spill på sentrale kulturelle idealer kan minne litt om retorikken man ville forventet å se under en krig. Den automatiserte smittesporingen blir som et våpen vi kan ta i bruk for å skjerme helsearbeiderne i frontlinjen av koronakrigen. I utgangspunktet er vi alle på samme lag, og det er viruset som er det grunnleggende problemet. Pandemien er fienden som må bekjempes, og dette kan kun gjøres gjennom et forbedret og utvidet smittevern. For å beskytte samfunnet har vi gitt avkall på en rekke friheter og rettigheter vi tidligere tok for gitt, og det er gjennom den digitale smittesporingsløsningen vi sammen kan ta friheten tilbake.

De mest sentrale temaene i denne delen av debatten er forståelsen av koronasjokket, som påtvinger endring og påvirker måten vi tenker og handler på, samt tapet av frihet dette medfører. Pandemien driver endring, og vi er hele tiden på utkikk etter måter å forbedre måten pandemien blir møtt og utfordret. Vi står imidlertid hele tiden ovenfor en rekke dårlige valgalternativer, og det kan være vanskelig å se klart hvilke av disse som er det beste av to onder. Denne utfordringen er en av mange vi som mennesker sliter med under krisen. Menneskelige begrensninger gjør at det er nødvendig å forbedre og videreutvikle smittesporingspraksisene, og moderne teknologi fremmes som mulighetsfylt på dette området. Til slutt står fellesskapsidealet og et ideal om et felles ansvar for å bremse pandemien sterkt. Ved å mobilisere befolkningen i et felles samarbeid mot koronapandemien, fremmet regjeringen en 'håpefull' retorikk om å kunne lette på andre tiltak som begrenser enkeltindividers rettigheter og frihet.

6.4 Personvern

Smittestoppdebatten fremstod som en draging mellom personvernsargumenter og smittevernsargumenter. I dette kapitlet ser jeg på noen av de mest sentrale måtene personvern og overvåkning har blitt anvendt som motargumenter til Smittestopp gjennom definisjonsarbeid, kritikk av appen som policy og sikkerhetsproblemer. I første underkapittel skriver jeg om de ulike måtene begrepene *personvern* og *overvåkning* har blitt anvendt i debatten. Deretter tar jeg for meg måten ulike aktører

trekker frem det todelte formålet i sin redegjørelse for og imot Smittestopp. I tredje underkapittel skriver jeg om 'anonymitetsutfordringen' og konstruksjoner om usikkerhet. Til slutt viser jeg hvordan Smittestopp har blitt fremstilt som et «dårlig verktøy» (Bruun-Gundersen, 2020, medieaktør) og hvordan debatten i seg selv kan ses på som et problem.

6.4.1 Tiltaksbyrde og definisjonskamp

I datamaterialet dukket det opp to hovedformer for definatorisk arbeid som kan kobles opp til Smittestopp. Den første er en definisjonskamp om personvernet vedrørende appen, og hvorvidt den er en form for overvåkningsteknologi. Den andre formen for definisjonsarbeid går ut på å vurdere om Smittestopp kan defineres som mindre inngripende enn den sosiale nedstengingen.

Personvernsdelen av debatten har i all hovedsak inneholdt vage beskrivelser av konklusjonene til ekspertaktører og ulike myndighetsaktører. I datamaterialet så jeg ingen markante områder der disse konklusjonene ble beskrevet i dybden, og jeg fant heller ingen tegn til en eksplisitt definisjon eller avgrensning av hva *personvern* innebærer. 'Personvern' fungerer på denne måten som et tomt tegn, noe som i seg selv er en form for definatorisk praksis (Barnard-Wills, 2012; Jørgensen og Phillips, 1999).

Regjeringens rolle i debatten er preget av store ord og få forklaringer. Det blir opp til den enkelte å selv lete frem informasjonen som trengs for å vurdere 'riktigheten' av hva som blir skrevet, med unntak av de publiserte rapportene fra ekspertgruppen. Denne ordbruken kommer til syne i to av talene til Høie (myndighetsaktør):

Vi har valgt sentral lagring og bruk av posisjonsdata, men vi har gjort det på en måte som sikrer personvernet og som er i tråd med EUs regelverk for personvern, GDPR (2020C).

Smittestopp er i tråd med EUs regler om personvern. Sikkerhet og personvern har veid tungt i utviklingen av appen (2020F).

Informasjonen som myndighetene sender ut til befolkningen baserer seg på at befolkningen besitter kunnskaper om hva disse personvernreglene innebærer. Dette er en delvis kommunikativ diskurs, som likevel trekker på begreper som ikke nødvendigvis er allment kjente. En mulig forklaring for disse løftene om

personvernsløsningene i Smittestopp, kan være at disse delene av regjeringens legitimeringsarbeid er rettet mot de ulike ekspertaktørene som kritiserte Smittestopp. Slik sett kan Smittestopp-debatten sies å bære preg av både kommunikativt og koordinativt diskursivt arbeid (Schmidt, 2002; Hagelund, 2020). Dette gjør at regjeringen får en slags binær funksjon, som henger sammen med forantagelsen om at deres publikum har dypere forkunnskaper om hva personvern og personvernlovgivning innebærer. På den ene siden forsøker regjeringen å nå ut til den øvrige befolkningen for å få flest mulig til å laste ned Smittestopp. På den andre siden forsøker de samtidig å overbevise ekspertaktørene i samfunnet om at appen er trygg i bruk, for slik å minimere kritikken mot Smittestopp.

Mens regjeringen fronter sin policy i form av Smittestopp gjennom Solberg og Høie, åpner avisene for at flere enn avisens redaksjon kan delta i debatten med både kronikker og debattinnlegg. Ekspertaktører var viktige for avisenes rolle i personvern delen av debatten, og skilte seg fra regjeringen ved å hvile mer på eksplisitt overvåkningsretorikk. Mestad og Skre (2020, ekspertaktør) skriver at det ikke er tvil om at bruken av Smittestopp «[...] griper omfattende inn i personvernet. Vi har nok aldri før sett en slik sentralisert innsamling i myndighetenes regi». Dette peker igjen på maktforskyvningen som ble muliggjort som følge av 'koronasjokket'.

Overvåkningsbegrepet er flerfoldig, og innebærer en rekke mulige definisjoner, og fungerer derfor som et tomt tegn på linje med personvernbegrepet (Jørgensen og Phillips, 1999; Lyon, 2007; Barnard-Wills, 2012). Smittestopp defineres blant annet av Wessel-Aas (2020, ekspertaktør) som et «overvåkningstiltak». Ifølge artikkelen til Bugge (2020, medieaktør), mener Høie at appen ikke er et overvåkningsverktøy fordi informasjonen blir kryptert og analysert på aggregert nivå. I tillegg skal den bidra til å gi samfunnet mer frihet i forbindelse med den fremtidige gjenåpningen av samfunnet (Bugge, 2020, medieaktør). Dette tyder på at regjeringen arbeider med en definisjon av overvåkning der 'overvåkning' innebærer at informasjon kan knyttes direkte til et individ, og at denne informasjonen brukes for å begrense frihet og rettigheter.

Utover dette, kom overvåkningsretorikken tydeligst frem i forbindelse med vurderinger av tiltaksbyrden som pandemien medbrakte. Dette er en form for diskursiv praksis som fletter sammen temaene personvern, overvåkning og tiltak i debatten. Som jeg skrev i teorikapittelet, kan personvern hensyn ifølge Schartum og Bygrave (2016, s.25) ses på som en vurderingssak som veies opp mot blant annet

målet om å unngå sykdom og skade. En slik tankegang er gjentakende i datamaterialet, og det er særlig avisene som beskriver dette i detalj. Som Egenæs (2020, ekspertaktør) skriver, så skal regjeringer:

[...] garantere retten til helse, og forhindre, behandle og kontrollere epidemier. For å gjøre dette, kan de midlertidig begrense noen menneskerettigheter for å reagere på helsekriser på til rett tid og på en koordinert måte.

Videre skriver han at økte overvåkningstiltak som svar på slike kriser må oppfylle en rekke strenge kriterier. En grov oppsummering av disse er at «[...] regjeringer må kunne vise at iverksatte tiltak er gitt av loven og er nødvendige, forholdsmessige, tidsbundne, og at de gjennomføres med åpenhet og tilstrekkelig tilsyn» (Egenæs, 2020, ekspertaktør). Dette betyr at overvåkningstiltak kun er lovlige dersom de er de minst inngripende tiltakene som kan iverksettes for å løse 'problemet' (Egenæs, 2020, ekspertaktør). Dersom målet kan nås gjennom tiltak og virkemiddel som er mindre inngripende, skal disse alltid velges (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Dette betyr at debatten i stor grad handlet om å vurdere hvorvidt Smittestopp sett som overvåkningstiltak er mindre inngripende enn den sosiale nedstengingen.

For å understreke dette poenget, skriver Johansen (2020B, medieaktør) at «for en måned siden ville slik digital massesporing vært utenkelig i Norge, og muligens ulovlig». Utviklingen og bruken av appen blir på den måten historisk situert, og blir i utgangspunktet akseptert fordi pandemien blir antatt for å være mer alvorlig enn midlertidig overvåkning. Likevel legger ikke Johansen (2020B, medieaktør) skjul på at bruken av slik teknologi er svært problematisk. Det er konteksten som legitimerer bruken av Smittestopp, og ikke nødvendigvis regjeringens retorikk og lovnader. Slik tankegang blir imidlertid kritisert av Bruun-Gundersen (2020, medieaktør) som skriver at vi:

[...] skaper en presedens, flytter grenser, og senker terskelen for å redusere masseovervåkning på senere tidspunkt. Full overvåkning av befolkningen er et verktøy ingen stat bør ha, uavhengig av hvor gode intensjonene måtte være.

Vår vurdering av hvorvidt Smittestopp bør anvendes i kampen mot viruset må altså strekke seg lenger enn til umiddelbare personvernsutfordringer. Det er avgjørende at

vi også ser til fremtidige kriser og formål som kan løses ved bruk av overvåkningsteknologi, og slik sett beskytte vår egen fremtid mot misbruk av dette.

Når vi kun har dårlige valg foran oss, må vi forsøke å velge det minste av disse. Aalen skriver at personvernet «[...] må veies opp mot liv og helse [...]», og at alternativet til Smittestopp (manuell smittesporing, vedvarende nedstenging) kan være mer skadelig enn å ta i bruk appen (Aalen, 2020, ekspertaktør).

Mestad og Skre (ekspertaktør) sin konklusjon 18.04.2020 er at Smittestopp «[...] holder seg godt innenfor menneskerettslige krav [...]» fordi den er frivillig og at den «[...] vil kunne bidra til å redusere behovet for andre krisetiltak som innebærer større menneskerettsinngrep» (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). Engesland (2020, ekspertaktør) velger også å forsiktig anbefale Smittestopp, til tross for at han i utgangspunktet var kritisk. Han peker blant annet på at han har tillit til norske myndigheters åpenhet og gjennomsiktighet, og at en godt utviklet app vil kunne minske misbruk av tilsvarende teknologi internasjonalt (Engesland, 2020, ekspertaktør). Denne begrunnelsen bygger på idealer om tillit til norske myndigheter og norsk teknologisk kompetanse.

Disse poengene er mulige forklaring på hvorfor så mange valgte å anbefale Smittestopp, til tross for personvernsutfordringene i *den første fasen*. Siden appen fortsatt var ny, og pandemiens første bølge nettopp hadde nådd toppen, kunne vi ennå ikke si noe konkret om Smittestopps virkning eller relevans i forhold til andre tiltak. Som Engesland (2020, ekspertaktør) skriver så stilte befolkningen spørsmål til hvorvidt man burde laste ned appen eller ikke, og eksperter på menneskerettigheter og informasjonssikkerhet måtte «[...] ta stilling [...]» fordi «[...] ingen kan være likegyldige [...]». Dette er en viktig årsak til at så mange eksperter tok til media under debatten.

Haukås (2020, ekspertaktør) skriver for eksempel at «*Det me treng no er ein nasjonal dugnad i kritisk tenking*». På lik linje skriver Bruun-Gundersen (2020, medieaktør) at «*denne typen grensesprengende og forhastede masseinngrep i personvernet trenger debatt, og noen som stiller spørsmål. Smitteappen ble lansert uten debatt*». Det ekspertene kunne bidra med, var blant annet den debatten og kritiske tenkingen som manglet før appens lansering. Aalen (2020, ekspertaktør) og Gynnild (2020, ekspertaktør) skriver begge om hvordan teknologioptimisme under krisesituasjoner

kan gjøre mer skade enn nytte, og sånn sett bidra til konstruksjonen av (u)sikkerhetsteknologier (Aas, Gundhus og Lomell, 2009). Dette kan kobles opp mot koronasjokket, ved at disse ekspertaktørene argumenterer for at krisesituasjoner fører til en svekkelse av individers kritiske tankegang. Gynnild (2020, ekspertaktør) skriver blant annet at «*politikere, forskere og borgere i demokratiske land er under sterkt press. Hva betyr vel langsiktige personvern hensyn når liv står på spill?*». Til tross for at sitatet fra Gynnild (ekspertaktør) er sarkastisk formulert i en kritisk tekst påpeker det også en viktig del av debatten: vurderingsaspektet ved personvernet og frykten for demokratiets svekkelse som følge av koronasjokket.

6.4.2 Formål og frivillighet

I dette underkapittelet ser jeg på måten formål og formålsutglidning fremsto som sentrale innvendinger mot Smittestopp.

Det todelte formålet og den underliggende frykten for formålsutglidning er et annet tema som ble tungt diskutert under Smittestopp-debatten. Veberg (2020A, medieaktør) kommer med en god oppsummering av appens todelte formål måneden etter lanseringen. For det første skulle appen «*[...] gi beskjed dersom du har vært i nærkontakt med noen som har testet positivt for koronaviruset*». For det andre skulle informasjonen den samler inn gjøre at regjeringen skulle kunne «*[...] se hvordan tiltakene fungerer*» (Veberg, 2020A, medieaktør). Begge disse formålene forutsetter en stor brukergruppe (Veberg, 2020A, medieaktør). Dette bekreftes i Høie sin tale *Høy tillit og høy digital kompetanse gir muligheter*, når han sier at han tror «*mange av oss har tillit til at dataene bare brukes til å spore og stoppe smitte*» (Høie, 2020C, myndighetsaktør).

Ved appens lansering publiserte Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor en nyhetsartikkel der de legger frem Smittestopps funksjoner. Her blir det skrevet at «*[...] helsemyndighetene får anonyme data om hvordan grupper beveger seg i samfunnet og kontaktmønstre i befolkningen*» (Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor, 2020, myndighetsaktør). Videre beskrives det hvordan slik informasjon kan brukes for å analysere smitteveier i samfunnet, i tillegg til å analysere hvor effektive de implementerte tiltakene er. Analysene skulle blant annet belyse hvilke tiltak som fungerer eller burde endres

(Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor, 2020, myndighetsaktør).

Likevel kan forskningsaspektet bak Smittestopp's andre formål også forstås på andre måter. Aalen fremstiller et poeng om at dataene fra Smittestopp også kan brukes i forskning til tross for lave brukertall (Aalen, 2020, ekspertaktør). Hun stiller seg kritisk til dette og skriver at:

Det kan selvsagt være til gode for oss alle, men i så fall seiler appen under falskt flagg. Da skulle den hatt navnet Smitteforskning, ikke Smittestopp, og Solberg skulle brukt andre ord under lanseringen (Aalen, 2020, ekspertaktør).

Hun kritiserer på samme tid navngivningen og markedsføringen av appen. Ut fra dette virker det som om det eksisterte en underliggende frykt og antagelse om at appens hovedformål skulle skyves over på befolkningsforskning fremfor smittesporing. Den vage beskrivelsen av Smittestopp er tilknyttet frykten for formålsutglidning. I et annet eksempel blir det skrevet at det ikke er «[...] like lett å begrense overvåkingen eller å avslutte den når pandemien er over. Det finnes alltid mange gode formål som kan trumfe personvernet» (Clemet, 2020, ekspertaktør). Hun skriver videre at valgene vi gjør under krisen er viktige, og at det var «[...] et sunnhetstegn at så mange ville diskutere og modifisere forslaget til fullmaktslov som regjeringen fremmet» (Clemet, 2020, ekspertaktør). Løsningen på problemet ser ut til å delvis være det samme som forårsaket det. For å styrke personvernets stilling er det nødvendig å ta del i forhandlingene. Med utgangspunkt i hennes fokus på «valgene vi gjør», ser det også ut til at fellesskapsidealet også er til stede her. Det hviler en antagelse om at våre valg under krisen også kan bidra til å styrke eller svekke demokratiet. Her snakker vi om en form for formålsutglidning som følge av aktørers stillhet og den dominerende formen for makt dette gir staten.

Et annet eksempel på slik formålsutglidning kommer av at fremtidige problemstillinger kan bidra til at styresmaktene bøyer sine løfter tilknyttet Smittestopp. Mestad og Skre (2020, ekspertaktør) skriver at «flere har vist til en dom fra Høyesterett hvor DNA innsamlet til bruk i et strafferegister, ble brukt i en farskapssak». Dette eksempelet kommer også frem i Wessel-Aas (2020, ekspertaktør). Her er det ikke nødvendigvis snakk om at personvernet er svekket gjennom det eksisterende formålet, men at

tidligere erfaringer viser at formålsutglidning er en reell risiko. Dette vises også i en annen artikkel der det skrives om en litt annen måte å videreføre overvåkningstiltak på:

I kjølvannet av angrepene mot USA 11. september 2001, utvidet mange land overvåkningsapparatet sitt betydelig. Når disse mulighetene og infrastrukturen er på plass, har myndighetene sjelden den politiske viljen til å rulle dem tilbake (Egenæs, 2020, ekspertaktør).

Her snakker vi igjen om en bøyning av personvernet, men i tillegg til det, kommer det også frem en underliggende frykt for at kriser skal gjenta seg. Siste halvdel av sitatet fra Egenæs (2020, ekspertaktør) refererer til det skjeve maktforholdet mellom befolkning og stat, ved at staten til en viss grad kan velge å ikke tilbakekalle iverksatte policyer. På lik linje referer Schei (2020, ekspertaktør) til at «Snowden frykter at masseovervåking som respons på pandemien vil speile de personvernfiendtlige lovene som etter 9/11 raskt ble permanente og normaliserte juridiske strukturer». Problemet vil i denne forstand gå utover en svekkelse av personvernet i offentlig debatt, og vil også inkludere grunnleggende endringer i juridisk lovgivning på området.

6.4.3 Anonymitet og (u)sikkerhet

Store deler av kritikken mot Smittestopp, dreide seg om det jeg vil kalle for 'anonymitetsutfordringen'. Dette innebærer de ulike måtene som anonymitetsgarantien kom til kort gjennom bruk og kritisk vurdering av Smittestopp. Anonymitetsutfordringen består av to 'problemer'.

For det første så opptrer samfunnet under korona annerledes enn vi er vant med, som følge av den sosiale nedstengingen og 'koronasjokket'. Dette gjør at tradisjonelle anonymitetsgarantier ikke er holdbare. Mestad og Skre (2020, ekspertaktør) skriver at «fordi vi møter så få mennesker nå for tiden, er det ikke gitt at dataene er så anonyme som de ble fremstilt som på regjeringens pressekonferanse torsdag». Anonymitetsgarantien de omtaler handler om at man vil få en melding fra appen dersom man har vært i nærkontakt med en smittet person i minst 15 minutter. Denne «meldingen vil ikke inneholde informasjon om hvem den smittede personen er, bare at du har vært i nærheten av en person som nå har fått påvist smitte»

(Solberg, 2020B, myndighetsaktør). Siden det pandemiske samfunnet innebærer såpass lite sosial kontakt, vil de fleste som regel huske hvem man har tilbragt 15 minutter eller lenger med. Bugge (2020, medieaktør) påpeker dette ved å skrive at vi med unntak av vår nærmeste familie omgås veldig få andre under pandemien. Ifølge Gun Peggy Knudsen, er denne utfordringen imidlertid omtalt i personvernserklæringen (Bugge, 2020, medieaktør). En av bekymringene tilknyttet dette er at sammenstillingen av «[...] lokasjonsdata og opplysninger om hvem man har nærkontakt med» danner et helhetsbilde som kan gi innblikk i sensitive opplysninger (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør). En kobling mellom disse opplysningene og «[...] offentlig tilgjengelige opplysninger som for eksempel hjemme- og jobbadresse [...]» kan skape personvernskrenkelser i form av blant annet uønsket identifisering (Mestad og Skre, 2020, ekspertaktør).

Den andre problemrepresentasjonen handler om måten appen kan kobles opp mot informasjonssikkerhet og konseptualiseres som en (u)sikkerhetsteknologi. Høydal og Hansen (2020, medieaktør) skrev en artikkel om nettopp dette. I et intervju med datautvikler Hallvard Nygård, kommer det frem at Smittestopp blant annet sendte ut en unik kode tilknyttet mobiltelefonen som aldri ble endret (Høydal og Hansen, 2020, medieaktør). Denne koden kunne brukes til å spore brukere, og ble kritisert fordi dette er noe som kunne vært unngått ved å endre enhetskoden over tid (Høydal og Hansen, 2020, medieaktør). Det som imidlertid ble viet mest plass i usikkerhets-delen av debatten, handlet om sikkerhet og lagring av personlig informasjon.

Smittestopp skulle automatisk stanse all informasjonsinnsamling den dagen «[...] viruset ikke lenger er en trussel [...]» (Veberg, 2020B, medieaktør). Det blir ikke gitt noen forklaring på når viruset går fra å være en trussel til å ikke være det, og deler av debatten går direkte på andre aspekter ved informasjonssikkerhet og lagring. Informasjonen som ble samlet inn skulle nemlig «[...] krypteres og lagres i en sikker skyløsning [...]» (Veberg, 2020B, medieaktør). Høie (2020C, myndighetsaktør) annonserte at dataene ville lagres sentralt, slik at det ville gå raskere for regjeringen å følge med på og stanse smittespredningen i befolkningen. Dette innebærer at Smittestopp var en teknologi som ville gitt norske myndigheter en ny form for kontroll (Barnard-Wills, 2012). I utgangspunktet skulle de innsamlede dataene lagres i 30 dager, slik at myndighetene skulle få «[...] tilgang til store datamengder som kan fortelle hvordan vi alle beveger oss, og hvordan smitten sprer seg i samfunnet»

(Steiro, 2020, medieaktør). Dette ble sterkt kritisert, og en slik datalagringsløsning i regi av myndighetene ble sett på som et grunnleggende problem (Løkkevik, Løf og Buggeland, 2020, medieaktør). Dette ville potensielt ende opp med å forskyve maktbalansen mellom regjering og befolkning ytterligere. Videre bygger dette opp om en grunnleggende frykt for at regjeringens enkle tilgang til dataene ville kunne føre til overskridelser av personvernet og dermed svekke demokratiet.

I tillegg vises det også til tilfeller der regjeringen ikke har vært i stand til å beskytte sensitiv informasjon mot angrep, slik som under «[...] dataangrepet mot Helse Sør-Øst i 2018 som førte til at pasientinformasjon om nesten tre millioner nordmenn potensielt kan ha kommet på avveie» (Bugge, 2020, medieaktør).

konseptualiseringen av myndighetene som både maktutøvere og sårbare, taler til befolkningens egen sårbarhet i møte med appen. Til tross for at den norske befolkningen ofte beskrives som grunnleggende tillitsfull ovenfor hverandre og myndighetene, er det viktig å ikke la denne tilliten gli over til å bli naivitet. På den måten kan befolkningens tillit til myndighetene føre til overtramp av personvernet.

Beslutningen om å ha lukket kildekode for Smittestopp ble sterkt kritisert. Kritikken handler i all hovedsak om sikkerhet og risiko. Dette kommer best frem i kronikken til Wessel-Aas (2020, ekspertaktør). Teksten oppsummerer de mest sentrale poengene i denne delen av debatten. Han refererer til en artikkel fra NRK som langt på vei bekrefter det opplevde tidspresset ved å rulle ut appen. Der det står at det på sikt vil bli vurdert om kildekoden kan offentliggjøres, men at «[...] den tiden har vi ikke nå» (Wessel-Aas, 2020, ekspertaktør).

Det er særlig risikoen for sikkerhetsbrudd som ligger til grunn for beslutningen om å ha en lukket kildekode, og Wessel-Aas (2020, ekspertaktør) var raskt ute med å redegjøre for hvorfor åpen kildekode ville kunne endt opp med å styrke appen. Han skriver at ved lanseringen av en app som er avhengig av tillit og sikkerhet for å fungere, er det normalt å offentliggjøre kildekoden. Dette bidrar nemlig til at andre «[...] får innsyn i hvordan appen er programmert og, ikke minst, for at sikkerhetshull kan avdekkes» (Wessel-Aas, 2020, ekspertaktør). Det at kildekoden til Smittestopp er lukket, kobles opp mot en antagelse om at «[...] utvikleren selv er så usikker på sikkerheten at man ikke vil offentliggjøre kildekoden» (Wessel-Aas, 2020, ekspertaktør). I en artikkel fra Helse- og omsorgsdepartementet (2020E, myndighetsaktør) står det at «sikkerhet og personvern har vært høyt prioritert i

utviklingen av appen. På grunn av risiko for sikkerhetsbrudd, har ikke kildekoden vært åpen». Den lukkede kildekoden ble bestemt ut fra et føre-var prinsipp for å minimere muligheten for misbruk av den. Det eksisterer altså en antagelse om at åpen kildekode innebærer at god informasjonssikkerhet og et godt personvern ikke kan garanteres. På denne måten er debatten om lukket vs. åpen kildekode en definisjonskamp om sikkerhet.

6.4.4 Funksjon, teknologi og debatt

Jeg vil til slutt gjennomgå måten Smittestopps funksjon ble vurdert under personvernsdelen av debatten. Funksjonsaspektet ved Smittestopp har to sider ved seg. For det første vurderes Smittestopp ut fra hvorvidt den fungerer som et smittesporingsverktøy og for det andre snakkes det mye om brukervennlighet. Disse vurderingene av Smittestopp bindes sammen av at debatten i seg selv blir sett på som et problem, ved at personvernsproblematikken fikk mer oppmerksomhet enn vurderinger om hvorvidt appen i det hele tatt fungerer i praksis.

Store deler av debatten ble viet til å konseptualisere Smittestopp som «[...] et dårlig verktøy for å avdekke smitte» (Bruun-Gundersen, 2020, medieaktør). I artikkelen der hun ber regjeringen om å «skrote» Smittestopp, står det også at brukerne har blitt lurt fordi «teknologien virker ikke, effekten uteblir, og den ivaretar ikke personvern hensynet» (Bruun-Gundersen, 2020, medieaktør). Lysne, Tveito og Lekve (2020, ekspertaktør) som alle har sentrale stillinger ved Simula, og var viktige under utviklingen av Smittestopp, skrev imidlertid en debattartikkel i VG mot slutten av april 2020. De konstaterer at «Smittestopp virker» og «[...] fungerer som den skal» (Lysne, Tveito og Lekve, ekspertaktør). Dette er en holdning som også ser ut til å gjenspeiles i regjeringens retorikk, noe som kommer spesielt tydelig frem i Høie (myndighetsaktør) sine mange taler og innlegg.

Likevel skriver Aalen (2020, ekspertaktør) at hun «[...] er skuffet over at vi ikke snakker om hvorvidt den foreslåtte løsningen faktisk virker». Her peker hun på en stillhet i befolkningen som samtidig viser hvordan debatten kunne utartet seg på en annen måte. Dersom debatten først og fremst hadde handlet om hvorvidt Smittestopp fungerer eller ikke, ville det kanskje ikke vært et behov for å debattere hvorvidt den er mer inngripende enn de andre tiltakene eller ikke. Smittestopp må nemlig «[...] klare å varsle om signifikant flere enn vi ville fått høre om vanligvis», noe

som passer godt under konseptualiseringen av Smittestopp som et dårlig verktøy (Aalen, 2020, ekspertaktør). Slik sett kan hennes kritikk av den manglende diskusjonen om funksjon også ses på som en kritikk av at debattens kognitive funksjon har sviktet (Schmidt, 2002). Dette bygges videre opp av Rossavik (2020, medieaktør) som skriver at det først er når «[...] smitten kan ha skjedd nesten hvor som helst [...]» at appen vil fungere etter formålet sitt som er «[...] å avdekke eksponeringen utenfor den smittedes krets raskt slik at de kan tas hånd om».

I sammenheng med kritikken av debattens sviktende kognitive funksjon, skriver Aalen også at hun:

[...] er glad for at folk diskuterer hvorvidt det kan være verdt å ofre noe personvern til gode for en større sak. Jeg er ikke ute etter å rakke ned på noens innsats, eller å gå til angrep på dugnadsviljen (Aalen, 2020, ekspertaktør).

Dette bygger opp om representasjonen av debatten i seg selv som et problem. I det overstående sitatet bruker Aalen (2020, ekspertaktør) dugnadsmetaforen for å begrunne det positive med å ha et sterkt normativt argument for å ta i bruk digital smittesporingsteknologi. Likevel faller debatten til kort, fordi man ikke kan legitimere slike tiltak uten at det både ligger normative og kognitive argumenter til grunn (Schmidt, 2002).

Aalens kritikk kan delvis forankres i regjeringens egen retorikk. Helse- og omsorgsdepartementet (2020F, myndighetsaktør) skriver i en artikkel at:

Det er fortsatt lite kunnskap og dokumentasjon om effekten av digital smittesporing.

Men erfaringer fra land som har tatt løsningen i bruk er at den gjør det mulig å varsle nærkontakter raskere og finne nærkontakter den smittede ikke kjenner selv, for eksempel på utesteder og kollektivtransport.

Norske myndigheter hadde et ønske om å være i front med utviklingen av en digital sporingsløsning (Høie 2020H, myndighetsaktør). Dette kan ses på som et argument for å utvikle og ta i bruk Smittestopp, til tross for at appen ikke var ferdig utredet og det var lite kunnskap om effekten av slik teknologi. To dager etter appens lansering

ble et tek.no intervju med Simulas viseadministrerende direktør, Kyrre Lekve, publisert i VG (Olsen og Plikk, 2020, medieaktør). Som et svar på hvorfor de ikke valgte å benytte seg av Google og Apple sin løsning som fortsatt var under utvikling, fortalte Lekve at «*vårt argument for å lansere appen nå er at det er viktig å komme i gang, vi har ikke noen tid å tape*» (Lekve gjengitt i Olsen og Plikk, 2020, medieaktør). Det var et opplevd tidspress tilknyttet bekjempelsen av pandemien som ble lagt til grunn for utrulling av den første Smittestopp-appen, i tillegg til ønsket om å være i front i teknologikappløpet.

Et annet stort problem ved Smittestopp, er at befolkningen må klare å bruke appen (Aalen, 2020, ekspertaktør). Dette understreker ytterligere den grunnleggende antagelsen om at Smittestopps utgivelse var forhastet, og at personvern, funksjonalitet og brukervennlighet ikke var ferdig utredet. Mestad og Skre (2020, ekspertaktør) påpeker at muligheten for å slå av og på «oppfølging» i appen ikke er selvforklarende, noe som igjen styrker argumentet for appens manglende brukervennlighet. Til tross for at appen blir beskrevet som «*[...] rask å komme i gang med [...]*» (Bugge, 2020, medieaktør), argumenterer Aalen (2020, ekspertaktør) for at den i realiteten er lite brukervennlig. Til tross for at det er forholdsmessig få trinn å gjennomføre for å sette opp sporingen, påpeker Aalen (2020, ekspertaktør) en rekke 'problemer'. Blant annet påpeker hun at appens universelle utforming gjør den mindre tilgjengelig for eldre, svaksynte og blinde. I tillegg til appens utforming, stiller den strenge krav til mobilenhetene som laster den ned, fordi den bruker mye strøm og må kunne kjøre både GPS og Bluetooth i bakgrunnen (Aalen, 2020, ekspertaktør). Dette fører blant annet til problemer for brukerne av appen når de ferdes på områder uten mulighet for å lade telefonen. Veberg (2020A, medieaktør) skriver også om brukervennlighet, og siterer Gun Peggy Knudsen (FHI) sin bekymring om at de sviktende brukertallene blant annet skyldes en «*[...] lite optimal brukervennlighet [...]*». Bruken av Bluetooth blir dessuten også kritisert for å være for unøyaktig (Veberg, 2020C, medieaktør), i tillegg til at Apple sine telefoner ikke tillater bakgrunnskjøring av Bluetooth (Olsen og Plikk, 2020, medieaktør). Disse kritikkene av Smittestopps (manglende) brukervennlighet bidrar til en kognitiv svekkelse av regjeringens argumenter for å ta i bruk Smittestopp. Teknologioptimismen som karakteriserte de første fasene av Smittestopp-debatten blir hardt angrepet av sivilsamfunnet representert av medieaktører og ekspertaktører i media.

7 Konklusjon

Et av formålene ved denne oppgaven var å utforske hvordan samspillet mellom sivilsamfunnet og myndighetene fungerer i krisesituasjoner. Det andre formålet gikk ut på å analysere Smittestopp-debatten ved å se på hvordan appen konseptualiseres innenfor de to diskursene *smittevern* og *personvern*. Jeg var i utgangspunktet interessert i å forske på måten overvåkningsteknologier omtales i offentlige debatter. I denne oppgaven har jeg hatt som utgangspunkt at personvern og overvåkning er to svært beslektede begreper i den offentlige samfunnsdebatten, noe som også kom til syne under analysen. I denne konklusjonen oppsummerer jeg funnene mine ved å besvare hver enkelt problemstilling. Til slutt fremstiller jeg noen eksempler på mulig videre forskning, og konkluderer med hva min oppgave har bidratt med på feltet.

I analysen fant jeg at det var tre overstående problemrepresentasjoner. På øverste nivå stiller *koronapandemien* som det 'muliggjørende problemet'. Dette problemet har utspring i tanken om at det norske samfunnet ikke var godt nok utrustet i møte med pandemien. Den underliggende antagelsen som muliggjorde Smittestopp-debatten var at effektiv smittesporing er løsning på dette 'problemet'. Det ble iverksatt to policyer for å løse dette problemet. Først ble *den sosiale nedstengingen* representert av regjeringen som et 'nødvendig problem' for å holde kontrollen over smittespredningen. Smittestopp ble representert som en 'løsning' på både smittespredningen og *den sosiale nedstengingen*. Myndighetsaktørene fra regjeringen frontet et ideal om at effektiv smittesporing ville føre til muligheten for å lette på deler av *den sosiale nedstengingen*.

I denne oppgaven har jeg analysert Smittestopp-debatten med utgangspunkt i de to diskursene *personvern* og *smittevern*. Jeg arbeidet ut fra tre overstående problemstillinger som jeg svarer på under.

1. På hvilken måte ble den første Smittestopp-appen konstruert som 'problem' og 'løsning' under koronapandemien?

Smittestopp-debatten var en diskursiv kamp om riktig problemforståelse. Debatten begynte med fokus på at smittevern i form av smittesporing er viktigst, men så skjedde det et skifte der personvern vant mer og mer frem. Under den første fasen ble Smittestopp også konseptualisert som en 'problematisk løsning' av

ekspertaktører og medieaktører. Dette bunnet i Høie og Solbergs løfter om at bruken av Smittestopp ville føre til at andre, mer inngripende tiltak kunne løftes. I den andre fasen skjedde det imidlertid en endring der ekspertaktørene og medieaktørene inntok en langt mer negativ posisjon i forhold til Smittestopp. På dette stadiet ble Smittestopp ansett for å være et 'problem' av ekspertaktørene og medieaktørene, mens myndighetsaktørene skiftet over til å anse appen for å være en 'problematiske løsning'. Myndighetsaktørene fra regjeringen anerkjente kritikken som kom fra ekspertgruppen og sivilsamfunnet, men holdt ved at Smittestopp fortsatt var en 'løsning' som kunne forbedres. I den tredje fasen vant personverndiskursen over smitteverndiskursen, noe som kommer til syne ved avisenes stillhet og regjeringens kunngjøring om å avvikle Smittestopp til fordel for en helt ny løsning.

2. Hvordan har Smittestopp-debatten mellom sivilsamfunnet og myndighetene bidratt til å problematisere tiltaksbyrden under pandemien gjennom diskurser tilknyttet smittevern og personvern?

Smittestopp-debatten var også en diskursiv kamp mellom smittevernsiden og personvernsiden. Smittevernsiden av debatten hadde som utgangspunkt at Smittestopp var løsningen på problemene pandemien og den sosiale nedstengingen medbrakte. Aktørene som tilhørte personvernsiden av debatten hadde imidlertid et ganske annerledes syn på appen. Her ble Smittestopp konseptualisert som et problem ved at den ble definert som (negativ) overvåkingsteknologi og et usikkert verktøy som skaper flere problemer enn det løser.

Smittevernsiden var hovedsakelig ledet av myndighetsaktører fra regjeringen, men hadde også innspill fra ekspert- og medieaktører. Denne delen av debatten hviler på sterk ordbruk i form av krigsmetaforer og fellesskapsidealer. Blant annet hviler Høie og Solberg sterkt på dugnadsmetaforen og teknologioptimisme for å inspirere befolkningen til å laste ned og bruke Smittestopp. Appen blir ansett for å være et «verktøy» og et «våpen» som kan anvendes for å løse pandemiproblemet. Mennesket blir ansett for å være svakt og feilbarlig i møte med pandemien, og Smittestopp vil lette på denne byrden. Løsningen blir antatt for å bidra til mer nøyaktig og effektiv smittesporing, noe som er sentralt for å lette på nedstengingen. Smitteverndiskursen ledet av myndighetsaktørene fra regjeringen har en grunnleggende innstilling om at vi alle er tapere, og slik sett likestilt uavhengig av politisk status. Aktørene fra avisene har imidlertid et annet perspektiv på

smittevernsdiskursen. For det første presenterer Slettholm (2020) *koronasjokket* som konsept. Dette nøkkelkonseptet trekker på en forståelse av koronapandemien som et eksogent sjokk, og kommer også til syne i personvernsdiskursen. Koronasjokket brukes som en forklaring på den absurde situasjonen og valgene vi står ovenfor. Dette henger sammen med konseptualiseringen av Smittestopp som en problematisk løsning, og medie- og ekspertaktørens standpunkt om at vi kun har dårlige valg foran oss. Det finnes ingen gode valg, og vi må velge det minste av to onder. Et av de grunnleggende problemene ved debatten er altså å vurdere hvilket av løsningsforslagene som er minst inngripende.

Personvernsiden var ledet av ekspert- og medieaktører. Denne delen av debatten var i stor grad en definisjonskamp om Smittestopp. Personvern og overvåkning fremstod som to tomme tegn som aktørene forsøkte å fylle på hver sin måte. Aktørene fra avisene søkte å fylle disse tegnene med en forståelse av Smittestopp som et overvåkningsverktøy med sviktende personvern hensyn. Myndighetsaktør Høie hadde imidlertid et annet syn på Smittestopp, og argumenterte for at appen overholdt internasjonale personvernlovgivning. Myndighetsaktørene fra regjeringen fremmet en antagelse om at siden Smittestopp ikke var intendert som en kontrolleringsmekanisme, kunne den heller ikke defineres som et overvåkningstiltak. Ekspert- og medieaktørene som ledet personverndiskursen aksepterte imidlertid ikke denne definisjonen av Smittestopp, og trakk frem en rekke 'problemer' ved appen. Blant annet ble appen konseptualisert som et (u)sikkerhetstiltak, ved at anonymitetsgarantien kom til kort, at informasjonssikkerheten var for svak og at frivillighetsaspektet ved Smittestopp fort kunne bli kunstig. Smittestopp blir i tillegg kritisert for å være lite brukervennlig, blant annet fordi man ikke engang vet om en slik smittesporingsløsning fungerer i praksis. Alt dette bidrar til at Smittestopp defineres av ekspert- og medieaktører som et 'problem'.

3. Hvilken betydning har debatten hatt for beslutningene vedrørende Smittestopps avvikling?

Smittestopp-debatten har vært et eksempel på demokrati i praksis. Pandemien var et eksogent sjokk som førte til at regjeringen måtte iverksette en rekke inngripende tiltak. Disse tiltakene var regjeringens forsøk på å forsvare det norske samfunnet mot den ytre trusselen koronaviruset representerte, og for å begrense det potensielle skadeområdet. Hvorvidt *den sosiale nedstengingen* og *Smittestopp* var de beste

løsningene kan vi ikke vite med sikkerhet. Det jeg har funnet gjennom denne studien er at Smittestopp vakte stor oppsikt og heftig debatt i offentlige medier. Debatten er et eksempel på at sivilsamfunnet i praksis har gjennomslagskraft for politiske beslutninger på høyt nivå. Dette kommer frem i Smittestopp-debattens to siste faser, der myndighetsaktørene fra regjeringen tar til seg kritikken mot smittesporingsløsningen til tross for at de selv frontet den såpass aggressivt ved å trekke på norsk folkekultur gjennom dugnadsretorikk, frihet og fellesskapsidealer. Således har Smittestopp-debatten også vært en maktkamp mellom regjeringen og sivilsamfunnet. Publikasjon og produksjon av kritiske tekster har vært et eksempel på produktiv makt (Foucault, 1982) i møte med Smittestopp som policy. Mangfoldet av aktører skapte en sterk front mot bruken av Smittestopp. Vi lever i et kunnskapsdemokrati (Christensen, Gornitzka og Holst, 2017). Dette betyr at ikke bare politikeres, men også eksperters uttalelser vektlegges i politiske bestemmelsesprosesser. Ved å trekke på politisk ladde konsepter om 'koronasjokk', 'overvåkning' og 'formålsutglidning' demonstrerte medie- og ekspertaktørene en underliggende frykt for at maktforholdet mellom stat og individ skulle gå i en mer autoritær retning. Disse bekymringene ble imøtekommet av myndighetsaktørene fra regjeringen ved at Smittestopp skulle erstattes. Erstatteren til Smittestopp skulle kun ha smittesporing som formål, og forskningsformålet fra den første appen ble lagt på hylla. I tillegg skulle informasjonen samlet inn fra Smittestopp lagres lokalt fremfor å bli sendt til en server kontrollert av myndighetene.

Smittestopp-debatten har gitt et godt bakteppe til en studie av måten ideer om personvern og smittevern fremstilles diskursivt i offentlige debatter under større helsekriser. Det har vært særlig spennende å utforske maktforholdet mellom stat og befolkning ved å se på problemrepresentasjoner av Smittestopp forstått som et policyforslag for å minske pandemiproblemet og den sosiale nedstengingen.

Mine funn passer til dels overens med Barnard-Wills (2012) sin studie av nye identifikasjonssystemer i Storbritannia. Han finner også at myndighetsaktører og medieaktører definerer 'overvåkningsteknologier', og at myndighetsaktører ofte er langt mer forsiktige i bruken av overvåkningsbegrepet i offentlige dokumenter (Barnard-Wills, 2012). Det er interessant at denne delen av mine funn stemmer overens med den britiske studien, og det ville vært spennende å se flere studier av måten 'overvåkning' og 'personvern' defineres i offentlige debatter. Det ville også

vært interessant å sett videre forskning på hvordan offentlige debatter om digitale smittesporingsløsninger og koronatiltak varierer eller samsvarer på tvers av landegrenser. Et tredje eksempel på mulig videre forskning, kunne vært å sammenligne omtalen av de to Smittestopp-appene.

Til slutt vil jeg si at dette har vært en svært spennende oppgave å jobbe med. Smittestopp-debatten var et konkret eksempel på at den offentlige samfunnsdebatten har innvirkning på politiske beslutninger. Gjennom oppgaven har jeg vist effekten demokratiet har i praksis ved å fremheve samspillet mellom norske myndigheter og sivilsamfunnet. Oppgaven stiller som et bidrag til den sosiologiske diskursanalytiske forskningen på overvåkning ved at jeg har analysert konkrete eksempler der aktører anvender begrepet i offentlig debatt. I tillegg har jeg også belyst maktforholdet mellom myndighetene og befolkningen under krisesituasjoner. Dette har jeg gjort ved å vise hvordan regjeringens policyforslag i form av Smittestopp ble avvist av sivilsamfunnet, noe som bidro til å skape endringer på et høyere politisk nivå.

Teoretisk litteratur

Asdal, K. og Reinertsen, H. (2020) *Hvordan gjøre en dokumentanalyse*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Bacchi, C. og Goodwin, S. (2016) *Poststructural policy analysis*. New York: Palgrave Macmillan.

Bacchi, C. (2009) Ch. 1: Introducing a 'What's the problem represented to be?' approach to policy analysis. I Bacchi, C. *Analysing policy. What's the problem represented to be?* Side 1-24, London: Pearson Education.

Barnard-Wills, D. (2012) *Surveillance and identity: discourse, subjectivity and the state*. Surrey: Ashgate Publishing.

Bletsas, A. (2012) Spaces between: Elaborating the theoretical underpinnings of the 'WPR' approach and its significance for contemporary scholarship. I Bletsas, A. og Beasley, C. (red.) *Engaging with Carol Bacchi: Strategic interventions and exchanges*. Side 37-51, North Terrace: University of Adelaide Press.

Bletsas og Beasley (2012) Introduction. I Bletsas, A. og Beasley, C. (red.), *Engaging with Carol Bacchi: Strategic interventions and exchanges*. Side 1-5, North Terrace: University of Adelaide Press.

Budd, J. mfl. (2020) Digital technologies in the public-health response to Covid-19. *Nature Medicine*, 26 side 1183-1192. DOI:10.1038/s41591-020-1011-4

Christensen, J., Gornitzka, Å. & Holst, C. (2017). Knowledge Regimes in the Nordic Countries. I Oddbjørn Knutsen (red.), *The Nordic Models in Political Science: Challenged, but still Viable?* Bergen: Fagbokforlaget.

Christensen, J. (2017) Norway. Economic Experts in the Social-Democratic State. I (Christensen, J.), *The Power of Economists within the State*. Stanford: Stanford University Press.

Eck, K. og Hatz, S. (2020) State Surveillance and the COVID-19 crisis. *Journal of Human Rights*, 19(5) side 603-612. DOI:10.1080/14754835.2020.1816163

Foucault, M. (1982) «Afterword: The Subject and Power» i Dreyfus, H. L. og Rabinow, P. (red.) *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. New York: The Harvester Wheatsheaf.

Hagelund, A. (2020) After the refugee crisis: public discourse and policy change in Denmark, Norway and Sweden. *Comparative Migration Studies*, 8(13)
DOI:10.1186/s40878-019-0169-8

Hornmoen, H. (2011) «Pandemisk Paranoia»? En analyse av nyhetsomtalen av «svineinfluensaen» i norske aviser. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 52(1) side 33-66. DOI:10.18261/ISSN1504-291X-2011-01-02

Johannesen, L. E. F., Rafoss, T. W. og Rasmussen, E. B. (2018) *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. 1. utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Jørgensen, M. W. og Phillips, L. (1999) *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde universitetsforlag.

Lohne, K. (2012) The Norwegian Data Inspectorate: Between Governance and Resitance. *Surveillance & Society*, 10(2) side 182-197.

Lyon, D. (2007) *Surveillance Studies. An Overview*. Cambridge: Polity Press.

Lyon, D. (2015) *Surveillance After Snowden*. Cambridge: Polity Press.

Newlands, G. mfl. (2020) Innovation under pressure: Implications for data privacy during the Covid-19 pandemic. *Big Data & Society*, side 1-14.
DOI:10.1177/2053951720976680

Ragin, C. C. og Amoroso, L. M. (2019) *Constructing Social Research*. California: Sage.

Rossen, E. (2020) *Kildekode*. Tilgjengelig fra <https://snl.no/kildekode> (Hentet 14.10.2021).

Salter, M. B. (2010) Ch. 19: Surveillance, i Burgess, P. J. (red) *The Routledge Handbook of New Security Studies*. London/New York: Routledge.

Sandvik, K. B. (2020) «Smittestopp»: If you want your freedom back, download now. *Big Data & Society*, side 1-11. DOI:10.1177/2053951720939985

Schmidt, V. A. (2002) Does discourse matter in the politics of the welfare state adjustment? *Comparative political studies*, 35(2) side 168-193.

DOI:10.1177/0010414002035002002

Schartum, D. W. og Bygrave, L. A. (2016) *Personvern i informasjonssamfunnet*. 3.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Spears, J. L. og Padyab, A. (2021) Privacy risk in contact tracing systems. *Behaviour & Information Technology*. DOI:10.1080/0144929X.2021.1901990

Svennevig, (2019) *Sjanger*. Tilgjengelig fra <https://snl.no/sjanger> (Hentet 23.09.2021).

Aas, K. F., Gundhus, H. O. og Lomell, H. M. (2009) Introduction: Technologies of (In)security, i (red.) Aas, K. F., Gundhus, H. O og Lomell, H. M. *Technologies of (In)security. The Surveillance of Everyday Life*. Oxon: Routledge Cavendish.

Empirisk litteratur

Amnesty International (2020) *Bahrain, Kuwait and Norway contact tracing apps among most dangerous for privacy*. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/06/bahrain-kuwait-norway-contact-tracing-apps-danger-for-privacy/> (Hentet 11.04.2020).

Bugge, S. (2020) Tror smitteappen vil feile. *Verdens gang*, 18.04.2020 side 8-9.

Bruun-Gundersen, Å. (2020) Dropp smitteappen, Høie! *Verdens Gang*, 19.05.2020 side 33.

Clemet, K. (2020) Det er typisk norsk å slippe å velge mellom trygghet og frihet. *Aftenposten*, 29.03.2020 side 2-3.

Egenæs, J. P. (2020) SI DET I: Storebror ser deg. *Verdens Gang*, 27.04.2020 side 28.

Engesland, B. (2020) Et menneskerettslig ja til smittesporing. *Verdens Gang*, 19.04.2020 side 37.

Folkehelseinstituttet (2020) *Appen Smittestopp skal bli trygg i bruk*. Tilgjengelig fra: <https://www.fhi.no/nyheter/2020/appen-smittestopp-skal-bli-trygg-i-bruk/> (Hentet 28.07.2020).

Folkehelseinstituttet (2021) *Statistikk om koronavirus og covid-19*. Tilgjengelig fra <https://www.fhi.no/sv/smittestomme-sykdommer/corona/dags--og-ukerapporter/dags--og-ukerapporter-om-koronavirus/> (Hentet 20.10.2021).

Gynnild, A. (2020) Mobilsporing i hvis tjeneste? *Aftenposten*, 22.04.2020 side 25.

Haukås, N. N. (2020) Smittestopp-appen kan bli god butikk. *Aftenposten*, 23.04.2020 side 36.

Helse- og omsorgsdepartementet (2020A) *Helsetiltak under koronapandemien*.

Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/helsetiltak-under-koronapandemien/id2695470/> (Hentet 28.07.2020).

Helse- og omsorgsdepartementet (2020B) *Koronavirus blir meldepliktig sykdom og defineres som en allmennfarlig smittsom sykdom*. Tilgjengelig fra

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/koronavirus-blir-meldepliktig-sykdom/id2688415/> (Hentet 02.09.2020).

Helse- og omsorgsdepartementet (2020C) *Ekspertgruppe skal gå gjennom kildekoden i ny app for smittesporing*. Tilgjengelig fra

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ekspertgruppe/id2697068/> (Hentet 13.07.2021).

Helse- og omsorgsdepartementet (2020D) *Foreløpig rapport for kodegjennomgang av løsning for digital smittesporing av koronaviruset*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forelopig-rapport-for-kodegjennomgang-av-losning-for-digital-smittesporing-av-koronaviruset/id2697286/> (Hentet 28.07.2020).

Helse- og omsorgsdepartementet (2020E) *Ekspertgruppe foreslår forbedringer i Smittestopp-appen*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ekspertgruppe-foreslar-forbedringer-i-smittestopp-appen/id2703470/> (Hentet 28.07.2020).

Helse- og omsorgsdepartementet (2020F) *Digital smittesporingsløsning basert på Google og Apples løsning*. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/digital-smittesporing-basert-pa-google-og-apples-losning/id2766182/> (Hentet 04.11.2020).

Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor (2020) *Ny app vil spore smitte raskere*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-app-vil-spore-smitte-raskere/id2697812/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020A) *Norge først i internasjonal studie*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-forst-ut-i-internasjonalt-studie/id2702407/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020B) *Innkalling til dugnad*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/innkalling-til-dugnad/id2693216/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020C) *Høy tillit og høy digital kompetanse gir muligheter*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/hoy-tillit-og-hoy-digital-kompetanse-gir-nye-muligheter/id2702444/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020D). *En million har lastet ned Smittestopp*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/en-million-har-lastet-ned-smittestopp/id2702446/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020E) *Ny metode øker testkapasiteten*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-metode-okker-testkapasiteten/id2702483/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020F) *Tørre å ta i bruk nye metoder*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/torre-a-ta-i-bruk-nye-metoder/id2703491/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020G) *Meteren må ikke bli kortere*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/meteren-ma-ikke-bli-kortere/id2714499/> (Hentet 28.07.2020).

Høie, B. (2020H) *Veien videre for digital smittesporing*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/digital-smittesporing/id2766409/> (Hentet 04.11.2020).

Høie, B. (2020I) *Redegjørelse om koronapandemien*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/hod/taler-og-innlegg/minister/taler-av-helse-og-omsorgsminister-bent->

</2020/redegjorelse-om-koronapandemien-i-stortinget/id2770148/> (Hentet 02.12.2020).

Høie, B. (2020J) Appen skal forbedres – ikke skrotes. *Verdens Gang*, 27.05.2020 side 33.

Høydal, H. F. og Hansen, J. S. (2020) Kan brukes til å spore andre. *Verdens Gang*, 20.04.2020 side 6.

Johansen, P. A. (2020A) Mobilovervåkning kan bidra til å stoppe pandemien. *Aftenposten*, 31.03.2020 side 11-12.

Johansen, P. A. (2020B) Google og Apple stoppet Smittestopp. *Aftenposten*, 11.09.2020 side 22.

Justis- og beredskapsdepartementet (2020) *Ny koronalov*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-koronalov/id2694038/> (Hentet 09.09. 2020).

Kalsnes, B. (2020) Er digital overvåkning prisen for å stoppe koronaviruset? *Aftenposten*, 29.03.2020 side 18-19.

Klevstul, F. (2020) Benektelse fra Smittestopp-utvikler. *Aftenposten*, 29.09.2020 side 30.

Kunnskapsdepartementet (uten år) *Simula Research Laboratory*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/dep/kd/org/etater-og-virksomheter/tilknyttede-virksomheter/simula-research-laboratory/id440387/> (Hentet 14.10.2021).

Lie, S. (2020) *Vedtar midlertidig forbud mot Smittestopp*. Tilgjengelig fra <https://www.datatilsynet.no/regelverk-og-verktoy/lover-og-regler/avgjorelser-fra-datatilsynet/2020/vedtar-midlertidig-forbud-mot-smittestopp/> (Hentet 01.10.2021).

Lilleng, J. mfl. (2020A) *Foreløpig rapport for kodegjennomgang av løsning for digital smittesporing av koronaviruset*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/hod/fellesdok/rapporter/200409_forelppig_rapport_ekspertgruppe_sporingsapp.pdf (Hentet 28.07.2020).

Lilleng, J. mfl. (2020B) *Endelig rapport for kildekodegjennomgang av løsning for digital smittesporing av koronaviruset*. Tilgjengelig fra:

https://www.regjeringen.no/contentassets/88ec3360adae44a1a9635fd6c1a58fca/200520_rapport_ekspertgruppa_smittestopp.pdf (Hentet 13.07.2020).

Lysne, O., Tveito, A. og Lekve, K. (2020) Smittestopp virker. *Verdens Gang*, 30.04.2020 side 47.

Løkkevik, O., Løf, A. og Buggeland, S. A. (2020) Vil spore flest mulig smittede. *Verdens Gang*, 17.04.2020 side 4.

Mestad, A. og Skre, A. B. (2020) Pest eller kolera? Appen Smittestopp kan være en middelvei. *Aftenposten*, 18.04.2020 side 34-35.

Nave, O. B., og Sfrintzeris, Y. (2020) FHI får ikke behandle personopplysninger i Smittestopp. *Verdens Gang*, 07.08.2020 side 14.

Olsen, S. J. og Plikk, N. (2020) Fungerer ikke ordentlig på halvparten av norske mobiler. *Verdens gang*, 18.04.2020 side 9.

Riisnæs, G. G. (2020) Forsker: Private apper slipper altfor lett unna. *Aftenposten*, 01.07.2020 side 20.

Rossavik, F. (2020) Storebror ser deg med de beste intensjoner. *Aftenposten*, 17.04.2020 side 7.

Schei, T. H. (2020) Den røde pillen og panikk-knappen. *Verdens Gang*, 06.02.2020 side 32.

Simula (2020) *Kort om Smittestopp*. Tilgjengelig fra <https://www.simula.no/kort-om-smittestopp> (Hentet 14.10.2021).

Solberg, E. (2020A) *Statsministerens innledning på pressekonferanse om nye tiltak mot koronasmitte*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-innledning-pa-pressekonferanse-om-nye-tiltak-mot-koronasmitte/id2693335/> (Hentet 28.07.2020).

Solberg, E. (2020B) *Statsministerens innlegg på pressekonferanse om smittesporing*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-innlegg-paa-pressekonferanse-om-smittesporing/id2697826/> (Hentet 28.07.2020).

Slettholm, A. (2020) Vil du la deg total- overvåke av staten? *Aftenposten*, 02.04.2020 side 3.

Thon, B. E., og Lie, S. (2020) *varsel om vedtak om midlertidig forbud mot å behandle personopplysninger – appen Smittestopp*.

<https://www.datatilsynet.no/contentassets/1c72ac62cac145efa242942ca34c2cd0/20-02058-9-varsel-om-vedtak-om-midlertidig-forbud-mot-a-behandle-personopplysninger---smittestopp.pdf> (Hentet 21.07.2021).

Veberg, A. (2020A) Stadig færre bruker smitte-app. *Aftenposten*, 14.05.2020 side 60.

Veberg, A. (2020B) Lanserer app som skal spore smitte. *Aftenposten*, 28.03.2020 side 27-28.

Veberg, A. (2020C) Samarbeider om digital smittesporing. *Aftenposten*, 12.04.2020 side 9-19.

Steiro, G. (2020) Et tvilende ja til FHI-app. *Verdens gang*, 16.04.2020 side 2.

Wessel-Aas, J. (2020) Si det i VG: App, app, app..! *Verdens Gang*, 03.04.2020 side 38.

World Health Organization (2020A) *WHO Emergencies Coronavirus Emergency Committee Second Meeting*. Tilgjengelig fra https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/ihr-emergency-committee-for-pneumonia-due-to-the-novel-coronavirus-2019-ncov-press-briefing-transcript-30012020.pdf?sfvrsn=c9463ac1_2 (Hentet 02.09.2020).

World Health Organization (2020B) *WHO announces COVID-19 outbreak as pandemic*. Tilgjengelig fra <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic> (Hentet 02.09.2020).

World Health Organization (2021) *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. Tilgjengelig fra <https://covid19.who.int/> (Hentet 20.10.2021).

Aalen, I. (2020) Korona kan ikke bekjempes med ukritisk teknologi-optimisme. *Aftenposten*, 20.04.2020 side 20-21.

Aarnes, H., Skjeggstad, H. og Hanssen, K. (2020) Slik opplever andre land smitteappen. *Aftenposten*, 19.04.2020 Side 6-7.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Oppgaven består av 34294 ord.

Vedlegg 1: Anvendte koder

Kodene er alfabetisk ordnet med tilhørende underkoder.

- Antagelse
 - Feilbarhet
 - Kompetanse
 - Mulig videreføring
 - Uærlighet
- Binærer
- Delingspraksis
- Levde effekter
- Løsning
- Makt
 - Målinger
- Metafor
 - Dugnad
 - Fellesskapet
 - Norskhet
- Nøkkelkonsepter
 - Digital kompetanse
 - Dualitet
 - Forskning
 - Kommersialisering
 - Kontroll
 - Overvåkning
 - App
 - Personvern
 - Pandemi
 - Smittespredning
 - Smittesporing
 - Smittestopp
 - Brukervennlighet
 - Tillit

- Norskhet
 - Trygghet
- Valg
- Verktøy
- Problem
- Rasjonalisering
- Subjektivering
- Tid
 - Bakgrunn
- Ulike perspektiver

Vedlegg 2: Tabeller over aktører, bidrag og sjanger

Myndighetsaktører

Aktører, alfabetisk ordnet	Referanse	Sjanger og antall bidrag
Helse- og omsorgsdepartementet	R032720(1), R040820, R041020, R041720(1), R052020(1), R092820(1)	6 nyhetsartikler fra regjeringens hjemmeside
Helse- og omsorgsdepartementet og Statsministerens kontor	R041620(1)	Nyhetsartikkel
Bent Høie	R031120, R032720, R041620 (1), R041720, R042920, R052020, R061720, R092820, R101320, V052720	9 taler/innlegg 1 replikk i VG
Erna Solberg	R041620, R031220	2 taler/innlegg

Medieaktører

Aktører, alfabetisk ordnet	Referanse	Sjanger og antall bidrag
Åshild Bruun-Gundersen , Stortingsrepresentant og helsepolitisk talsperson, FrP	V051920	debatt
Stella Bugge	V041820	Nyhetsartikkel
Håkon F. Høydal og Jonathan Simchai Hansen	V042020	Nyhetsartikkel
Per Anders Johansen	A033120, A091120	2 nyhetsartikler
Per Anders Johansen og Daniel Røed-Johansen	A052020	Nyhetsartikkel
Ole Løkkevik , Andreas Løf og Sven Arne Buggeland	V041720	Nyhetsartikkel
Astrid Meland	V061620	Kommentar
Oline Birgitte Nave og Yasmin Sfrintzeris	V070820	Nyhetsartikkel
Stein Jarle Olsen og Niklas Plikk , tek.no	V0418(1)	Nyhetsartikkel
Gina Grieg Riisnæs	A070120	Nyhetsartikkel
Frank Rossavik	A033020, A041720	2 kommentarer

Helene Skjeggstad og Kjetil Hanssen	A041320	Nyhetsartikkel
Andreas Slettholm	A040220	Kommentar
Gard Steiro , ansvarlig redaktør i vg	V041620	Lederartikkel
Maria Støre og Nils Christian Manglerød	V041320	Nyhetsartikkel
Anders Veberg	A032820, A041220(1), A041420, A051420	4 nyhetsartikler
Helle Aarnes , Helene Skjeggstad og Kjetil Hanssen	A041920	Nyhetsartikkel

Ekspertaktører

Aktører, alfabetisk ordnet	Referanse	Sjanger og antall bidrag
Kristin Clemet , Leder Civita	A032920(1)	Debatt
Jørgen Dalen , atferdspsykolog og Yiting Xue lead data scientist Mindshift AS	A042020(1)	Debatt
John Peder Egenæs , generalsekretær i Amnesty International	V042720	Kronikk
Bjørn Engesland , generalsekretær i Den norske Helsingforskomité	V041920	kronikk
Morten Goodwin , førsteamanuensis Universitetet i Agder	V061320	Replikk
Astrid Gynnild , professor i medie-vitenskap ved institutt for informasjons- og medievitenskap ved Universitetet i Bergen	A042220	Debatt
Nils Norman Haukås , utvikler Netlife design	A042320	Debatt
Bente kalsnes , Førsteamanuensis i kommunikasjon ved Høyskolen i Kristiania	A032920	Kronikk
Frode Klevstul , kursholder for nettkurset «Trygg på nett»	A102920	Kort sagt
Olav Lysne , professor, leder for SimulaMet og	V043020	Debatt

prosjektleder for Simulas
bidrag til Smittestopp, og
Aslak **Tveito**, Leder for
Simula Research Laboratory,
og Kyrre **Lekve** nestleder for
Simula Research Laboratory

Adele Mestad , direktør Norges institusjon for menneskerettigheter og Alf Butenschøn Skre , seniorrådgiver Norges institusjon for menneskerettigheter	A041820	Kronikk
Tonje Hessen Schei , regissør av filmen «iHUMAN»	V060220	Kronikk
Jon Wessel-Aas , advokat med møterett i Høyesterett, Advokatfirmaet Lund & Co DA	V040320	Kronikk
Ida Aalen , interaksjonsdesigner	A042020	Kronikk